

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra:	Dějepis
Studijní program:	Učitelství pro 2. stupeň
Kombinace:	Německý jazyk / Dějepis

Vznik a využití krypty Clam-Gallasů v kostele Navštívení Panny Marie v Hejnici v l. 1759-1945 (2000)
The Foundation and Utilisation of the Clam-Gallas Crypt in the Visitation of the Blessed Virgin Mary Church in Hejnice in the Years 1759-1945 (2000)
Die Entstehung und Funktion der Clam-Gallasischen Gruft in Hejnice in den Jahren 1759- 1945 (2000)

Diplomová práce: 03-FP-KAD- 0105

Autor:

Daniela PLÍŠKOVÁ

Podpis:

Adresa:

Suchdol 201

285 02, Suchdol

Vedoucí práce:

Mgr. Milan Svoboda

Konzultant:

PhDr. Jiří Roháček (AV ČR)

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
136	26 768	31	39	13	17

Liberci dne: 15. 05. 2003

PROHLÁŠENÍ O PŮVODNOSTI PRÁCE:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použité prameny a literaturu.

V Liberci dne: 15. 05. 2003

Daniela PLÍŠKOVÁ

PROHLÁŠENÍ K VYUŽÍVÁNÍ VÝSLEDKŮ DP:

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 o právu autorském zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé diplomové práce a prohlašuji, že **souhlasím** s případným užitím mé diplomové práce (prodej, zapůjčení, kopírování, apod.).

Jsem si vědoma toho, že: užít své diplomové práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem TUL, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených univerzitou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše). Diplomová práce je majetkem školy, s diplomovou prací nelze bez svolení školy disponovat.

Beru na vědomí, že po pěti letech si mohu diplomovou práci vyžádat v Univerzitní knihovně Technické univerzity v Liberci, kde bude uložena.

Autor:

Daniela PLÍŠKOVÁ

Podpis:

Adresa:

Suchdol 201

285 02, Suchdol

Datum:

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji všem, bez kterých by se mi nepodařilo práci dokončit. Především vedoucímu práce Mgr. Milanu Svobodovi, který mi poskytl pomoc nejen radou, ale i skutkem a svědomitě mne prováděl úskalími badatelské činnosti. Dále děkuji za neobyčejně vstřícný přístup, trpělivost a poskytnuté materiály hejnickému děkanu Thdr. Ing. Miloši Rabanovi. Mé díky patří i pracovníkům SOkA Liberec a SOA Litoměřice, pobočka Děčín. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině za podporu a pomoc.

VZNIK A VYUŽITÍ HROBKY CLAM-GALLASŮ V HEJNICÍCH V LETECH 1759 – 1945 (2000)

PLÍŠKOVÁ Daniela	DP-2003	Vedoucí DP: Mgr. Milan Svoboda
------------------	---------	--------------------------------

Diplomová práce pojednává o vzniku a využití pohřební krypty rodu Clam-Gallasů v kostele Navštívení Panny Marie v Hejnicích v letech 1759 – 1945 (2000), a to na základě dostupného archivního materiálu a regionální literatury. Představuje kulturně historický popis současného stavu clam-gallasovské hrobky a identifikuje rakve zde uložené. Práce předkládá nástin srovnání pohřebního ritu vybraných šlechtických rodů v 2. polovině 19. století

THE FOUNDATION AND THE USAGE OF A FUNERAL CRYPT OF THE CLAM-GALLAS FAMILY IN HEJNICE 1759-1945 (2000)

Summary:

This diploma work treat of a foundation and usage of a Clam-Gallas' family's funeral crypt in the church of Mary the Virgin's Visitation in Hejnice from the year 1759 to 1945 (2000). The work comes from available archival documents and a regional literature. The work shows a historical description of the funeral crypt's present state and identifies coffins laid there. The diploma work presents a sketch of a comparison of burialrituals among specific noble familiesin the second half of the 19th century.

DIE ENTSTEHUNG UND FUNKTION DER CLAM-GALLASISCHEN GRUFT IN HEJNICE IN DEN JAHREN 1759 -1945 (2000)

Zusammenfassung:

Die Diplomarbeit behandelt die Entstehung und Funktion der Gruft der Grafen Clam-Gallas in der Kirche „Der Heimsuchung der Jungfrau Maria“ in Hejnice in den Jahren 1759 – 1945 (2000). Die Untersuchung beruht auf den verfügbaren Archivalien und der regionalen Literatur und stellt eine kulturhistorische Beschreibung des heutigen Zustands der Clam-Gallasischen Gruft dar. Sie identifiziert die hier liegenden Särge. Die Arbeit entwirft die Unterschiede des funerals Ritus in der Familie Clam-Gallas in einem Vergleich mit den ausgewählten Adelsfamilien in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts.

OBSAH

1. Úvod	8
2. Rod Clam-Gallasů	12
2.1 Clamové.....	12
2.2 Clam-Gallasové	19
3. Kostel, klášter a rodová krypta v Hejnicích	33
3.1 Kostel Navštívení Panny Marie v letech 1759 – 1945 (2000) ..	33
3.2 Františkánský klášter v Hejnicích v letech 1759-2000	43
3.3 Rodová hrobka Clam-Gallasů	47
3.4 Rodové hrobky v Čechách a na Moravě	54
4. Pohřeb příslušníka rodu Clam-Gallasů.....	72
5. Popis interiéru a vybavení krypty Clam-Gallasů	76
6. Popis rakví členů rodu Clam-Gallasů a jejich příbuzných	78
7. Závěr.....	109
8. Seznam pramenů a literatury	110
8.1 Prameny nevydané	110
8.2 Periodika.....	118
8.3 Literatura obecná.....	119
8.4 Literatura regionální, studie, články a staré tisky.....	125
9. Přílohy	130
9.1 Seznam příloh.....	130
9.2 Seznam obrázků	132
10. Seznam použitých zkratk.....	135

1. ÚVOD

Zatímco baroknímu chrámu Navštívení Panny Marie v Hejnicích věnovali čeští historikové umění svou pozornost, součást zmíněného svatostánku, totiž hrobka hrabat Gallasů a Clam-Gallasů, odbornému zájmu historiků uniká. Téma je natolik obsáhlé, že bylo rozděleno mezi dvě diplomové práce na katedře dějepisu Technické univerzity v Liberci, starší období z hejnické historie – budování a využití krypty v epoše Gallasů (1690 – 1759) – se stalo badatelským zájmem Mgr. Heleny Pešíkové. Tato práce byla na KAD TU v Liberci obhájena v červnu 2002. Já jsem se zabývala novějším obdobím, léty 1759 – 1945/2000.

Právě zmíněná opomíjenost je důvodem, proč jsem si vybrala tuto rodinnou hrobku. Výjimečná je svým umístěním a relativní skromností a strohostí interiéru podzemní krypty. Tímto rysem se vyznačují také dřevěné schránky vzniklé do roku 1843,¹ které nahradily 15 původních rozpadlých. Dřevěné rakve, vzniklé později, jsou odlišné (zdobnější, jiný tvar, nebo odlišné zbarvení), rakve posledních členů rodu Clam-Gallasů jsou dokonce kovové.

Pokusím-li se srovnat tento způsob pohřbívání se zvyklostmi jiných šlechtických rodů, je zřejmé, že existuje určitá podobnost. Příkladem může být hrobka knížat Liechtensteinů, vzniklá v 17. století (upravovaná v letech 1819–22) na Vranově u Brna v podnoží kostela Narození Panny Marie, který byl současně klášterním kostelem řádu paulánů. Zde, stejně jako v Hejnicích, bylo tradiční mariánské poutní místo. Za opačný extrém lze považovat neogotickou hrobku rodu Schwarzenberků v Domaníně u Třeboně, která byla vystavěna v přepychovém a nákladném stylu jako samostatný objekt. Z toho vyplývá, že clam-gallasovská hrobka není typickým příkladem dobové každodennosti a rituálů pohřbívání pro dané období, ale jednou z možností posmrtného uložení člena aristokratického rodu.

¹ Rok 1843 je rokem dostavby nového vchodu do krypty.

Práci jsem rozdělila do několika tematických celků, kde jsem se kromě samotného vývoje hrobky zabývala genealogií rodu Clamů, Clam-Gallasů a částečně i Clam-Martiniců. S působením těchto rodů na frýdlantském panství úzce souvisí i stavebně historický vývoj hejnického kostela, kláštera i samotné krypty. Stěžejním bodem mé práce byl popis interiéru a vybavení krypty a popsání rakví rodu Clam-Gallasů a jejich příbuzných. Snažila jsem se na základě pramenného bádání i přímého kulturně historického průzkumu objektu vytvořit úplný soupis pohřbených. Součástí mé práce je také co nejpodrobnější seznam pramenů, periodik, studií, článků a literatury, zabývajících se danou problematikou.

Potýkala jsem se s nedostatkem regionálních historických děl, obzvláště pro nejnovější dějiny, kromě podrobných studií ze života lenních pánů na Frýdlantsku a jejich působení, jejichž autorem je historik Rudolf Anděl.² Jemu předcházeli ve 20. letech 20. století pouze Josef Bennesch.³

Z historických pramenů i ze starších prací vycházela také díla z přelomu 19. a 20. století, jejich autory byli Hermann Hallwich,⁴ Julius Helbig⁵ a Anton

² Rudolf Anděl.: Demografické poměry na lenních statcích Frýdlantska v první polovině 17. století. In: Historická demografie 5, 1971, s. 66-75; též, Frýdlantská lenní šlechta a odraz její existence v uměleckohistorických památkách. In: Sborník Severočeského muzea, Historia 8, Liberec 1987, s. 23-44; též, Hospodářská situace drobných šlechtických statků na česko-lužickém pomezí v 17. století. In: Sborník Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, řada historická 1971, s. 61-134; též, Lenní statek Ves na Frýdlantsku v první polovině 17. století. In: Sborník Severočeského muzea, Historia 5, 1967, s. 107-121; též, Poddaný lid na drobných šlechtických statcích Frýdlantska v 17. století. In: Český lid 1971, s. 168-173; též, Příspěvek k problematice životní a kulturní úrovně drobné šlechty na Frýdlantsku v 17. století. In: Z minulosti Děčínska a Českolipska III, 1977, s. 101-117; též, Šperky a sklo v majetku lenní šlechty na Frýdlantsku. In: Ars Vitraria 2. Jablonec nad Nisou 1968, s. 134-138. Zabýval se také dějinami průmyslu v Čechách a roku 1893 vydal monografii textilní podnikatelské firmy Leitenbergů. F. Kutnar-J. Marek: Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. NLN, Praha 1997, s. 355.

³ Josef Bennesch: Die Geschichte des Haindorfer Lehengutes. Friedland 1924; též, Gedenkschrift zum Heimatsfeste des Stadtgemeinde Haindorf in Isergebirge. Haindorf 1926, Haindorf. b. m. vyd., b. r. vyd.; nebo: též, Ortsgeschichte von Haindorf. Haindorf 1924.

⁴ Hermann Hallwich: Friedland vor fünfhundert Jahren. In: Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen. Prag 1905, s. 43, 66, 357n. nebo: Týž, Reichenberg und Umgebung. Reichenberg 1874.

⁵ Julius Helbig: Beiträge z. Geschichte d. Stadt Friedland I – IV. Friedland 1892 – 1896; též, Collekaneen. Beiträge zur Geschichte der Stadt Friedland und des Friedländer Bezirkes in

Ressel.⁶ Helbig jako místní kronikář sesbíral velké množství materiálů shrnutých do rukopisu Colektaneen, který měl být zřejmě předlohou pro podrobnou regionální kroniku, která ale bohužel nevznikla. Podobně pracoval i Ressel, který shromáždil řadu pojednání dějepisné povahy, přičemž se ale nevyvaroval řady nejasností a starších nepřesností. Jedním z nejstarších počinů byla monografie pojednávající o frýdlantském zámku. Jejím autorem byl místní úředník Franz Némethy,⁷ který hledal oporu i v aktech a listinách v rodinném archivu Clam-Gallasů na frýdlantském zámku. Bohužel nebyli Némethy ani jeho předchůdce P. Johann Karl Rohn⁸ skutečnými školenými historiografy. Zaměřili se spíše na genealogii rodu majitelů panství než na historický vývoj regionu.

Kromě kompilační práce jsem se zaměřila i na průzkum archivních pramenů. Zdrojem mi byla především Historická sbírka (rodinný archiv) Clam-Gallasů v SOA Litoměřice, pobočka Děčín, ale i jiné fondy týkající se tématu Clam-Gallasů a jejich rodové hrobky v Hejnicích. K dalšímu bádání jsou určeny ještě nezpracované fondy – Hlavní a domácí pokladna Clam-Gallasů v SOA Litoměřice a Archiv fary Hejnice⁹ v SOKA Liberec.

Böhmen. I-IV. s. d.; týž, Geschichte der Kirche und des Klosters in Haindorf. Friedland 1894, 132 s.; týž, Geschichte der Schützen Gesellschaft. b. m. vyd., b. r. vyd.

⁶ Anton Ressel: Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familien Gallas und Clam-Gallas. MVHJ, roč. 21, 1927, 15-111, roč. 23, 1928, 84-94, 159-70; týž, Beiträge zur Geschichte der Orte des Friedländer Bezirkes. Neustadt 1910. 3. Heft, s. 191n.; týž, Die Geschichte des Friedländer Bezirkes. Friedland 1902.

⁷ Franz Némethy: Das Schloß Friedland in Böhmen und die Monumente in der Friedländer Stadtkirche. Prag 1818

⁸ Johann Carl Rohn: Chronik vormals Böhmischer Cron-Lehen, nunmehr ins Allodium gezogener zweyer Städten Friedland und Reichenberg. Altstadt Prag 1763. Toto dílo bylo jedním z podkladů mé práce, nalezneme v něm například množství genealogického materiálu rodu Gallasů. Rohn se také zabýval zázraky a pověstmi no poutním kostele v Hejnicích.

⁹ Podrobnější tabulka inventáře archivů ČR - H. PEŠÍKOVÁ: *Vznik a využití hrobky Gallasů v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Hejnicích* [Diplomová práce]. Liberec 2002. 116 s. Technická univerzita v Liberci. Pedagogická fakulta, Katedra dějepisu Vedoucí diplomové práce: Mgr. Milan Svoboda. s. 10. Přehled fondů archivů ČR je zveřejněn na internetu www.mvcr.cz/archivy. Archiv města Hejnice uložený v SOKA Liberec obsahuje 0,1 bm archivních jednotek.

Jako přílohu jsem připojila současné i dobové nákresy a fotografické materiály, které charakterizují každodennost aristokrata, pohřební rituál a především pojetí smrti očima tehdejších lidí.

2. ROD CLAM-GALLASŮ

2.1 Clamové

Rodina Clam¹⁰ pochází původně z Korutanska, kde byla známa pod jménem Perger von Höchenperg. V průběhu vnitropolitických bojů v Korutanech - za vlády Markéty Maultasch,¹¹ dcery Jindřicha Korutanského – kolem roku 1334¹² Pergerové opustili Korutany a vydali se do Horních Rakous. Jejich rodový hrad Höchenperg nedaleko Klagenfurtu (Celovce) byl zničen.

Štěpán Perger, syn Konrada von Pergera, získal již kolem roku 1510 St. Pantalon v blízkosti Enns v Horním Rakousku a přikoupil Hofkirchen. Zemřel roku 1521 a byl pochován ve farním kostele u St. Pantalonu. Z manželství s Kateřinou von Apfalter se narodil syn Kryštof starší, který roku 1524 získal od hraběte Julia Hardegga pevnost a panství Clam v Machlandu (oblast Unter Mühlviertel). Od té doby je rodina nazývána „Perger zu Clam.“¹³

Christoph Perger zu Clam, jeden z nejstatečnějších obránců Vídně za jejího obléhání Turky roku 1529 zemřel 1534 a je pohřben v kostele v Sären. Jeho

¹⁰ Rozrod rodu Clamů viz Příloha č. 1 a)

¹¹ Markéta Maultasch (Pyskatá) z rodu Menhardovců – nar. 1318 – 3.10.1369 – dcera Jindřicha Korutanského, dědička Tyrol, o které vedli spory Habsburkové, Lucemburkové a Wittelsbachové.

¹² Ressel uvádí (Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familie Gallas und Clam – Gallas, In: MVHJ 23, 1929, sv.2, s. 84) letopočet 1315, ale v tomto případě musí jít o omyl, protože Markéta Maultasch se narodila teprve v roce 1318. Letopočet 1334 jsem našla v rukopise z pozůstalosti Dr. Josefa Bergla, SOA Litoměřice, pobočka Děčín, HS Clam – Gallas, karton 675, sign. 2424 – genealogické zápisky.

¹³ S rodinou Clam, která ale není v žádném příbuzenském svazku s našimi Pergry zu Clam, se setkáváme v 15.století v Tyrolsku. Tam kolem roku 1400 žil Anshelm Clam († před 1408, manžel Anna) a 1475 Conrad Clam (Salzmeier zu Hall – solní správce? v Hallu.). Jako děti Anshelma jsou známi: Hans Clam, Barbara (1449–1481) und Dorothea († před 25.lednem 1468, manžel. Clemens Kripp von Freudenegg, 1416-1457, městský soudce v Hallu, † před 11.červnem 1467).

epitaf na náhrobku zní¹⁴: „Hier liegt begraben der edle und veste Christoph Perger zu Clam, der gestorben ist Anno 1534, dem Gott genad.“¹⁵

Syn Christoph Perger zu Clam ml. († 13.června 1581 ve věku 51 let, pohřben ve farním kostele v Hofkirchenu) byl 1566 přijat mezi hornorakouské stavy a císař Maxmilián II. mu udělil za jeho věrné služby v boji proti Turkům vedle rozšíření erbu i přízvisko „zu Khlam“. 22. února 1555 se oženil s Margaretou von Polchinger (jednou z dcer zemřelého Vinzenze Stephana von Polchinger a Barbary roz. Hauserin), která zemřela 19. 3. 1586 ve věku 47 let jako poslední ze své rodiny a byla pochována ve farním kostele v Hofkirchenu u Sären. Od synů Christopha ml. Wolfa Kryštofa¹⁶ a Hanse Enocha¹⁷ († 4.11.1617, pohřben v Hofkirchenu) se rod dále rozrůstá.¹⁸ První jmenovaný syn studoval roku 1573 na univerzitě ve Wittenbergu, 4. 1. 1573 tu byl imatrikulován jako „Wolfgang Christophorus Perger a Klam nobilis Austriacus.“ Syn Jana

¹⁴ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, HS C-G, karton č. 469 – další rukopisné poznámky k dějinám rodu Clamů, Clam-Gallasů, a Clam-Martiniců, převážně opisy náhrobních nápisů v okolí zámku Clam a příslušného kostela.

¹⁵ Zde leží pohřben urozený Christoph Perger zu Clam, který zemřel roku 1534, z milosti Boží (ROHN, J.C.: *Chronic vormalts Böhmischer Cron-Lehen, nunmehr ins Allodium gezohenerzweyer Städten Friedland und Reichenberg*, Altstadt Prag, 1763, s. 411)

¹⁶ (manž. Regina von Herbsheim, dcera Hanse von Herbstheim a Elisabeth roz. Höritzer) Ze svého svazku s Elisabethou měl Wolf Kryštof kromě dvou dcer, Anny Sophie (†neprovdaná) a Elisabethy (od 5.11.1606 provdané za Michaela Zellera zu Rastenburg), dva syny: Hanse Christopha († svob.) a Wolfa Sebastiana (1636, 1655 manž. Maria Charita von Häckelberg, dcera Maxe Häckelberga zu Arbesbach a Sabiny von Salburg) (ROHN, J.C.: *Chronic vormalts Böhmischer Cron-Lehen, nunmehr ins Allodium gezohenerzweyer Städten Friedland und Reichenberg*, Altstadt Prag, 1763, s. 412 - 413)

¹⁷ manž. I. Martha Reithmann *1564, † 2.10.1594, II. Anna Charita von Salburg, dcera Gottfrieda von Salburg a Barbary von Spiller zu Mitterberg (ROHN, J.C.: *Chronic vormalts Böhmischer Cron-Lehen, nunmehr ins Allodium gezohenerzweyer Städten Friedland und Reichenberg*, Altstadt Prag, 1763, s. 414)

¹⁸ Bratry Wolfa Christopha a Hanse Enocha Perger von Clam byli: Wolf Leopold (pán na Canischa a Copenitz, † 7.4.1585 v Enzersdorfu, svobodný, pohřben v Hofkirchenu), Ferdinand († svob.), Joachim († svob.) a Georg Ehrenreich (byl 7.2.1586 imatrikulován na universitě v Heidelbergu jako „Georgius Enricus Perger a Calm Austrius“, † 29.3.1616 ve věku 53 let, pohřben v Hofkirchenu, 21.11. 1593 se v Ennsu oženil s Elisabeth von Gundreching, dcerou Mathiase von Gundreching, Hymberg a Artstetten a Anny, roz. baronky von Althahn) (ROHN, J.C.: *Chronic vormalts Böhmischer Cron-Lehen, nunmehr ins Allodium gezohenerzweyer Städten Friedland und Reichenberg*, Altstadt Prag, 1763, s. 414).

(Hanse) Enocha Jan Bohumír (Hans Gottfried)¹⁹ byl císařským radou a zmocněncem rytířského stavu v Horním Rakousku. Na kurfiřtském sněmu v Řezně získal 1.8.1636 od císaře Ferdinanda II. titul „Edler von Clam“ bez starého rodového jména Perger.

Tamtéž, 26. 12. 1640 propůjčil císař Ferdinand III. Janu Bohumírovi von Clam, jeho bratrům a bratrancům „in Zeit ihres nach Belieben kontinuierenden Ritterstandes anstatt des Zunamens Perger die Intitulation der edlen Herren, Frauen und Fräulein von Clam.“²⁰ Diplomem ze 22. 11. 1655 povyšuje císař Ferdinand III.²¹ Jana Bohumíra, vedle jeho bratra Jana Enocha a bratrance Wolfa Sebastianana, do stavu „von des Reiches und der Erblanden altgeborenen Herrn und Freiherrn“²² - tzn. do stavu říšských svobodných pánů. – s přízviskem „zu Höchenperg und zu Särental“ a s titulem „vysoce urozený“. Diplom uvádí, že „urození páni „von Clam“ a všichni jejich potomci ze starého rytířského rodu jsou povýšeni a dosazeni do stavu, cti a vážnosti Svaté říše římské, také jejich dědičných království, knížectví a zemí, jako jejich milost páni a svobodní páni, a jsou hodni takovým způsobem, že všichni mužští i ženští potomci budou věčně nazýváni urozenými pány barony, paními baronkami von Clam a urozenými pány barony a paními baronkami von Höchenperg und Särental, kteří mají být váženi a ctěni.“²³ Dne 25. 4. 1656 byl jmenovaným přidělen hornorakouský panský stav.

¹⁹ (*1598, pořídl závět 29.7.1672, závět byla zveřejněna 30.9.1673, † 9.8.1673, pochován ve farním kostele v Heidershofenu, manž, Anna Sybilla roz. von Kagenneck, narozená v prosinci 1602 na zámku v Lichtenau, † 9.11.1662, pohřbena v Heidershofenu, dcera Moritze von Kagenneck zu Illkirchen a Dorothey rytířky von Beyl,) (ROHN, J.C.: *Chronic vormalis Böhmischer Cron-Lehen, nunmehr ins Allodium gezohenerzweyer Städten Friedland und Reichenberg*, Altstadt Prag, 1763, s. 416) Jan Bohumír byl v letech 1635 – 1650 zemským radou císařů Ferdinanda II. a Ferdinanda III.

²⁰ „V čase jejich dle libosti pokračujícího rytířského stavu místo příjmení Perger intitulaci urození páni, paní a slečny von Clam“ – A. Ressel, Beiträge...s. 89

²¹ Diplom císaře Ferdinanda III. – SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Hs C-G, karton č. 467

²² „říše a dědičných zemí starobylý pán a svobodný pán „ A. RESSEL: *Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familie Gallas und Clam-Gallas*. s. 85

²³ A. Ressel: *Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familie Gallas und Clam – Gallas*. MVHJ, 23, 1929, č. 2, s. 85

Při této příležitosti obdržela rodina také právo spojit svůj znak se znakem vymřelého rodu Polchingerů von Wendling.

Původní rodový znak Pergerů: Ve zlatém štítě na třech stříbrných horách stojí nahá dívka, která ve zdvižené pravici drží jelení paroh, levou ruku má založenou v bok, stejná postava zdobí i helmici. Tento znak byl později rozšířen o znaky Polchingerů a Noppingenů, znak pánů von Clam vypadal v roce 1655 takto:²⁴ Čtvrcený štít, v srdečním štítku nahá pergerovská dívka s rozevlátými vlasy a zeleným věncem na hlavě, s jelením parohem v pravé pozvednuté ruce, stojící na třech stříbrných horách. První a čtvrté pole je kosmo dělené, stříbrno-černé. Ve druhém a třetím poli je černá polchingerovská kočka ve skoku na zlatém podkladě. Na štítu spočívají tři helmy. První nese černo-stříbrné orlí křídlo,²⁵ pokrývadla černo-stříbrná, na druhé stojí postava dívky ze srdečního štítku, pokrývadla černo-zlatá, na třetí je polchingerovská černá kočka, pokrývadla černo-zlatá.

Jan Bohumír, syn Jana Kryštofa, barona von und zu Clam und Särental, získal od rodiny von Hacker zámek Außernstein (dříve také nazývaný Stein), ležící v Machlandviertel. Zemřel 1. 2. 1697. Z manželství s Marií Elizabeth, baronkou von Thürheim (nar. 18. 3. 1626, † 1700) se narodilo pět synů a šest dcer. Jeho syn Jan Leopold (nar. 31.12. 1666, † 11.9. 1727 v Linci) měl se svou manželkou Marií Josefou Františkou²⁶ syny Jana Bohumila, Jana Alberta, Jana Josefa Ferdinanda, **Jana Kryštofa** a Jana Leopolda. 17. 11. 1759²⁷ obdržel Jan

²⁴ Popis erbu A. Ressel: *Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familie Gallas und Clam – Gallas*. MVHJ 23, 1929, č. 2, s. 85 – 87.

²⁵ Patřilo ke znaku Noppingenů

²⁶ Dcera hraběte Hanse Ferdinanda von Sahlburg auf Ränarädl a Isabelly roz. paní von Fünfkirchen.

²⁷ „Johann Leopold Freyherr von Clam, ein Sohn Johann Christopf und Maria Elizabeth Gräfin v: Thürheim, hatte in seiner Ehe mit Maria Františka Gräfin Sahlburg unter mehreren Kindern die drei Söhne Johann Christoph, Johann Niklas und Johann Leopold, welche samt den nach ihrem verstorbenem Bruder Ferdinand Joseph Joachim hinterbliebenen fünf Söhne Johann Gottlieb, Johann Albert, Johann Joseph, Johann Christoph und Johan Leopold von den Kaiserin Königin Maria Theresia, laut Diplom dat. 17. Nov. 1759 in den Grafenstand erhaben worden sind“ – SOA Litoměřice pobočka Děčín, HS C-G, pozůstalost Dr. Josefa Bergla, karton č. 675, inv. č. 2424 – genealogické zápisky

Kryštof Clam „i všichni jeho potomci a bratři, tedy všichni členové rodu, za své mnohé významné služby státu“ titul říšského knížete,²⁸ což bylo 19. 4. 1760 potvrzeno i pro rakouské dědičné země.

Jan Kryštof založil linii Clam-Gallasů.²⁹

Jeho bratr Jan Josef Ferdinand byl zakladatelem linie Clam-Martiniců.³⁰ Jan Josef Ferdinand hrabě Clam měl ze svého manželství s Marií Annou hraběnkou Thüenheim tři dcery a pět synů. Nejstarší syn Jan Bohumil (Johann Gottlieb) Clam se oženil s Karolínou hraběnkou Desfours. Jejich syn František Karel Josef byl prvním Clam-Martinicem. Jeho manželkou se totiž 6. 7. 1791 stala Marie Anna hraběnka z Martinic, dědička hraběte Františka Karla Martinice, posledního mužského potomka rodu Martiniců. 2. listopadu 1792 obdržel František Karel Josef, český zemský rada,³¹ tajný rada³² a nejvyšší zemský komoří,³³ císařské povolení ke spojení jména a znaku Clamů se znakem Martiniců.³⁴ 16. února získal také český inkolát. Zemřel 26. září 1826 a byl pohřben ve Smečně.

²⁸ Diplom ze dne 17..11.1759, Vídeň – diplom je uložen v SOA Litoměřice, pobočka Děčín, HS C-G, karton č. 467

²⁹ Rozrod rodiny Clam-Gallasů viz příloha č. 1 c)

³⁰ Rozrod rodiny Clam-Martiniců viz příloha č. 1 d)

³¹ Od 10.2.1789 – 7.6. 1793

³² Od 1.9.1805

³³ Od 25.10.1820 – 24.1.1824

³⁴ Polcený štít, vpravočtvrcený se středním štítkem, korunovaný zlatou pohanskou korunkou. V něm ve zlatém poli ze skalnatého trojvrší rostoucí nahá panna se zeleným věncem na hlavě a rozevlátými vlasy, která drží v pravé pozdvižené ruce jelení paroží, vše přirozené barvy (Clam). Vpravo: 1. a 4. pole kosmo stříbrně a černě děleno († von Nopping), Ve 2. a 3. zlatém poli šedá pruhovaná kočka ve skoku († von Polching) Vlevo v červeném polistříbrná lekna, mezi nimi zlatá osmihrotá hvězda († hr. Martinic) Klenoty zprava: 1. složená křídla kosmo dělená stříbrno-černě; pokrývadla černo-stříbrná († von Nopping). 2. rostoucí panna ze středního štítu, pokrývadla černo-zlatá (Clam). 3. černý orel se zlatou iniciálou F.II. na hrudi. 4. červená orlí křídla se stříbrnými leknami, mezi nimi císařskou korunou korunovaný rakouský štítek s literami F.M.R.; pokrývadla černo-stříbrná (hr. Martinic). 5. šedá pruhovaná kočka ve skoku; pokrývadla černo-zlatá († von Polching). Štítonoši: dva zlatí odvrácení gryfové.

Clam – Martinická linie je jediná, která stále ještě žije.

Třetím bratrem Janem Leopoldem pokračoval rod Clamů v Rakousku. Tato větev ale již roku 1805³⁵ vymírá jeho synem Janem Aloisem, který po sobě ze dvou manželství³⁶ nezanechal potomky.³⁷

Nejstarší syn **Jana Kryštofa** Clama **Kristián Filip**³⁸ (nar. 29.4.1748 v Praze, † tamtéž 8.2. 1805, od 19.8. 1770) se stal dědicem *posledního hraběte Gallase*,³⁹ roku 1757 zesnulého **Filipa Josefa hraběte Gallase na zámku Campo a Freyenthurn**.⁴⁰ 12. května 1759 byl uveden do desk zemských jako dědic panství Frýdlant, Liberec, Grabštejn, Lemberg, atd. Spolu s tímto dědictvím obdržel do užívání jméno a znak rodu Gallasů. Český inkolát byl už roku 1757 udělen jeho otci

Znak rodiny Clam – Gallasů: Čtvrcený štít se středním štítkem korunovaným zlatou pohanskou korunou. V něm ve zlatém poli ze skalnatého trojvrší rostoucí nahá panna se zeleným věncem na hlavě a rozevlátými vlasy, která drží v pravé pozdvižené ruce jelení paroží, vše přirozené barvy (Clam). V 1. zlatém poli černá zlatě korunovaná orlice (hr. Gallas). Ve 2. zlatém poli šedá pruhovaná kočka ve skoku († von Polching). Ve 3. modrém poli zlaté břevno (Gallas – původní erb). 4. pole kosmo stříbrné a černě děleno († von Nopping)

Klenoty zprava: 1. černá vlevo obrácená zlatě korunovaná orlice mezi modrými rozevřenými křídly s modrým břevnem; pokryvadla modro-zlatá (hr. Gallas). 2. rostoucí panna ze středního štítku; pokryvadla černo-zlatá (Clam).

³⁵ POUZAR, Vladimír: *Almanach českých šlechtických rodů*. Martin 1999, s. 59 uvádí letopočet 1819

³⁶ I. 1.6.1786 – Maria Josepha Aichpichl, † 26. 6. 1799; II. 6.1.1800 – Maria Theresia hraběnka Saurau, po smrti Jana Aloise se znovu provdala.

³⁷ SOA Litoměřice pobočka Děčín, HS C-G, pozůstalost Dr. Josefa Bergla, karton č. 675, inv. č. 2424 – genealogické zápisky.

³⁸ Manželka. Karolina Josefa rozená hraběnka Šporková, nar. 15.8.1752, † 17/18.8.1799 v Praze, dcera hraběte Jana Karla Šporka.

³⁹ Rozrod rodu Gallasů viz příloha č. 1 b)

⁴⁰ 29.8.1768 potvrdila Marie Terezie závět' hraběte Josefa Filipa Gallase a roku 1770 převzal celé panství Kristián Filip Clam-Gallas.

3. šedá pruhovaná kočka ve skoku; pokryvadla černo-zlatá (†von Polchinger).
4. deset jezdeckých praporků na zlatých žerdích, 1., 4., 6. a 9. červený, 2. a 7. zlatý, 3., 5., 8. a 10. stříbrný; pokryvadla modro-stříbrná (hr. Gallas). Štítonoši: dvě černé odvrácené orlice s červenými jazyky.⁴¹

Otec Jan Kryštof zemřel 12.dubna 1778 v Praze a byl 16.dubna pochován v rodinné hrobce v Hejnicích. O jeho převozu a uložení do hrobky informuje A.Hoffmann ve svém díle „Geschichte der Reichenberger Kreuzkirche.“⁴²

Hrabě Jan Kryštof Clam měl z manželství s Marií Margaretou Aloisíí rozenou hraběnkou Colonnovou z Velsu⁴³ kromě syna **Kristiána Filipa** hraběte Clam-Gallase ještě další děti:

- Marie Anna - nar. 29.6.1751, † 15.7.1779 v Praze, manžel hrabě Josef Maria Krakowski-Kolowrat
- Marie Terezie – nar. 29.6.1753, † 3.8.1799, manžel hrabě Kašpar Herman Künigl
- Karel Leopold – nar. 27.10.1755 v Praze, † 1.4.1784 v Praze, manželka baronka Antonia Strbensky v. Hrzistie,⁴⁴ pochovaná 1.4. 1783 v Hejnicích⁴⁵
- Marie Anna - křtěná 2.11. 1749 v Praze St. Heinrich, † jako dítě

⁴¹ POUZAR, Vladimír: Almanach českých šlechtických rodů. Martin 1999, s. 62 - 63

⁴² „1778 poskytl kostel na jednu noc přístřeší mrtvému hraběti Janu Kryštofovi von und zu Clam, který zemřel 12. dubna tohoto roku v Praze. 14. dubna bude jeho tělo převezeno do Liberce, kde bude přijato duchovními a přeneseno do kostela, kde zůstane přes noc. 15.dubna bude následovat slavnostní rozloučení a poté ho průvod pánů úředníků a měšťanů doprovodí do Hejnic.“ In RESSEL, A: *Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familie Gallas undd Clam-Gallas*. MVHJ, 23, 1929, č. 2, s. 90.

⁴³ Nar. 11. 6 1714, † 1. 6. 1782 v Praze, 5.6. byla pochována v Hejnicích

⁴⁴ Její otec Karel Leopold Skrbensky von Hrzistie padl 18. června 1757 u Kolína.

⁴⁵ V SOA Litoměřice, pobočka Děčín, HS C-G, karton. č.647, inv.č. 1591 je uložen např. křestní list Karla Leopolda, dále povolení ke sňatku s Antoníí, záznamy o nákladech na Antoniín pohřeb a vyúčtování po smrti Karla Leopolda.

2.2 Clam-Gallasové

Jan Kryštof vlastnil od srpna 1760 panství Dětenice, Osenice a Mcely, které koupil od hraběte Karla Bathianyho za 270 tisíc zl. Poručník jeho vnučky, (na kterou panství přešlo roku 1784) její strýc **Kristián Filip Clam-Gallas**, však panství už roku 1797 opět prodává. Manželka Jana Kryštofa Clam-Gallase **Marie Margareta Aloisia** roz. hraběnka Colonna-Vels († 1.6.1782, pohřbena 5.6. v Hejnicích) koupila v březnu 1760 od Elizabety hraběny Walderode (roz. hraběnka Palfy) panství Rožďalovice. Po ní přešlo panství na jejího syna Karla hraběte Clama, po jehož smrti bylo panství roku 1793 prodáno hrabětem **Kristiánem Filipem Clam-Gallasem**. **Kristián Filip**, hrabě Clam-Gallas, dědic panství Frýdlant, Liberec, Grabštejn a Lemberk, získal od hraběte Maxmiliána Desfoursa panství Brodce-Hrušov (Mladá Boleslav). S tím spojil zboží Luštěnice (Horní Horka), které získal v roce 1774. Dne 20. listopadu 1781 vyplatil bývalé panství frýdlantského lenního statku Gerlachsheim im Winkel (nyní v Polsku) – koupil od Viktora z Ottenfeldu. Toto zboží, které koupil nazpět roku 1691 hrabě Gallas, ale 2. ledna 1695 ho opět prodal, ani tentokrát nezůstalo dlouho v držení frýdlantské vrchnosti, 21. dubna 1789 přešlo na Kašpara Brosche. Zboží Velké Klecany, které **Kristián Filip** zdědil po hraběti **Filipu Josefu Gallasovi**, prodal 12. listopadu 1802 Janu Woboržilovi. 1803 získal od hraběte **Františka Claryho** zboží Obříství, které postoupil prodejem 1817 baronu **Františku Kollerovi**.⁴⁶

Kristián Filip, císařskokrálovský komoří, rytíř toskánského řádu svatého Štěpána,⁴⁷ byl znám svým přátelským postojem k umění, miloval hudbu a přírodu, což ho pevně připoutalo k Praze, kde zcela podle svých představ zřídil zahradu v Košířích. Jeho oblíbeným místem byly lázně Libverda, které mu vděčí nejen za zřízení samotných lázní, ale i za ještě dnes tak útulný charakter. Tamější prameny nechal roku 1785 vyčistit a chemicky prozkoumat.

Starý hrad Frýdlant, který byl postaven v polovině 13. století a poté ho páni z Bibersteinu a svobodní páni z Redernu rozšířili, nechal **Kristián Filip**

⁴⁶ A. RESSEL: *Beiträge*. s. 88-90.

⁴⁷ Řád sv. Štěpána byl založen Marií Terezií 5. května 1764 jako nejvyšší uherský řád

stavebně upravit. Roku 1802 byla zrenovována hradní věž a opraveny věžní hodiny, 17. září 1802 byla také znovu nasazena makovice. Roku 1803 byl obnoven a nově vymalován panský pokoj v horním zámku, stejně tak byla obnovena a rozšířena zbrojnice. Starobylý redernský zámek získal v letech 1774 – 1779 přístavbu, zvanou „Gartenschloß“.⁴⁸

V Černousech nechal hrabě Kristián Filip rozšířit panské sídlo⁴⁹ o kapli, která byla zasvěcena sv. Janu Nepomuckému.

Obzvláštní zásluhy měl hrabě na rozvoji školství na panství. Zavedení nového školního pořádku nařídil výnosem ze dne 11. prosince 1775. Často chodil navštěvovat různé školy na panství a pozoroval pokroky žáků. Tuto jeho činnost zmínil ve svém kázání i chrastavský farář Josef Vondrák,⁵⁰ Kristiána Filipa označil jako „původce zlepšení školství na panství“.⁵¹

Na Frýdlantě je uložen portrét zesnulého hraběte († 8. února 1805), byl namalován dva roky před jeho smrtí (1803) ředitelem pražské akademie Josefem Berglerem. 13. února 1805 u příležitosti jeho pohřbu do rodinné hrobky v Hejnicích se konaly ve Frýdlantě a ostatních městech panství obrovské smuteční slavnosti.

⁴⁸ V 2. polovině 19. století byla tato přístavba zbořena v 60. letech 19. století přestavěna v novorenesanční křídlo W. hekem.

⁴⁹ Panské sídlo nechal vystavět hrabě Filip Josef Gallas

⁵⁰ Kázání ze dne 8. 9. 1793, bylo i vytištěno. A. RESSEL: *Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familie Gallas und Clam – Gallas*. MVHJ 23, 1929, sv. 2, s. 92

⁵¹ A. RESSEL: *Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familie Gallas und Clam – Gallas*. MVHJ 23, 1929, sv. 2, s. 92

Manželka Kristiána Filipa **Karolína Josefa roz. hraběnka Šporková** zemřela 18.9.1799⁵² a 23.9. byla pohřbena do hrobky v Hejnicích.⁵³ Porodila svému manželovi čtyři syny a dvě dcery:

- Kristián Kryštof – nar. 1.9.1771, pokřtěn 3.9. v Praze, † 1.8.1838 na zámku v Plané, manželka Josefa roz. hraběnka Clary-Aldringenová⁵⁴ – nar. 8.7.1778 Praha, † 12.12.1828 v Liberci, pochována 15.12. v Hejnicích
- Bedřich Kryštof – nar. 25.10.1775, člen řádu Maltézských rytířů, † 3.11.1832 svobodný v Praze, pohřben 7.11. v Hejnicích
- Karel Alois – nar. 25.7.1772, Praha, císařský rotmistr, † 3.11.1801
- Ferdinand – nar. 15.8.1773 – Praha, † 5.7.1804, kapitán jezdeckého pluku prince Maxmiliána
- Marie Aloisie (Louise) – nar. 8.10.1774, † 27.2.1821, 22.5.1805 se vdala za knížete Vincence Auersperga auf Ennseck, Roith, Koppach und St. Pölten, nar. 31.8.1763, † 4.7.1833 v Praze
- Johanna – nar. 20./21.11.1778, † 16.10.1810 v Rokycanech,⁵⁵ 6.1.1800 provdána za Václava Kotze von Dobrž auf Heiligenkreutz

Majitelem panství Frýdlant, Liberec, Grabštejn a Lemberk se stal na základě dělení dědictví ze 4. března 1806 **Kristián Kryštof Clam-Gallas**, nejvyšší maršálek království Českého. Podle závěti hraběte Kristiána Filipa ze dne 5. dubna 1802 mělo zboží Brodec – Hrušov a Luštěnice přejít na jeho syna

⁵² SOA Litoměřice, pobočka Děčín, HS C-G, karton č.467, inv.č. 1595 – náklady na pohřeb Karolíny Clam – Gallasové, rozené Šporkové

⁵³ O jejím pohřbu A.HOFFMANN: *Geschichte der Reichenberger Kreuzkirche*. s.69

⁵⁴ Dcera hraběte Clary – Aldringena na Mšeně a Barbory, hraběnky Schafgotsch. Její sestra Vilemína (Wilhelmine) – nar.23.1. 1776 - † 2. 8. 1838 v Plané u Mariánských Lázní na plicní chorobu, pohřbena 9.8.1838 v Hejnicích), provdala se za Johanna Georga Szapary

⁵⁵ Johanna Kotz von Dobrž přijela za svou sestrou Marií Aloisií z Auersperga, aby jí poskytla útěchu po smrti jejích dvou dcer v roce 1810. Na zpáteční cestě zemřela, pochována byla v Heiligenkreutzu. 31. října 1810 za ni byly konány na clam – gallasovském panství konány exekvie.

Ferdinanda, roku 1806 je však zdědil jeho bratr Fridrich a po jeho smrti roku 1832 přešlo na nejstaršího Kristiána Kryštofa. Ten je ve své závěti odkázal dceři Karolíně, čímž toto zboží přešlo na rodinu Nostitz – Rieneck.

Kristián Kryštof hrabě Clam-Gallas zdědil po svém otci lásku k hudbě a divadlu, byl zároveň amatérským malířem. Při přebírání panství pronesl: „Nemám většího přání než štěstí svých poddaných; jsou mému srdci nadevše drazí a snaha, být jimi milován, bude mou hnací silou, stejně jako vodítkem veškerého mého počínání, dokud mé tělo nenajde věčný klid v Hejnicích.“⁵⁶ Podle těchto slov i žil. Dokladem jsou výsledky jeho činnosti. Proslavil se štedrou podporou umění a dobročinností, byl předsedou společnosti vlasteneckých přátel umění, zasadil se významně o rozvoj průmyslové výroby a barvení vlněných látek na Liberecku.

Kristián Kryštof byl vášnivý příznivce Lázní Libverda, které založil jeho otec. Ve Frýdlantě nechal vytvořit dnešní zámeckou zahradu. V létě 1806 byl tamtéž postaven skleník. Nechal rozšířit panský dům v Černousích o dvě boční křídla a znovu zařídit jako venkovské sídlo.

Roku 1810 rozšířil Kristián Kryštof své panství o allodiální panství Obříví, které odkoupil od hraběte Františka z Clary Aldringenu. Panství čítalo deset obcí.

Roku 1816 obdržel Kristián Kryštof od krále Augusta Saského velký kříž královského saského řádu (Zivilverdienstorden). Řád byl založen saským králem v roce 1815, hrabě Clam-Gallas obdržel velký kříž⁵⁷ za mimořádné zásluhy, když v roce 1815 zásoboval obilím Horní Lužici, těžce zkoušenou válkou.

⁵⁶ „Ich habe keinen innigeren Wunsch als Glück meiner Untertanen; sie sind meinem Herzen über alles theuer, und das Bestreben, von ihnen geliebt zu werden, wird die Triebfeder, sowie die Richtschnur aller meiner Handlungen sein, bis meine Leiche zur ewigen Ruhe nach Heindorf führt.“ In: Friedlandia 1853, 172 n.

Stejná slova jsou citována i ve smuteční řeči při jeho uložení do hrobky v Hejnicích 28.8.1838 – vytištěno v Praze 1838, Gottlieb Haase Söhne - SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Historická sbírka Clam-Gallasů, karton č. 606

⁵⁷ Velký kříž: stříbrná, zeleně emailovaná hvězda s nápisem „Za zásluhy a věrnost“, nosí se na pravé straně hrudi, přes pravé rameno je přehozena široká bílá řádová stuha, se světle zelenými pruhy na okraji.

V lednu 1817 cestoval Kristián Kryštof do Vídně, spolu se zemskými vyslanci, aby předali císařovně Karolíně Augustě svatební dar za české království ve výši 10 000 dukátů.⁵⁸

Roku 1835 byl Kristián Kryštof vyznamenán císařem Františkem⁵⁹ velkým křížem Leopoldova řádu.⁶⁰

Z manželství s **Josefou roz. Clary-Aldringenovou** se narodilo pět dětí:

- Karolina Barbora – nar. 18.12. 1798, † 23.2. 1863; 28.1. 1818 provdána - hrabě Jan Václav Nostiz-Rieneck⁶¹ (nar. 25.1.1791, † 21.10.1851)⁶²
- Kristiane Wilhelmine – nar. 24.2. 1801, † 5.9. 1886; 25.9. 1825 provdána – kníže František de Paula Gundakar Colloredo-Mansfeld (nar. 8.11.1802 Vídeň, † 28.5.1852)⁶³
- Vilém – nar. 26. června 1802, † 8. srpna 1822, pohřben 12. srpna v Hejnicích
- Eduard Friedrich – nar. 14.3. 1805, † 17.3. 1891 ve Vídni, pohřben 24.3. v Hejnicích
- Adelheid – nar. 14.3.1805, † 7.2.1836, pohřbena 11.2. v Hejnicích, 19.9. 1833 provdána – hrabě Anton Fridrich Mittrowski v. Mittrowitz (nar. 16.4. 1801, † 19.8.1865)⁶⁴

⁵⁸ A. RESSEL: *Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familie Gallas und Clam – Gallas*. MVHJ 23, 1929, č. 3 – 4., s.170.

⁵⁹ WURZBACH, C. v.: *Biografisches Lexikon des Kaisertums Österreich*. II sv., Wien, 1857, s. 376

⁶⁰ Leopoldův řád byl založen 8.1.1808 Františkem I., později, roku 1860 ho rozšířil František Josef I.

⁶¹ Jan Václav Nostic Rieneck pochází z linie Otto Nostice († 14.11.1664). Nosticové byli synem Otto Nostice Kryštofem Václavem († 16.2. 1712) v červenci 1675 povýšení do stavu českých a listopadu 1692 říšských hrabat.

⁶² HÁŠ, Jiří – TOVAČOVSKÝ, Jaroslav: *Genealogie Nosticů z Nostic*. In Heraldika a genealogie, 35, 2002, č. 1 – 2, s. 13 uvádí letopočet úmrtí Jana Václava Nostice 1852.

Tamtéž je zmínka o rodové hrobce rokytnické větve Nosticů v zámeckém kostele Nejsvětější Trojice v Rokytnici v Orlických horách. Hrobka vznikla v roce 1821, je zde pohřbeno osm příslušníků rodu, kteří zemřeli v letech 1627–1928, včetně Karolíny Clam – Gallasové. Vchod hrobky byl ve 30. letech 20.století zazděna, znovu vybourán a hrobka příležitostně zpřístupněna od roku 1991.

⁶³ Syn Hieronyma Colloredo – Mansfelda a Wilemíny hraběnky z Valdštejna.

21. srpna 1838 po krátké nemoci zemřel hrabě Kristián Kryštof na zámku v Plané u Mariánských Lázní. Jeho tělo bylo převezeno přes Prahu a Liberec do Frýdlantu, kde se 28. srpna za přítomnosti mnoha lidí konal pohřeb.

Prvorozený syn Kristiána Kryštofa **Vilém** (narozen roku 1802) zemřel bohužel velmi brzo, již v roce 1822, ve svých dvaceti letech, pravděpodobně na mozkovou chorobu.

Ve vlastnictví panství Frýdlant, Liberec, Grabštejn a Lemberk vystřídal Kristiána Kryštofa na základě darovací listiny ze dne 12.3. 1838⁶⁵ jeho syn **Eduard hrabě Clam-Gallas**, který se jako generál a polní maršál mnohokrát osvědčil jako výborný a odvážný taktik a stratég.

V roce 1823⁶⁶ nastoupil jako kadet u 8. pluku kyrysníků velkoknížete Konstantina a začal budovat svou vojenskou kariéru. Ještě téhož roku se stal podporučíkem 3. husarského regimentu arciknížete Ferdinanda. V červnu 1825 byl povýšen na nadporučíka 3. pluku kyrysníků korunního prince Ferdinanda. V roce 1831 se stal prvním rotmistrem 1. pluku kyrysníků, v listopadu 1835 povýšil na majora 8. pluku kyrysníků hraběte Julia Hardegga. Už v lednu 1838 má ale hodnost podplukovníka a červenci 1839 je povýšen na plukovníka. Téhož roku se stal u stejného pluku vrchním velitelem. 31. srpna 1846 byl jmenován generálmajorem.

Na počátku roku 1848 nastoupil jako velitel brigády k 1. armádnímu sboru do Itálie. 15. března vypuklo povstání v Miláně. Eduardovi připadla úloha bránit Porta Ticinese vedoucí na Piemont před náporu povstalců, uhájil nejenom bránu, ale i s ní sousedící náměstí Piazza di St. Eustorgio. 20. března kryl odchod armády z Milána.

⁶⁴ Syn hraběte Antonína Bedřicha Mitrovského z Mitrovic a Leopoldiny roz. hraběnky von Klebelsberg. Antonín Bedřich Mitrovský z Mitrovic († 1865) byl posledním v mladší české linii svého rodu.

⁶⁵ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, HS Clam-Gallas, karton č. 609

⁶⁶ A. RESSEL: *Geschichte des Friedländer Bezirkes*, Friedland i. B., 1902, s.173 uvádí jako letopočet nástupu Eduarda Clam – Gallase k vojsku rok 1822

Účastnil se 6. května krvavé bitvy u Santa Lucie, kde boje trvaly od devíti hodin do páté hodiny odpolední. Se svou brigádou zaujal postavení na vnější straně pravého křídla a významnou měrou přispěl k úspěchu onoho dne.

29. května Eduardova brigáda úspěšně prorazila opevnění nepřítele u Montanara, načež Eduarda jmenoval polní maršál Radecký mezi těmi, kteří se toho dne vyznamenali. Eduard zasáhl i do bojů u Boito (30. 5. 1848) a Vicenzy (10. 6. 1848)

Vynikající strategický talent předvedl Eduard 28. června v bitvě u Custozzy. Levé křídlo Eduardovy brigády bylo prudce napadeno, tři protivníkovy baterie ostřelovaly výšiny Gordoni a Ripy. Eduard sice obdržel rozkaz k ústupu, ale nejen že neopustil své postavení, ale podařilo se mu přimět povstalce k ústupu.⁶⁷

6. 8. 1848 rakouská vojska obsadila Miláno. Eduard hrabě Clam – Gallas byl odeslán s touto zprávou na ministerstvo války do Vídně. Tam mu panovník udělil komandérský kříž Leopoldova řádu a rytířský kříž řádu Marie Terezie⁶⁸, což bylo nejvyšší vojenské vyznamenání. S tímto vyznamenáním byla také spojena doživotní penze 600 guldenů ročně. Eduard Clam-Gallas se jí ve prospěch jednotek, které pod ním sloužily u Custozzy, zřekl.

Ve válce proti Piemontu byl v dubnu 1849 povýšen na polního maršála. V červnu 1849 byl pověřen velením sedmihradského armádního sboru. Pod jeho velení tak spadalo 12 praporů, 16 eskadron (tzn. 10000 mužů s 2250 koňmi a 36 děl). Obsadil Brašov a porazil uherská vojska vedená Bemem u Szepti

⁶⁷ „Der Graf aber, welcher bereits mehrere Beweise seines taktischen Genies und persönlichen Muthes gegeben hat. hat nicht nur seine Stellung nicht verlassen, sondern sogar durch eine unter dem heftigsten feindlichen Geschützfeuer ausgeführte Frontveränderung den Gegner, welcher sich schon die umliegenden Höhen bemeistert und daselbst 6 Batterien eingeführt hatte, derart in die Flanke gefaßt und nachdrücklich angegriffen, daß derselbe nach einem mehrstündigen Gefechte seinen Rückzug in der Richtung von Villafranca antreten mußte. Bei dieser Gelegenheit war der Graf im heftigsten Kampfe mit einem mehrfach überlegenen Feinde in Person auf die bedrohten Punkte geeilt, den Muth der Truppen zu beleben, denselben als ein musterhaftes Beispiel von Unerschrockenheit und Standhaftigkeit verleuchtend.“WURZBACH, C.v.: *Bibliografisches Lexikon des Kaisertums Österreich*. II.sv., Wien 1857, s. 378

⁶⁸ Řád Marie Terezie je nejvyšší rakousko – uherský vojenský řád pro důstojníky, založený 16.6. 1857 Marií Terezií na paměť vítězství u Kolína nad Friedrichem II. Byl spjat se stavem svobodných pánů. Zanikl v roce 1919.

St. György (23. 7.) i Kaszon–Ujfalú (1.8.). 3.8. pronikl se svým vojskem do Csikszeregy, aby odzbrojil Székely.

Roku 1850 byl pověřen velením 1. armády ve Vídni, 1851 převzal tutéž funkci i v Praze, kde ji zastával až do roku 1866. Mezitím byl jmenován generálem jízdy (1861) a císařským hofmistrem (1865). Za věrné služby mu byly uděleny Řád železné koruny 1. třídy⁶⁹ a hodnost tajného rady.

Účast ve válce proti Itálii a Francii přivedla Eduarda do mnoha bitev (Magenta, Torbigo, San Martino, Ponte de Magenta) U Solferina se svými jednotkami odolal pět hodin trvajícím tlaku francouzského maršála Mac Mahona,⁷⁰ udržel své postavení, čímž zastavil postup francouzsko-italské armády.⁷¹

Po ukončení války se Eduard vrátil do Prahy. Roku 1861 se stal generálem kavalerie a doživotním členem rakouské panské sněmovny a roku 1862 obdržel⁷² za zvláštní zásluhy o stát a císařský dům nejvyšší rakouský řád – Řád zlatého rouna.⁷³

Poslední válkou kariéry Eduarda Clam-Gallase byla válka prusko – rakouská. V tomto vojenském střetu už ho ale neprovází jeho příslovečné štěstí. Měl za úkol zadržet postup pruské labské armády pod vedením Herwartha z Bittenfelda a armády prince Bedřicha Karla. Následkem taktických chyb

⁶⁹ Řád železné koruny byl založen 5.6. 1805 Napoleonem I., obnoven byl 13.2.1816 Františkem I. a rozšířen Františkem Josefem I. roku 1860.

⁷⁰ Maršál Marie Edme Patrice Maurice markýz de MacMahon (13.6.1808 – 17.10.1893) od roku 1859 francouzský maršál a vévoda magentský. Účastnil se tažení do Alžíru, krymské války a ve válce s Rakouskem zvítězil u Magenta. V roce 1870 byl Prusy donucen ke kapitulaci u Sedanu. V letech 1873 – 1879 stanul v čele Francouzské republiky ve funkci prezidenta. 16.5. 1877 se pokusil o státní převrat a usiloval o restauraci monarchie. Později byl ale republikány donucen k abdikaci.

⁷¹ RESSEL, A. *Geschichte des Friedländer Bezirke*. Friedland i. B. 1902, s. 175

⁷² RESSEL, A: *Geschichte des Friedländer Bezirkes*. Friedland i. B., 1902, s.173 - 176

⁷³ Řád Zlatého rouna byl založen roku 1429 burgundským vévodou Filipem Dobrým jako laický rytířský řád. Počet členů byl zpočátku omezen na 24 (později 31) příslušníků starých burgundských šlechtických rodů, velmistrem byl vévoda. Název řádu vznikl ze zamýšlené křížové výpravy, která měla připomínat cestu Argonautů. Po smrti Karla Smělého v roce 1477 přešla hodnost velmistra prostřednictvím jeho zetě Maxmiliána I. do rukou Habsburků, 1519 - 1700 byla v držení jejich španělské větve. Císař Karel V. zvýšil počet členů na 52 osob, od Filipa II. byl počet neomezený. Po vymření španělských Habsburků přešlo právo jmenovat rytíře Řádu zlatého rouna na rakouskou linii, současně si je však ponechali i španělští králové.

a chybných rozkazů z hlavního stanu byl rychle za sebou poražen u Hodkovic, Kuřich Vod, Podolí, Mnichova Hradiště, Kosti a Jičina, poté byl zbaven velení.⁷⁴ Na vlastní žádost⁷⁵ byl postaven před polní soud, který měl rozhodnout zda porážku zavinil. Byl osvobozen, avšak odešel z armády a zřekl se veškeré penze.⁷⁶

Již roku 1844 udělil svým poddaným povolení vykoupit se z roboty. V době „jara národů“ byl na vojenském tažení v Itálii. Z polního tábora u Verony posílá 21. 4. 1848 na panství svolání k poddaným: *„Eurer Treue und Rechtlichkeit vertraue ich mein Hab und Gut, während ich in fremden Landen für die Erhaltung der Monarchie gegen Treulosigkeit und Verrat kämpfe. Ich weiß, es kann nicht besser geschützt sein und möge bald wieder Ruhe und Frieden eintreten, damit ich in Euere Mitte zurückkehren und persönlich für Euer Wohl Euch mit Rath und That beistehen kann.“*⁷⁷

Na základě usnesení říšského sněmu v Kroměříži bylo zrušeno poddanství a poddaní se tedy stali svobodnými občany a také svobodnými majiteli pozemků.

⁷⁴ Ottův slovník naučný, s. 429

⁷⁵ Allgemeine deutsche Biografie. XLVII, Duncker und Humblot, Leipzig, 1903, s. 487

⁷⁶ Allgemeine deutsche Biografie. XLVII, Duncker und Humblot, Leipzig 1903, s. 487 .

⁷⁷ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, HS C–G, karton č. 609

Hrabě Eduard⁷⁸ se po dlouhém pohnutém období svého života, které věnoval státu a armádě, vrátil na své panství. Nějaký čas se zdržel v Liberci, kde nechal rozšířit zámek podle plánů vídeňského stavitele Ferstela. Za své hlavní sídlo si vybral zámek ve Frýdlantu, který byl od roku 1869 přestavován pod vedením hraběcího stavitele Viléma Heckeho.⁷⁹

28. dubna 1850 se Eduard oženil s hraběnkou Klotildou Dietrichstein⁸⁰ (nar. 26.6. 1828 Praha, † 31.10.1899 na zámku Frauenthal, pohřbena 6.11. 1899 v Hejnicích), z jejich manželství pochází čtyři děti:

- **Eduardine** – Edina – nar. 3.11.1851 Praha, † 2.8.1925 Opatija, dáma řádu Hvězdového kříže, palácová dáma; 17.6.1871 provdána – kníže Jan František Karel Josef Nemesis Maria Khevenhüller-Metsch auf Hardegg und Fronsberg⁸¹ (nar. 19.12. 1839 Ladendorf, † 11.9.1905 Riegersburg)
- **Josepha Franziska** – nar. 9.6. 1853, † 9.6. 1853
- **František** Anna Josef Kristián Maria **hrabě Clam-Gallas** nar.26.7. 1854 Liberec, † 20.1. 1930 Frýdlant v Č.; 20.4. 1882 uzavřel ve Vídni sňatek s hraběnkou Marií Hoyos-Sprinzenstein⁸² – nar.12.8. 1858 Horn, † 5.1. 1938 Vídeň, palácová dáma, dáma řádu Hvězdového kříže
- **Klotilda Wilhelmina Marie** – nar. 5.9. 1859 Liberec, † 8.11. 1947 Vídeň; 10.1. 1880 provdána – hrabě Kalmán Anton Festetics de Tolna⁸³ (nar. 25.11. 1847 Budapešť, † 13.10. 1928 Gyöngyös)

⁷⁸ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, HS C-G, karton č. 609, inv. č. 2282. životopis Eduarda Clam – Gallase. V tomtéž kartonu se nachází opis jeho poslední vůle, listiny, týkající se majetkových záležitostí, nebo např. vojenské relace z operací ve Šlesvicku. (inv. č. 2288)

⁷⁹ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, fond HS – C-G, karton č. 704 - čtyři barevná vyobrazení frýdlantského zámku z roku 1867, tamtéž fond Velkostatek Frýdlant, inv. č. 9978-9980, 9982-9985, 9987-9991, 9997-10 000 – návrhy na novorenesanční dostavbu a úpravu komplexu frýdlantského zámku.

⁸⁰ Dcera knížete Josefa Františka von Dietrichstein –Proskau – Leslie a Gabriely, roz. Mitrovské z Mitrovic.

⁸¹ Syn knížete Richarda Khevenhüler-Metsch a Antonie Marie, rozené hraběnky Lichnovské.

⁸² Dcera hraběte Ernsta Hoyos – Sprinzenstein a Eleonory hraběnky Paarové.

⁸³ Syn Dionýsa Festetics de Tolna a Karolíny hraběnky Zichy

Klotilda Clam – Gallasová převzala po smrti svého otce, posledního knížete Josefa z Dietrichsteina panství Polná – Přibyslav – Žďár nad Sázavou. Roku 1864 koupila od Evžena Sylva – Tarouccy zámek Pohled u Havlíčkova Brodu a připojila ho k polenskému velkostatku. V roce 1899 zdědily už spojený velkostatek Polná – Přibyslav – Žďár nad Sázavou její dcery Eduardina Khevenhüller – Metsch a Klotilda Festetics de Tolna. Při dělení majetku v roce 1938 připadl zámek Klotildě hraběnce Festetics de Tolna, která ho využívala až do roku 1945.⁸⁴

František nezdědil vojenskou duši svého otce. Povahově se více podobal svému dědovi Kristiánovi Kryštofovi. Na univerzitě ve Vídni studoval humanitní obory, práva, národní ekonomiku sociální politiku a jiné příbuzné obory. Velmi se zajímal o dějiny německé literatury (jeho oblíbeným autorem byl Friedrich Schiller), lesnictví a zemědělství. Ve studiu pokračoval i po jednoroční vojenské službě, kterou dobrovolně nastoupil u prvního jízdního pluku. Byl výborným jezdcem, hodně se zajímal o sport a hodně cestoval (hlavně do Anglie).

20.dubna 1882 se oženil s Marií, dcerou hraběte Ernsta Karla Hoyose, která mu porodila sedm dcer:

- **Christiane** –nar. 5.9. 1886 Grabštejn, † 26. 10 1945; dáma řádu Hvězdového kříže; 2.6. 1921 provdána za Josefa hraběte Arco-Zinnenberg – nar. 3.9. 1881 MaxIrain, † 23.11.1924 Mnichov
- **Eleonora** – nar. 4.11. 1887 Frýdlant v Č., † 31.5. 1967 Vídeň, dáma řádu Hvězdového kříže, dáma Maltézského řádu; dvakrát provdaná, poprvé za knížete Karla Schwarzenberga (nar.26.2. 1886 Praha, † 7.9.1914 Vukovar) a podruhé za Zdeňka Radslava hraběte Kinského z Vchynic a Tetova (nar. 14.7. 1896 Chlumec n. C. - † 1.1. 1975 Řím)
- **Eduardine** (Edina) Gabriela Marie Josefa Amálie Johanna – nar. 25.1. 1899 Vídeň, † 25.7. 1970 Vídeň; 6.4. 1921 provdána za doc. MUDr. Adolfa Winkelbauera (6.7.1890 Linec, † 30.11. 1965 Vídeň)

⁸⁴ *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV, Východní Čechy, Praha 1989, s. 382, 402.

- **Gabriela** – nar. 29.10.1890 Vídeň, † 31.8.1979 Weidhofen; dáma řádu Hvězdového kříže; 28.4.1914 se vdala za Adolfa prince Auersperga (9.8. 1886 Goldegg, † 7.11. 1923 St. Pölten)
- **Marie** – nar. 15.5. 1893 Vídeň, † 1.3. 1959 Vídeň; 25.7. 1929 provdána za hraběte Podstatsky – Lichtenstein (nar. 7.6. 1874 Veselíčko, † 26.11. 1946 Tannenmühle bei Innermanzing)
- **Klotilda** – nar. 1.1. 1898 Vídeň, † 21.11. 1975 Salzburg
- **Sofie** – nar. 9.6. 1900 Horn, † 28.6. 1980 Rekawinkel bei Preßbaum, dáma řádu hvězdového kříže; 4.8. 1921 provdána za Eduarda prince Auersperga (7.4. 1893 Weithwörth, † 3.4.1948 Stainz)

Po smrti svého otce Eduarda převzal František 17. března 1891 správu panství,⁸⁵ jíž se svědomitě věnoval. Své panství také zastupoval na říšském sněmu.

Pečlivě se staral o své poddané, zřizoval útulky pro vdovy s dětmi a sirotky, budoval zařízení pro péči o staré a invalidní lidi, byl patronem mnoha kostelů.

S jeho zájmem o historii souvisí i snaha uspořádat rodinný archiv na Frýdlantě, čímž pověřil vídeňského dvorního archiváře Rittera von Felgel.⁸⁶ František vynaložil mnoho finančních prostředků jednak na nákup kartonů a polic, ale i na rozšíření sbírky archiválií. Sledoval antikvární katalogy a nakupoval památky frýdlantského původu, nebo týkající se regionu. Byl ochoten zpřístupnit

⁸⁵ BENNESCH, Josef: *Ortsgeschichte von Haindorf*, Friedland i. B., 1924, s.305-306 - Majetek Františka Clam – Gallase sestává z panství Frýdlant, Liberec, Grabštejn a Lemberk., tedy celkem 31 613 hektarů. Z toho 2 815 ha polí, 1 104 ha luk, 42 ha zahrad, 207 ha pastvin a celkem 26 980 ha lesa. (ostatní majetek jsou cesty, zastavěné plochy a neproduktivní země.) Majiteli panství také náleží **pily** v Bílém Potoce, Kateřinkách a v Kryštofově Údolí; **pivovary** ve Frýdlantě (podle výroční zprávy z roku 1904 činila roční produkce něco okolo 32 000 hl.) Nové Vsi (10 816 hl) a Grabštejně (3840 hl.); **cihelny** v Arnolticích, Višňové a Hrádku nad Nisou a **vápenka** v Hrádku nad Nisou. Z pozemků je 669 ha obhospodařováno ve vlastní režii, 2561 ha bylo propachtováno, 442 ha bylo poskytnuto jako parcely. K tomu patří zámek v Liberci, lovecký zámek v Neuwiese, zámek Frýdlant, zámek v Libverdě s velkým parkem a lázněmi, zámek Grabštejn a zámek Lemberk

⁸⁶ Dr. Josef Bergl: *Franz Clam Gallas*, Sonderdruck aus den „Mitteilungen des Vereines für Heimatkunde, 1.u.2. Heft, XXIV. Jahrgang , Prag; SOA Litoměřice, pobočka Děčín, HS C-G, karton č. 627

rodinné sbírky badatelům, čehož využili v hojné míře např. Fr.Förster, E. Höfler, A. Gindely, E.Schebek, a H. Hallwich i J. Helbig. Materiály ke svému dílu (Geschichte des Schlosses Friedland, 1818) tu čerpal i F. Nemethy, ale i K. Czörnig.⁸⁷

František Clam-Gallas financoval vydání mnoha prací a publikací, pomáhal začínajícím umělcům. Byl členem mnoha spolků, mimo jiné např. pražské Gesellschaft zur Forderung deutscher Wissenschaft und Kunst, byl patronem Spolku dobrovolných hasičů v Hejnicích, čestným členem Spolku vojenských veteránů např. v Liberci, Rudolfově, Libverdě a Bedřichově⁸⁸ aj. Financoval také vydávání sudetoněmeckého časopisu „Der Weg“.⁸⁹

Byl přesvědčen o právu na sebeurčení německého národa v Čechách, a tuto myšlenku neopustil ani po obsazení pohraničí českými jednotkami. Jeho auto mělo převzít do Německa bývalého zemského hejtmána Rudolfa Lodgmanna von Auen⁹⁰ i s jeho archivem.⁹¹

⁸⁷ Topographisch-historisch-statistische Beschreibung von Reichenberg, 1829

⁸⁸ Diplomy Spolků vojenských veteránů – SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Historická sbírka Clam-Gallasů, karton č. 627, inv.č. 2324 - 2328

⁸⁹ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, HS Clam – Gallas, karton č. 627, sign. 2334 Úmrtí Františka Clam – Gallase. Časopis financoval v letech 1920 – 1929.

⁹⁰ Rudolf Lodgmann von Auen byl německý nacionalistický politik, částečně irského původu, v českých zemích. V letech 1900 – 1906 byl úředníkem pražského místodržitelství. Od roku 1906 stál v čele Svazu německých okresů v Čechách, v letech 1911 – 1918 byl poslancem rakouské říšské rady za Německý nacionální svaz. Na podzim roku 1918 organizoval odpor Němců v českých zemích proti ČSR a stal se zemským hejtmánem provincie Deutschböhmen. Na mírové konferenci v Paříži se snažil prosadit právo na sebeurčení pro Němce v Čechách. V roce 1925 odešel z politického života, později podporoval SdP a po válce byl jedním z hlavních představitelů německého revanšistického hnutí v Západním Německu. V letech 1951 – 54 byl předsedou Svazu vyhnanců a později se stal čestným předsedou Sudetoněmeckého Landsmanschaftu. – *Malá československá encyklopedie*, III. I/L, Academia Praha 1986. *Universum, všeobecná encyklopedie*. V., Ko/Ma, Odeon, Praha 2000. TOMEŠ, J.: *Český biografický slovník XX. století*. Paseka, Praha 1999, II.sv. K/P, s. 283

⁹¹ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, HS Clam – Gallas, karton č. 627, Strojopisný článek, b.d., b. m. vyd. (autor Josef Bergl?) „...Als Österreich nach dem Weltkriege zueinanderbrach, hielt es Graf Clam – Gallas (František) für seine selbstverständliche Pflicht, der engeren deutschen Heimat, die Treue zu halten. Mit Gleichgesinnsten des deutschen Adels in Böhmen stellte er sich auf den Standpunkt des Selbstbestimmungsrechts des sudetendeutschen Volkstammes, denn er, wie aus seiner Korrespondenz mit Dr. von Medinger hervorgeht, auch nach dem Besetzung des deutschböhmischesiedlungsgebietes durch die Tschechen keineswegs aufgab. Seine Beziehungen zur deutschböhmisches Landesregierung nach dem Umsturze von 1918, welcher er bei der Unterbringung von Aemtern und Beamtenin diskreter Weise wertvolle Hilfe bot. Ferner die Tatsache, dass sein Auto den deutschböhmisches Landeshauptmann Dr. Von Lodgmann und sein

Mimo jiné se také zasloužil o zavedení vodovodu ve Frýdlantě, Jablonci nad Nisou a Liberci.

V červnu 1929 se ve Vídni ještě zúčastnil svatby své dcery Marie a Karla hraběte Podstatzky – Liechtenstein, ale už v listopadu se vrací domů do Frýdlantu.

V souvislosti s pozemkovou reformou po první světové válce přišel o velkou část svých lesů v Jizerských horách a o většinu statků (ze 14 mu zbyly pouze dva – Frýdlant a Hrádek).

Smrtí⁹² Františka Clam-Gallase vymírá clam-gallasovská větev rodu po meči, po přeslici rod vymřel 28.6. 1980 smrtí Františkovy dcery Sofie.

Regierungsarchiv über die Granze brachte und so dem Zugriff des tschechischen Militärs entzog,...“

⁹² V SOA Litoměřice, pobočka Děčín, HS C-G, karton č. 627, inv. č. 2334 je uložen podrobný popis posledních dnů Františka Clam-Gallase (Krankheitsgeschichte seiner Exzellenz des Grafen Franz Clam-Gallas, abschriftlich nach dem Tagebuche seiner Pflegerin Schwester Hausi Stransky, Schönbach)

3. KOSTEL, KLÁŠTER A RODOVÁ KRYPTA V HEJNICÍCH

3.1 Kostel Navštívení Panny Marie v letech 1759 – 1945 (2000)

V letech 1759 – 2000⁹³ neprocházel kostel Navštívení Panny Marie tak bouřlivým stavebním vývojem, jako v letech nedávno minulých. Byl spíše vystavena nepřízní osudu a vrtkavého počasí Jizerských hor.

Kostel již na začátku tohoto období vypadal zhruba tak jako dnes. Tento vzhled dala kostelu významná přestavba v letech 1722 – 1728. Spory se stále vedou o autorství plánů ke kostelu. Starší regionální literatura uvádí v této souvislosti jméno Johanna Bernarda Fischera z Erlachu.⁹⁴ Tato tvrzení je podpořeno i tím, že J.B.Fischer vypracoval plány k výstavbě Gallasovského paláce v Praze.⁹⁵ I na tomto díle s ním spolupracoval Tomáš Haffenecker, který vedl samotnou realizaci projektu. Další spojení Fischera z Erlachu s rodinou Gallasů nachází A.Ilg, který 18. 3 1883 vystoupil na přednášce ve vědeckém klubu ve Vídni s myšlenkou, že Jan Václav Gallas mohl ovlivnit Fischerovo vzdělání v Římě (např. finanční podporou).⁹⁶

Novější výzkumy⁹⁷ nepotvrzují účast Fischera z Erlachu na tvorbě plánů kostela v Hejnicích. Plány jsou pravděpodobně dílem samotného Tomáše Haffeneckera.⁹⁸ Plány z března roku 1721 ale neodpovídají dnešnímu vzhledu

⁹³ O založení kostela a jeho historii blíže H. PEŠÍKOVÁ: *Vznik a využití hrobky Gallasů v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Hejnicích* [Diplomová práce]. Liberec 2002. 116 s..Technická univerzita v Liberci. Pedagogická fakulta,

⁹⁴ Otázka autorství plánů hejnického kostela byla nejasná již na konci 18. století. Poprvé se v souvislosti s plány objevuje jméno J.B. Fischera u Schalera (*Topografie desKönigreichs Böhmen*, IV, s. 300) odkud bylo převzato další literaturou (např: A. ILG: *Leben und Werke Johann Bernhard Fischer's von Erlach*. Wien 1895) a pochopitelně také literaturou regionální.

⁹⁵ Tyto plány byly pořízeny v době Fischerovy návštěvy v Praze v roce 1713.

⁹⁶ J. HELBIG: *Geschichte der Kirche und des Klosters in Haindorf*. Friedland i.B.: 1924, s.48.

⁹⁷ H. SEDLMAYR: Fischer von Erlach d. Ältere, Vídeň, 1926, s. 59

⁹⁸ Plány uloženy v SÚA, APA, 1721, karton č. 1098, do nich volně vložen plánec dvojlovní nerealizované krypty pod příčným křídlem kostela. –Příloha č. 2

kostela. Mezi březnem 1721 a květnem 1722, kdy byla podepsána smlouva s Tomášem Haffeneckerem,⁹⁹ došlo k zásadní změně v řešení stavby.¹⁰⁰ Stavbu vedl Haffeneckerův polír Jan Fogenauer, tesařské práce jsou dílem Kašpara Bräuera.¹⁰¹ Již v roce 1825 se mohla v hlavní lodi konat bohoslužba, dokončena byla přestavba ale až roku 1829. Roku 1730 pak byla dokončena nová velká krypta. od té doby byly v kostele krypty tři.

V pamětní knize františkánského kláštera je zaznamenán popis kostela z roku 1845.¹⁰²

„Jelikož starý kostel se zdál malý k tomu, aby pojal všechen lid, byl roku 1722 od základu zbořen (s výjimkou kaple Panny Marie, která zůstala vůli starobylosti zázraků ve své původní podobě) a velkomyslností Jeho Excelence pana Filipa Svaté Římské říše hraběte z Gallasu byl přestavěn v převeliký kostel čili baziliku zasvěcenou Navštívení Panny Marie a roku 1729 byl zcela dokončen. Je postaven na způsob kříže, situován směrem k východu a má délku 100 loktů a šířku 70 loktů.

Tento kostel má 6 kaplí, ale ani kostel, ani kaple nejsou vlastně posvěceny. V horní části kříže (tedy lidově pod kupolí) je velmi rozlehlý prostor, obsahující hlavní oltář Navštívení Panny Marie. Na evangelijní straně první kaple je Zázračné Panny Marie, druhá sv. Otce Františka, kde je v pondělí privilegovaný oltář, třetí sv. Jana Kapistrána. Na epištolní straně první kaple je sv. Antonína Paduánského, z níž je vchod do staré sakristie, druhá sv. Anny, třetí sv. Jana Nepomuckého.

Kostel má rozličné chóry – jeden pro bratry s varhanním pozitivem o osmi mutacích a dvou pedálech, druhý chór pro hudebníky, na kterém je varhanní pozitiv bez pedálů, a kromě toho má 6 chórů pro světské osoby a 4 oratoře,

⁹⁹ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, HS C-G, karton č. 196

¹⁰⁰ Příloha č. 3, 4, 5 a 6.

¹⁰¹ Smlouva s ním byla uzavřena 5. ledna 1723 – SOA Litoměřice, pob. Děčín, HS C-G, karton č. 230

¹⁰² SÚA, ŘF Praha, kniha 33; SOA Brno, ŘF Dačice, rkp. 7.; obdobný zkrácený popis kostela ve S. Wrbczansky, Nucleus Minoriticus, str. 362 -363

z nichž první je na evangelijní straně hlavního oltáře, druhá na epištolní straně, třetí na epištolní straně u oltáře Panny Marie, čtvrtá u sv. Antonína.

Zpovědnic je uvnitř kostela devět. Pro vchod jsou troje železné dveře; nad prostředními je umístěn znak nynějšího pana zakladatele. Jinak má ještě tento kostel devět velikých dveří pro vchod i východ. Celkem však obsahuje celá budova kostela 47 dveří. Je velmi světlá, neboť obsahuje 66 velkých oken.

Na průčelí stojí socha Panny Marie uprostřed mezi sv. Františkem a sv. Antonínem, o kteréžto soše viz více mezi pamětihodnostmi konventu. Na vrcholu průčelí se v pozlaceném kruhu nachází Boží oko. Po stranách průčelí jsou dvě vysoké věže, v nichž se kromě dvojích hodin nacházejí dva zvony, jimiž je o nedělích a hlavních svátcích řádu svoláván lid do kostela. Jiná věžička se dvěma menšími zvony je nad chórem bratří. Ještě další věžička čili lucerna s pozlaceným jménem Panny Marie je postavena nad kupolí kostela.

Z venku je kostel obklopen rozsáhlým klenutým ambitem, ve kterém jsou čtyři kaple a deset zpovědnic a jedna krypta pro světské osoby.¹⁰³

1. května 1761 vypukl během dopoledního kázání v klášterní kuchyni požár. Pamětní kniha¹⁰⁴ uvádí, že „nedbalostí bratra kuchaře vylítly jiskřičky komínem až na střech, která vzplanula, a během čtvrt hodiny celá kvadratura se ocitla v hrozných plamenech; oheň se střechou ambitu doplazil k chóru a vanoucí vítr ho přenesl na střechu kostela, kterou dlouho ošlehával, neboť nebylo čím hasit, když k tomu chybělo patřičné nářadí, načež se oheň šířil kolem dokola, dokud nezachvátil celou střechu kostela, lucernu kupole a věže a dokud veškerou krásu neobrátil v ruiny a popel. Převeliké věže byly nadmíru pokořeny, své hlavy složily před troje kostelní dveře a hlubokým zvukem rozjitřily smutek. [...] Dva zvony na věžičce nad menším chórem a dva zvony ve věži přiléhající ke konventu praskly a roztavily se; zřítily se i nově pořízené hodiny. Na příčné straně vzplanuly střechy nad zpovědnicemi za hlavním oltářem, které svou výškou poskytovaly ochranu Panně Marii navštěvující Alžbětu, zřítily se a zanesly

¹⁰³ Citace popisu kostela z klášterní kroniky viz P. MACEK – P. ZAHRADNÍK: *Stavebně historický průzkum – Hejnice – františkánský klášter*. SÚRPMO, Praha, 1990, s.20 - 22

¹⁰⁴ SÚA, ŘF Praha, kniha 33; SOA Brno, ŘF Dačice, rkp. 7

plamen na dřevo, přičemž celý oltář v okně se stroji a anděly a uvnitř krásný tabernákl nebylo možno ani násilím odnést, neboť nikdo z nás neznal hlavní součástku (vertebram), která celé zařízení spojovala, takže nebylo možno to zachránit a vše i s antependiem bylo obráceno v popel, přičemž změkly i kvádry. Ze střechy oheň rovněž po 5 hlavních dřevěných schodech sestoupil dovnitř oratoří a chóru, přičemž přes postupující nebezpečí byly z obou chórů varhanní píšťaly odneseny [...]. Zbývající kostelní věci i s prostornou sakristií zůstaly nedotčeny. [...] Kéž by i malý stateček bratří s chudým nábytkem mohl být tak snadno zachráněn! V celách bylo zničeno mnoho knih. pod střechou bylo stráveno požárem všechno obilí.“¹⁰⁵

Hned po svatodušních svátcích se začalo s opravou. Již 16. května 1761 vypracoval clam-gallasovský dvorní stavitel Jan Jedlička předběžný rozpočet na opravu kostela, o něco později byl vypracován rozpočet nákladů na opravu kláštera, jeho autor je ale neznámý. Stavební práce vedl již jednou zmíněný Jan Jedlička. Opravy byly zaplacený částečně z kostelního majetku a částečně z darů. Už v prosinci (6.12.) byly znovu osazeny hodiny, které opravoval Franz Lichtner.¹⁰⁶ O půl roku později byly práce téměř ukončeny, pouze věže měly nouzové zastřešení.

Nákladem panství byl opravena střecha kostela, do které 7. června slavnostně zatloukl první hřebík P. kvardián S. Hauerhans. Roku 1762 byla kupole z venku nově omítnuta, opatřena novými okny a nahoře umístěným jménem Panny Marie. Za rok a čtvrt od neštěstí byly práce na kostele zcela ukončeny.

V roce 1765 byla znovu vybílěna kupole a oplechovány sloupy lucerny. Zároveň byly opraveny záchody pro poutníky, které téměř shořely při požáru v roce 1761. O rok později v listopadu 1766 byla bouřkou a silnou vichřicí vážně poškozena střecha kostela. Krytinu z kostela vítr odhodil na střechu křížové

¹⁰⁵ P. MACEK – P. ZAHRADNÍK: Stavebně historický průzkum – Hejnice – františkánský klášter. Praha, 1990, s.23 -24

¹⁰⁶ Hodiny stály 400 zl.

chodby, takže byla vážně poškozena i ta. Obojí bylo nákladem vrchnosti opraveno.

21.7. 1769 byl na východní věž po řádném posvěcení kvardiánem P. Aegidiem Saxem nasazen kříž s makovicí. V září téhož roku byl makovice nasazena i na věž západní.

Téhož roku, 27. září, získal kostel tři nové zvony, které dohromady vážily 48 centů. Posvětil je v Praze světitel biskup Andreas Kaiser.

Největší zvon měl na jedné straně obraz Ukřižovaného s trpící matkou a evangelistou Janem, vedle nápis „Anno 1769. Durch Feuer und Flammen bin ich geflossen, Johann Christian Schunke in Prag hat mich gegossen. Geschenkt von Christian Clam, dem frommen Erben.“¹⁰⁷ Na druhé straně zvonu je obraz Panny Marie Hejnické.

Prostřední zvon má vepředu sv. Kryštofa s Ježíškem, na druhé straně je Matka Boží obklopená hvězdami a nápis „Anno 1769 goß mich Johann Christian Schunke in Prag“. Na spodním okraji zvonu bychom mohli číst nápis „Gott und den h. Patronen feierlich errichtet, als Christoph¹⁰⁸ regierte.“¹⁰⁹

Třetí nejmenší zvon má stejné insignie jako velký zvon, ale není na něm nápis.

Dne 5. září 1787 byl na západní věž průčelí tesařem Josefem Breyerem z Chrástavy zavěšen další velký zvon s obrazem Ukřižovaného a nápisem „Goß mich Johann Christian Schunke in Prag. Anno 1784“

V roce 1770 byla snesena kupole, neboť „podle úsudku znalců hrozila zřícením“¹¹⁰, a během tří měsíců byl zřízena nová kamenná s novými okny.

Nepřízeň počasí provázela kostel v Hejnicích i v následujících letech. V roce 1781 silný vítr několikrát poškodil střechu, bylo nutno opravit šest oken,

¹⁰⁷ J. HELBIG: *Geschichte der Kirche und des Klosters in Haindorf*. Friedland i. B., 1924, s.63

¹⁰⁸ Zde Jan Kryštof Clam. Zasloužil se o to, že byla hejnická bazilika tak brzy po požáru dána do pořádku.

¹⁰⁹ J. HELBIG: *Geschichte der Kirche und des Klosters in Haindorf*. Friedland i. B., 1924, s.63

¹¹⁰ P. MACEK – P. ZAHRADNÍK: *Stavebně historický průzkum – Hejnice – františkánský klášter*. Praha, 1990, s.28

zcela zničen byl kříž na západní věži. (Na střechu věže se vrátil po opravě teprve v roce 1792.)

Dalších 57 let se obešlo bez vážnějších oprav, ale přece jenom zanechalo na střeše své stopy. Do kostela zatékalo, a proto se v roce 1818 opět začalo s opravami. V polovině září byla natřena makovice kupole, byly do ní uloženy relikvie, pamětní spis z pera úředníka Némethhyho a následně ji kvardián P. Bernard Westermayer znovu posvětil. V roce 1819 byla kaple sv. Antonína opatřena novou taškovou střechou, kterou ale už v listopadu 1845 poškodilo počasí.

V tomtéž roce získaly hodiny na východní věži nový ciferník, který vytvořil Adalbert Planer z Liberce. Odměna mu byl vyplacena z majetku kostela .

V roce 1851 obdržel pokrývač střech Anton Kretschmer odměnu 290 zl. za vybílání kostela. (Nátěr měl světle zelenou barvu.) Tentýž člověk o čtyři roky později provedl renovaci průčelí.

V roce 1860 opravil Karl Fröhlich varhany, za což si vyžádal honorář ve výši 96 zl., 10 zlatých bylo vyplaceno z kostelního majetku, 40 zlatých zaplatila Klotilda Clam-Gallasová, zbytek nákladů nesl klášter, obec Hejnice, majitel továrny Franz Hermann a Johann Cordella z Bílého Potoka.¹¹¹

V roce 1866 byly červeně natřeny střechy obou věží a kupole.

O tři roky později nechala Klotilda Clam-Gallasová na střeše kostela zřídit hromosvody. Práce byla svěřena zámečnickovi Grafovi z Nového Města pod Smrkem.

Nejvýznamnější úpravou interiéru prošel kostel v roce 1787. V květnu a červnu došlo na přání a náklady Kristiána Filipa Clam-Gallase k výmalbě presbytáře. Bývalý Jezuita Josef Kramolín a jeho pomocník Ignaz Tatschner z Libešic vytvořili na jeho zadní stěně iluzivní oltář, který byl dokončen obrazem Navštívení Panny Marie. Téhož roku vytvořili řezbář Johann Hájek a Josef Breuer z Liberce pozlacený tabernákl, kostel dále získal novou křtitelnicí s cínovým víkem a stříbrnou schránku se třemi nádobami na svaté oleje.

¹¹¹ J. HELBIG: Geschichte der Kirche und des Klosters in Haindorf. Friedland i. B., 1924, s.67

V roce 1853 daroval Josef Riedel, majitel sklářské huti zvaný „sklářský král“, kostelu velký skleněný lustr. (Cena lustru dělala něco okolo 2000 zl.) Poprvé se na jeho 64 svícnech rozzářily svíčky 26. 3. 1853, a v roce 1928¹¹² byl elektrifikován.

Obr. 1: Tzv. Valdštejnův polní oltář

Neúnavnou snahou dosáhl tehdejší farář P. Dominik Denemark toho, že se s vynaložením velkých nákladů zrestauroval inventář kostela a v letech 1904-1905 byl kostel nově vymalován vídeňským profesorem Andreasem Grollem a jeho pomocníkem D. Brosikem. V roce 1904 dokončil Groll výmalbu lodě a hudebního kůru a roku 1905 zahájil malbu presbytáře.¹¹³

¹¹² Ve stejném roce prošly generální opravou i varhany, které byly přivedeny do současného stavu. Další restaurátorský zásah byl na nich vykonán až roku 1992.

¹¹³ Na restaurátorské práce v kostele navazovaly práce v klášteře, které se táhly až do roku 1910.

Později (1908) byl do východního křídla transeptu přenesen tzv. Valdštejnův polní oltář, který dosud stál v kapli v ambitech. Oltář byl nově zarámován. O původu tohoto křídlového oltáře se dochovalo jen velmi málo zpráv. Prostřední část oltáře nese obraz Panny Marie pomocné, pod ním stojí nápis „Sta. Maria ora pro nobis!“ Na křídlech jsou plastiky sv. Kateřiny a Barbory (viz Obr. 1).

Dominik Denemark se zasloužil také o to, že byly v roce 1914 zavěšeny nové zvony, laděné do D–dur. Celkem vážily asi 2905 kg. První zvon (Sterbeglöcklein) měl průměr 68 cm, na jedné straně nesl vyobrazení ukřižovaného Ježíše Krista, na druhé obraz Matky Boží a nápisy „Gegossen hat mich Rich. Herold in Komotau durch Fleiß und Gottes Gnade.“ a „Aes Deo sancisque solemnitibus refectum est“. Další zvon, tzv. Sanctusglocke, měl průměr 70 cm, byla na něm zobrazena Panna Maria a byl datován rokem 1762. Třetí zvon, tzv. Ave Mariaglocke, o průměru 56 cm byl ozdoben stejně jako předcházející. Velký zvon, nebo také Františkův zvon, měl na sobě obraz sv. Františka, řádový znak a nápis „Dieses Geläute wurde angeschafft unter dem Patronate Sr. Exzellenz des hochgeborenen Herrn Grafen Clam – Gallas, unter dem Provinzialate des hochw. Herrn A. R. P. Roger Kohnhefer und unter dem Quardianate des Hoochw, Herrn R. P. Dominik Denemark, Pfarres in Haindorf, im Jahre des Heiles 1914“.¹¹⁴ Posvěcení zvonů se na svatodušní sobotu za přítomnosti mnoha lidí ujal provinciál z Prahy P. Roger Kohnhefer.

Tyto zvony ale nevydržely v Hejnicích dlouho. Již v roce 1917 byly zabaveny a roztaveny. V kostele tak zůstal jeden jediný zvon. V roce 1924 ale byly zvony znovu nahrazeny novými.

V roce 1938 byla opravena fasáda lodě průčelí kostela. Po druhé světové válce byl kostel i klášter v roce 1950 znárodněn a církvi byl 1959 navrácen pouze kostel.

Další následující léta nebyla ke kostelu nijak přívětivá. Od šedesátých let se opět začaly projevovat následky počasí, vichřicemi poškozenou taškovou

¹¹⁴ J. BENNESCH: *Ortsgeschichte von. Haindorf*. Freidland i. B., 1924. s. 132

střechou zatékalo, následkem čehož došlo k propadu kleneb v pravé velké empoře a poškození fresek nad varhanami a nad postraními kůry. V letech 1972-76 bylo přikročeno k důkladné opravě střechy a krovů. Pálené tašky na střeše kostela Navštívení Panny Marie tak vystřídal měděný plech.

Po liturgické reformě II. vatikánského koncilu¹¹⁵ byl v kostele v letech 1970 -71 vybudován oltář čelem k lidu.

V 70. a 80. letech byl v kostele přesunut mobiliář, barokní sakristie byla zrušena a do kostela byl deponován mobiliář z kláštera. Jednalo se především o 31 lunetových obrazů, které se nacházely v křížové chodbě konventu. Do původních prostor se tyto obrazy vrátily po důkladném restaurování v roce 2000.

V letech 1988-89 byla z iniciativy raspenavského faráře P. Hladkého restaurována rodová hrobka Gallasů a Clam-Gallasů; rakve byly uspořádány a bylo zavedeno elektrické osvětlení. Na opravy v hrobce navázaly na počátku 90. let 20. století rozsáhlé opravy interiéru kostela. Byla opět zřízena sakristie, celá elektroinstalace a vnitřní i vnější osvětlení kostela prošly generální opravou. Restaurovány byly i varhany. V roce 2000 bylo modernizováno ozvučení kostela a zřízena zpětná projekce.

Od 90. let sleduje poutní kostel Navštívení Panny Marie v Hejnicích postupný vzrůst počtu poutí, tedy obnovení staré tradice, navštěvuje je čím dál

¹¹⁵ II. vatikánský koncil se konal 11. 10 1962 – 8. 12. 1965 v Římě. 21. všeobecný církevní sněm svolal papež Jan XXII a dokončen byl za Pavla VI. Koncil jednal především o vztahu římskokatolické církve k měnícímu se světu, o sbližování se s ostatními křesťanskými církvemi a o vztahu k jiným náboženstvím. Koncil měl vést k posílení sebeuvědomění římskokatolické církve, zdůraznění sborového a synodálního principu v církvi na úkor papežského centralismu, ústup od dogmat a klateb a rozšíření úlohy laiků a zaujmout stanovisko k některým celosvětovým problémům. Druhý vatikánský koncil přijal celkem 16 dokumentů, které byly schváleny společně papežem i koncilem.. Byly věnovány liturgické reformě, působení hromadných sdělovacích prostředků, učení o církvi, východním katolickým církvím, otázce ekumenismu, postavení biskupů (mj. rozšíření diecézních a provinciálních práv na úkor papežské, respektive kuriální centrální moci a internacionalizace kurie), reformě řeholního života, výchově kněží a věřících, poměru k nekřesťanským náboženstvím, misijní činnosti, službě a životě kněží a působení církve v podmínkách současného světa. Církev vydala výzvy k odzbrojení a ostře kritizovala sociální rozdíly, hlavně v zemích třetího světa. - *Malá československá encyklopedie*, VI.sv. Š/Ž, Academia Praha 1987. *Universum, všeobecná encyklopedie*.X.sv., U/Ž, Odeon, Praha 2001

větší počet poutníků, nejen z Čech, ale i Polska a Německa. Podle hrubého odhadu hejnického děkana Rabana navštíví Hejnice ročně asi 40 tisíc poutníků.¹¹⁶

¹¹⁶ Hejnickému děkanu ThDr. Ing. Miloši Rabanovi velmi děkuji za poskytnuté informace o opravách a restaurátorských pracích v Hejnicích prováděných ve 20. století

3.2 Františkánský klášter v Hejnicích v letech 1759-2000

Dějiny františkánského kláštera jsou úzce spjaty s dějinami poutní baziliky Navštívení Panny Marie.

Základními prameny k poznání dějin hejnického kláštera je klášterní kniha, která obsahuje zápisy od založení kláštera až do poloviny 19. století.¹¹⁷ Pamětní knihy obsahují i některé velmi důležité události týkající se kostela. Podrobně se dějinami kláštera zabývá i regionální literatura.¹¹⁸

Jak vypadal hejnický klášter po své dostavbě se dozvídáme s klášterní pamětní knihy.¹¹⁹ Zápis je v knize připojen k roku 1698, ale zachycuje už stav z počátku 18. století.

„Konvent ve své velikosti od strany západní k první bráně má délku 62 obecných loktů. Ze strany východní směrem k rychtáři má délku 71 loktů. Směrem k zahradě čili k severu má 60 loktů. Výška u vstupu do první brány čili na západní fasádě je 14 loktů, jinde je taková, aby byly zachovány výškové proporce a svislost., totiž na východní straně je kvůli svahu mnohem vyšší, takže tam vznikají tři podlaží.

Sklepy jsou zde dva; zahradní má délku více než 60 loktů a druhý řádný sklep má délku 20 a šířku 10 loktů.

Refektář, ve kterém je 7 oken, má délku 23 loktů a šířku 13 loktů; je položen k severní straně. K němu přiléhá spíž (dispensa) pro potřebné věci, jakož i schody do zahradního sklepa. Po spíži následuje kuchyň o patřičných rozměrech a po kuchyni následuje topná komora (hypocaustulum); pak je vchod do dosti prostorného místního skladiště (promptuarium). Pod kuchyní se nachází pekárna, kterou používáme pro truhláře, jakož i umývárna s proudící vodou, vedenou

¹¹⁷ Pamětní kniha hejnického kláštera se u nás nachází ve dvou exemplářích, měla by být uložena v Praze a v Brně.

¹¹⁸ J. HELBIG: *Geschichte der Kirche und des Klosters in Haindorf*. Friedland i. B., 1924, s.67; dále např. J. BENNESCH: *Ortsgeschichte von Haindorf*. Freidland i. B., 1924. s. 132; blíže k historii kláštera do roku 1759 H. PEŠÍKOVÁ: *Vznik a využití hrobky Gallasů v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Hejnicích* [Diplomová práce]. Liberec 2002. 116. s. Technická Univerzita v Liberci.

¹¹⁹ P. MACEK – P. ZAHRADNÍK: *Stavebně historický průzkum – Hejnice – klášter*. SÚRPMO. Praha 1990. s. 13-15.

vodovodem. Pak je druhý vchod do zahradního i společného sklepa z konventního ambitu. V rohu je hostinská místnost pro světské lidi a hned přiléhá dolní záchod. Z jižní strany je dvojí skladiště (repositorium) komunity; pak dovnitř jsou skryta vězení (carceres). V dolním traktu od hřbitova je první pokoj temný (cubiculum est tenebrarum) a skladiště (repositorium) sakristánovo pro Boží hrob atd. a pro prkna. Následuje dosti prostorná společná hostinská místnost světských lidí, mající tři okna; po ní následuje pod č. I. společná brána konventu. K ní přiléhá topná komora (hypocaustulum) vrátného; po ní následuje ševcovská dílna s jednou pecí; vedle ní jsou druhé schody k dormitáři. V rohu zahrady je knihovna, vedle níž je vchod do zahrady. Vedle je holírna s jedním oknem a pecí. Posléze je skladiště dříví a ohřívárna (calefactorium) refektáře, ke kterému přiléhá. V této dolní části jak ambit, tak všechny dílny i místnosti (officinae et receptacula) jsou klenuté.

V dormitáři, když počítáme cely, hostinské pokoje atd., nemocnici, kapli, provincialát, je celkem 27 pokojů dobře uspořádaných. Zde nahoře nejsou vidět žádné klenby, nýbrž vše je jen prostá tesařská (fabrile) práce. Směrem k severu se schází z konventu po 13 schodech k zahradě, která je dlouhá 200 loktů, široká 84 loktů a má 52 menších ploch (areolas). Zde byly roku 1700 jámy, pahorky a skály s velkou námahou vyrovnány do úrovně zahrady, do níž je rourami vedena voda. Na východě přiléhá ke konventu prostor na dřevo o délce 78 loktů a šířce 20 loktů. Pod refektářem se skrývá jeskyně (antrum), krytá klenbou, upravená jako skladiště dříví; pod kuchyní je druhá menší o šířce 8 loktů a stejné délce. Vodovod je veden z jakési louky, patřící nějakému hejnickému obyvateli, asi 200 trubkami kvůli poutníkům i kvůli jiným potřebám až doprostřed konventu, totiž do zahrádky uprostřed kláštera; voda je zdravá a velmi užitečná a je vždy k dispozici; svůj původ má ve studánce v prameni.¹²⁰

Roku 1714 byla v zahradě nákladem vrchnosti postavena kamenná fontána a za lipami směrem ke konventu byl postaven sloup se sochou Panny Marie.

¹²⁰ P. MACEK – P. ZAHRADNÍK: *Stavebně historický průzkum – Hejnice – klášter*. SÚRPMO. Praha 1990. s. 13-15.

O něco později (1715) byla nákladem kostela opravena věž, která hrozila zřícením.

Po velké barokní přestavbě kostela docházelo v klášteře k drobným pracím. V roce 1731 byly postaveny nové schody z dormitáře k chóru nad vchodem do kostela, nový vodovod do konventu, byla postavena nová zeď od kostela směrem k mostu a příčná zeď kolem konventu. V následujícím roce byla vydlážděna část klášterního ambitu a kostelní a klášterní nádvoří bylo obeháno zdí se dvěma širokými vchody se čtyřmi dřevěnými sochami sv. Františka Solánského, Jakuba z Marky, sv. Jana Nepomuckého a sv. Václava. V roce 1734 bylo dokončeno dláždění klášterního ambitu.

Požár, který vypukl 1. května 1761 na střeše kláštera, napáchal na klášteře velké škody, v celách shořelo mnoho knih a pod střechou uložené obilí lehlo popelem.¹²¹ Hned po požáru se začalo s opravami. náklady na opravu byly vyčísleny ve výši 5 614 zl.33 kr. 5 ¾ pen.¹²² Opravu kostela vedl Jan Jedlička, o tom kdo vedl stavební práce na opravách kláštera prameny mlčí. Podrobnější zprávy opět uvádí klášterní kronika.

Práce na opravě kláštera i kostela netrvaly dlouho, za rok a čtvrt od požáru bylo obojí v naprostém pořádku. V roce 1764 byl refektář konventu opět vybílen, byla v něm obnovena shořelá katedra a byl vyzdoben osmi novými obrazy řádových světců, byly natřeny všechny dveře cel, velké obrazy (lunety), znázorňující život sv. Františka, byly vyčištěny od známek sazí a kouře.

Roku 1776 byla postavena nová pekárna.

V roce 1785 byla v Hejnicích zřízena fara, spravovaná členy františkánského konventu. Podle zprávy z března 1787 bylo tehdy v klášteře 31 pokojů, z toho 16 obývali řeholní kněží, 5 řeholní bratři a 2 terciáři; 5 pokojů sloužilo jako pokoje pro hosty nebo pro nemocné a zbývající tři byly nevyužity.¹²³

¹²¹ Škody, které požár napáchal, jsou podrobněji popsány v předcházející kapitole.

¹²² P. MACEK – P. ZAHRADNÍK: *Stavebně historický průzkum – Hejnice – klášter*. SÚRPMO. Praha 1990. s. 25

¹²³ TAMTÉŽ: s. 29

V roce 1834 byl konvent pokryt šindelem, menší část byla již dříve pokryta taškami. téhož roku bylo vyrovnáno prostranství před konventem a kostelem a na zadním prostranství bylo postaveno 36 kamenných krámků.

Na počátku 20. století byl restaurován kostel, po dokončení prací na kostele byl opraven i klášter. Byly opraveny dolní i horní chodby konventu, stěny i stropy byly důkladně očištěny a vymalovány v zelenobílém tónu. Některé místnosti získaly novou podlahu. Roku 1910 byla opravena klenba a zadní strana refektáře. Roku 1918 byla opravena střecha kláštera. Spolu s dalšími úpravami a opravami činily náklady do roku 1931 Kč 45 500.

V 50. letech byl klášter zrušen a znárodněn. Od roku 1950 byl v klášteře internační středisko pro řeholníky a řeholnice. V roce 1955 převzaly klášter sestry voršílky, které v něm přebývali až do roku 1962, kdy klášter začala využívat školní družina. V polovině 80. let se objevil úmysl, přestavět klášter na depozitář Severočeského muzea, mobiliář byl deponován do kostela, ale byly provedeny pouze bourací práce. V roce 1991 byl klášter vrácen františkánskému řádu, který ho o tři roky později daroval litoměřickému biskupovi. Na náklady programu PHARE bylo v klášteře zřízeno Mezinárodní centrum duchovní obnovy.¹²⁴

Dnes jsou Hejnice cílem mnoha poutníků z Čech, Polska i Německa. Obnovená tradice poutí přibývá na síle už od počátku 90.let 20. století.

¹²⁴ Za poskytnutí informací o klášteře a Mezinárodním centru duchovní obnovy děkuji hejnickému děkanovi ThDr. Ing. Miloši Rabanovi.

3.3 Rodová hrobka Clam-Gallasů

Clam-gallasovská část rodinné hrobky těsně navazuje na část gallasovskou.¹²⁵ Dá se říct, že Clam-Gallasové volně navázali na tradici pohřbívání svých zesnulých do rodové krypty v Hejnicích. Brzy ale začalo být v původním prostoru poněkud těсно a bylo tedy nutno přistoupit k nejrůznějším úpravám.

Již v roce 1730 došlo k rozšíření hrobky.

K roku 1810 byl nalezen údaj o určitých opravách J. Helbig uvádí, že 22. března 1810 byla hrobka v Hejnicích otevřena, aby v ní byly provedeny následující úpravy.

- „Vylepšení“¹²⁶ rakví, které zde byly uloženy.
- Na desku, zakrývající vchod do hrobky, nechal hrabě (Kristián Kryštof ?) zhotovit znak z mosazi (viz Obr. 2).¹²⁷
- Vstup do hrobky byl opatřen železným zábradlím.
- Hraběcí inženýr Anton Otto vypracoval náskres hrobky z profilu a vrchní úředník Franz Némethy vytvořil popis hrobky.¹²⁸

¹²⁵ Blíže o gallasovské části hrobky H. PEŠÍKOVÁ: *Vznik a využití hrobky Gallasů v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Hejnicích* [Diplomová práce]. 116. s. Technická Univerzita v Liberci. Liberec 2002.

¹²⁶ Těžko říct, co si je možno pod pojmem „vylepšení“ představit. Toto téma Helbig dále nerozvádí.

¹²⁷ Je tedy možné, že se jedná o vstupní desku, která dnes kryje otvor do hrobky nad spouštěcím zařízením. To by znamenalo, že původní vchod do hrobky se nacházel přímo před oltářem gotického kostela a zůstal tak všem na očích zachován do dnešního dne. Ovšem přímou souvislost mezi krycí deskou, kterou můžeme najít v kostele v Hejnicích dnes a tou o které se zmiňuje J. Helbig se mi nepodařilo prokázat.

¹²⁸ J. HELBIG: *Colectaneen: Beiträge zur Geschichte der Stadt Friedland und des Friedländer Bezirkes in Böhmen*. I.sv. SOKA Liberec, sign. 360 /A

Obr. 2: Znak na mramorové desce kryjící spouštěcí zařízení do hrobky

O úpravách v hrobce se zmiňuje i A. Ressel. Píše, že hrobka byla opravena a rakve byly opatřeny plechovými, tabulkami, na kterých byly černou barvou na bílém podkladě napsány identifikační údaje. Dále uvádí už jen seznam pohřbených, nespecifikuje blíže, jaké práce byly v kryptě prováděny.¹²⁹

V roce 1819 byla dvojdílná hrobka františkánů propojena s hrobkou hraběcí kvůli nedostatku místa. Ostatky 64 františkánů byly přesunuty do prostoru těsně přiléhajícího ke kapli sv. Antonína a tam zazděny. Vynášení rakví silně poškodilo staré dřevěné schodiště, po kterém se sestupovalo původním vchodem do hrobky.¹³⁰

¹²⁹ A. RESSEL: *Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familie Gallas und Clam-Gallas*. In: MVHJ. 23. 1929. č. 3-4, s. 169

¹³⁰ Nepodařilo se přesně zjistit, kde se původní vchod nacházel, nebyla objevena ani mramorová deska, která měla vchod kryt.

Laický bratr Fr. Thomas Kowarsch navrhl plán částečné přestavby, který byl později schválen a v letech 1842 – 1843 uskutečněn. Byl prodloužen původní otvor do hrobky, odstraněno dřevěné schodiště a pod hraběcí oratoří bylo postaveno schodiště nové. Do hrobky se tak vcházelo z venku.

Následně byly pro patnáct zetlelých rakví vytvořeny nové schránky a 9. června 1843 do nich byly ostatky uloženy.¹³¹ To by vysvětlovalo, proč jsou v první části hrobky všechny rakve stejné a typově se shodují i s některými rakvemi z části druhé.

Současně byl v hrobce vybudován nový zděný oltář, který 17. července 1843 posvětil a relikviemi opatřil litoměřický biskup Hille. 24. září 1844 byl vysvěcen za velkých oslav chrastavským děkanem Františkem Pettersem.¹³²

Helbig se také zmiňuje o tom, že františkánská hrobka byl přesunuta někam do oblasti ambitů. Uzavřena byla poté, co byl nedaleko kostela zřízen nový hřbitov¹³³. Nepodařilo se dosud prokázat, kde by mohla být situována. Pod ambity je sice podzemní chodba, která ale vede pouze do poloviny délky ambitu, končí nově vytvořenou zdí, před níž se zvedá schodiště vzhůru do chodby ambitu. Dalo by se předpokládat, že podobný prostor je pod druhou polovinou ambitu, kde by mohly být uloženy ostatky františkánů, ale jedná se pouze o ničím nepodložené domněnky.

Z 1. 4 1783¹³⁴ pochází situační náčrt rozmístění rakví v rodové hrobce Gallasů, potažmo Clam-Gallasů. V této době zde byli pohřbeni:

1. „Marie Anna Gr. v. Gallas
gebohrne von Dietrichstein“
2. Joanna Emerentiana Gr. v. Gallas
gebohrne Gr. v: Gaschin

¹³¹ J. HELBIG: Geschichte der Kirche und des Klosters in Haindorf. Friedland i. B.: 1894, s. 79

¹³² Tamtéž.

¹³³ Prvním řádovým bratrem, který byl pohřben na hřbitově byl P. Gabriel Schlegel., pohřeb se konal 20.12. 1784

¹³⁴ Příloha č. 7

3. ohne Schild unbekannt
solle Franz Gallas
4. Rudolph graff von
Gallas
5. Hertz des Wentzl
graffens v: Gallas
6. „Generalis Waldeck“
7. Johann Christoph
Graf v: Clam
8. Aloisie gräfin von Clam
gebohrne gr: v: Colona
den 5. Juny begraben.
9. Antonia Gräfin v: Clam
Gallas gebohrne Freyin v: Scrbensky
1.ⁿ April 783 beerdiget.
10. Karl des Ho:s R.R. ge:
von Clam Gallas
begraben d. 6 April 784
11. Maria au gräfin von
Gallas gebohrne gräfin
von Collona
12. Philipp Joseph graf
v: Gallas
13. – 15. Freileins v: Gallas0

Na okraji náčrtku jsou připsána data úmrtí Antonie hraběnky Clamové a jejího manžela Karla Clama.

Na náčrtku jsou uvedena jména lidí, jejichž totožnost se nepodařilo prokázat. Většina osob je dnes uložena v gallasovské části hrobky.¹³⁵

U Resslera není ani zmínka o generálu Waldekovi, v soupisu pochovaných nenajdeme ani „slečny“ Gallasovy.¹³⁶ Z osob, jejichž ostatky jsou dnes uloženy v „clam-gallasovské“ části hrobky Ressler jmenuje:

- Jan Kryštof Clam, † 1778
- Aloisia hraběnka Clamová rozená hraběnka Colonna Vels, manželka Jana Kryštofa Clama, † 1782
- Antonie hraběnka Clamová rozená Skrbensky von Hrzistie, manželka hraběte Karla Clama, † 1783
- Karel hrabě Clam, bratr Jana Kryštofa Clama, majitel panství Rožďalovice a Dětenice, † 1784
- Karolína hraběnka Clam-Gallasová rozená Šporková, manželka Kristiána Kryštofa Clam-Gallase, † 1799
- Kristián Filip, první hrabě Clam-Gallas, syn Jana Kryštofa Clama, † 1805
- Mathilda princezna Auerspergová, dcera Vincenta Auersperga a Aloisie Clam-Gallasové, † 1810.
- Aloisia (Luisa) princezna Auerspergová, druhá dcera Vincenta Auersperga a Aloisie Clam-Gallasové, † 1810

K roku 1810 byl do hrobky uložen ještě Julius ze St. Julienu. Jeho ostatky ale spočívají v „gallasovské“ části hrobky, stejně jako Maria Franziska svobodná paní z Kettelhodtů († 1817), o které píše Helbig.

¹³⁵ Blíže o gallasovské části hrobky H. PEŠÍKOVÁ: *Vznik a využití hrobky Gallasů v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Hejnicích* [Diplomová práce]. Liberec 2002. 116.s.Technická univerzita v Liberci. Pedagogická fakulta, Katedra dějepisu Vedoucí diplomové práce:Mgr. Milan Svoboda.

¹³⁶ A. RESSEL: Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familie Gallas und Clam-Gallas. MVHJL. 23. 1929. č. 3-4 , s. 169 - 170

Helbig¹³⁷ dále doplňuje Resselův soupis o později zemřelé členy rodu Clam-Gallasů. U výše jmenovaných se v Helbigově seznamu nevyskytují žádné odlišnosti.

- Vilém hrabě Clam-Gallas, nejstarší syn Kristiána Kryštofa Clam-Gallase, † 1822
- Josefina hraběnka Clam-Gallasová rozená Clary-Aldringenová, manželka hraběte Kristiána Kryštofa Clam-Gallase, † 1828
- Bedřich hrabě Clam-Gallas, bratr Kristiána Kryštofa Clam-Gallase, † 1832
- Adelheid hraběnka Mitrovská z Mitrovic, nejmladší dcera hraběte Kristiána Kryštofa Clam-Gallase, † 1836
- Wilhelmine hraběnka Szapary rozená Clary-Aldringenová, sestra Josefiny Clam-Gallasové, † 1838
- Kristián Kryštof Clam-Gallas, † 1838
- Josefina Františka Gabriela Clam-Gallasová, dcera Eduarda Clam-Gallase, † 1853
- Eduard Clam-Gallas, syn Kristiána Kryštofa Clam-Gallase, † 1891

¹³⁷ J. HELBIG: Geschichte der Kirche und des Klosters in Haindorf. Friedland i. B.: 1894, s. 80-82

Poslední seznam¹³⁸, který mi byl k dispozici, doplňuje předešlý seznam o zemřelé po roce 1894. Byli jimi:

- Klotilda Clam-Gallasová rozená Dietrichsteinová, manželka Eduarda Clam-Gallase, † 1899
- František Clam-Gallas, syn Eduarda Clam-Gallase, poslední mužský potomek rodu, † 1930
- Christiane princezna Auerspergová, dcera Eduarda prince Auersperga a Sofie Clam-Gallasové, † 1936
- Marie Clam-Gallasová rozená z Hoyos Sprintzensteinu, manželka Františka Clam-Gallase, † 1938

V této části krypty se nachází ještě jedna neurčená dětská rakev. Celkem tak je zde pochováno celkem 32 osob (21 příslušníků rodu Clam-Gallasů).

¹³⁸ SOA Litoměřice, pob. Děčín, HS C-G, karton č. 675, inv. č. 2426 – písemnosti ke kostelu v Hejnicích z let 1934 – 1936

3.4 Rodové hrobky v Čechách a na Moravě

Mikulov – Dietrichsteinové

Mikulovská hrobka Dietrichsteinů vznikla na místě, kde původně stával loretánský kostel sv. Anny.

Kostel při kapucínském klášteře¹³⁹ byl vybudován v letech 1612 – 13. V roce 1623 při něm František kardinál Dietrichstein¹⁴⁰ založil loretu. Základní kámen „kostela Panny Marie z Loreta“ byl položen v roce 1625, stavba probíhala podle projektu Giovanniho Giacoma Tencally. Kamenické práce prováděl Pietro Materna a štukovou výzdobu vytvořil bratr architekta Giovanni Tencalla. Vysvěcen byl kostel v roce 1656.

Zřejmě současně s loretánským kostelem se stavěla při severovýchodní zdi kněžiště za účasti bratří Tencallů pohřební kaple Březnických z Náchoda., podle písemných materiálů však nebyla hotova ani v roce 1657. Nejasné písemné zprávy se zmiňují o vybudování sakristie s pokladnicí v patře na protilehlé straně kněžiště (1652). Na jihozápadní straně kostela přibyla v úrovni kněžiště obdélníková místnost, která sloužila jako pohřební kaple Dietrichsteinů.¹⁴¹

Kostel je podélná jednolodní stavba s mírně odsazeným, rovně ukončeným kněžištěm, boky lodi obdélníkového půdorysu se otevíraly do kaplí, nad nimiž se nacházely oratoře. Stavba byla v letech 1701 – 1706 obohacena o nové kamenné dvojvěžové průčelí. (viz Obr. 3) Podle V. Richtra (a opětovně Z. Kudělký) vypracoval jeho projekt Johann Bernhard Fischer z Erlachu. Dochované Fischerovy plány však neodpovídají tomu, co bylo nakonec uskutečněno. Autorství průčelí

¹³⁹ Kapucíny povolal do Mikulova František kardinál Dietrichštejn kolem roku 1611.

¹⁴⁰ František kardinál Dietrichštejn (22.8.1570 Madrid, † 17.9.1636 Brno) byl vychován jezuitu. Jako biskup olomoucký prosazoval na Moravě protireformaci. V roce 1618 spolu s Karlem starším ze Žerotína zabránil moravským stavům, aby se připojili k českému stavovskému povstání, po vítězství protivníků byl vypovězen ze země. Jeho vypovězení nemělo dlouhého trvání, po porážce českého stavovského povstání byl jmenován gubernátorem a moravským komisařem a pokračoval v úsilí o rekatolizaci země. Snažil se přimět protestantskou šlechtu ke konverzi, čímž chtěl zabránit jejímu odchodu do exilu. Získal rozsáhlý pozemkový majetek pro rodinný fideikomis, jehož hlavním sídlem se stal Mikulov.

¹⁴¹ V polovině 19. století byla přeměněna na sakristii.

tedy není dostatečně bezpečně doloženo. Objednavatelem přestavby byl ale bezpochyby kníže Leopold z Dietrichsteina.

Obr. 3: Vstupní průčelí dietrichsteinské hrobky v Mikulově

Klášter kapucínů včetně kostela v roce 1784 postihl ničivý požár a obojí bylo téměř do základů zničeno. Klášter byl ještě téhož roku zrušen a stavební zbytky rozprodány. Z kostela se dochovalo pouze kněžiště s tzv. Náchodskou kaplí, obvodové zdi lodi se sledem bočních kaplí a zděná část severozápadního průčelí. Rakve s ostatky Dietrichsteinů¹⁴² stejně jako plastika Černé loretánské madony byly převezeny do kostela sv. Václava. Mariánský poklad, nashromážděný za téměř 150 let, byl postupně rozprodán v aukci.

¹⁴² Ostatky zemřelých z let 1617 – 1852 byly provizorně uloženy v kryptě pod kněžištěm kostela sv. Václava; mezi těmito rakvemi bylo i šest měděných raně barokních rakví, které zhotovil roku 1698 mikulovský kovotepec Jiří Knoll.

Obr. 4: Závěr původního presbytáře kostela sv. Anny (dnes hrobní kaple Dietrichsteinů)

Torzo kostela bylo rozhodnutím Františka Josefa Dietrichsteina v letech 1845 – 1852 podle projektu Heinricha Kocha přestavěno na hrobní kapli a rodinnou hrobku Dietrichsteinů.¹⁴³ Kněžiště bylo uzavřeno klasicistní zdí, završenou štítem. Ve štítě můžeme číst zlatý nápis „QVIETI ET MEMORIAE.“ Zazdívka původního kněžiště je členěna maltovou bosáží a ukončena pergamským kladím, na jehož vlysu můžeme číst letopočet ANNO – MDCCCXLVI a jméno obnovitele kostela Františka Dietrichsteina. (PROSAPIAE. REST. FRANC. PRINC. A. DIETRICHSTEIN) K jejímu vnitřnímu líci byla přistavěna hudební kruchta. Byla zde vytvořena hrobní kaple (viz Obr. 4), se soudobými plastikami sv. Anny a Leopolda od Vincence Pilze v nikách po stranách. Oltář (viz Obr. 5) má na menze ve tvaru tumby skříňový

¹⁴³ Myšlenka vybudovat v barokním poutním kostele sv. Anny rodové pohřebiště je ale starší, a to z druhé poloviny 17. století. První podnět vzešel od matky knížete Ferdinanda (1636 – 1698) Anny Marie z Lichtenštejna (1587 – 1638), dcery zakladatele starší karolínské větve rodu Lichtensteinů a prvního knížete a jeho manželky Anny Marie z Boskovic.

tabernákl, v jehož dvířkách se nachází kamenný figurální reliéf z 30. let 16. století (viz Obr. 6). Na něm je umístěn monumentální krucifix, po jeho bocích klečí adorující andělé, obojí v souvislosti s rekonstrukcí kaple vytvořil Franz Bauer. Mosazný závěsný lustr holandského typu v kapli snad na návrh Theofila Hansena a zhotovil ho Daniel Hollenbach v roce 1854.¹⁴⁴

Obr. 5: Oltář v hrobní kapli Dietrichsteinů

¹⁴⁴ Na lustru se nachází značka – Hollenbach, Wien, 1854 – SAMEK, B.: *Umělecké památky Moravy a Slezska*, 2sv. (J/N), Academia Praha, 1999, s.498.

Obr. 6: Reliéf ze 30. let 16. století z oltáře v hrobní kapli Dietrichsteinů

Vnitřní štuková výzdoba bratří Tencallů zůstala zachována hlavně v tzv. Náchodské kapli (viz Obr. 7).

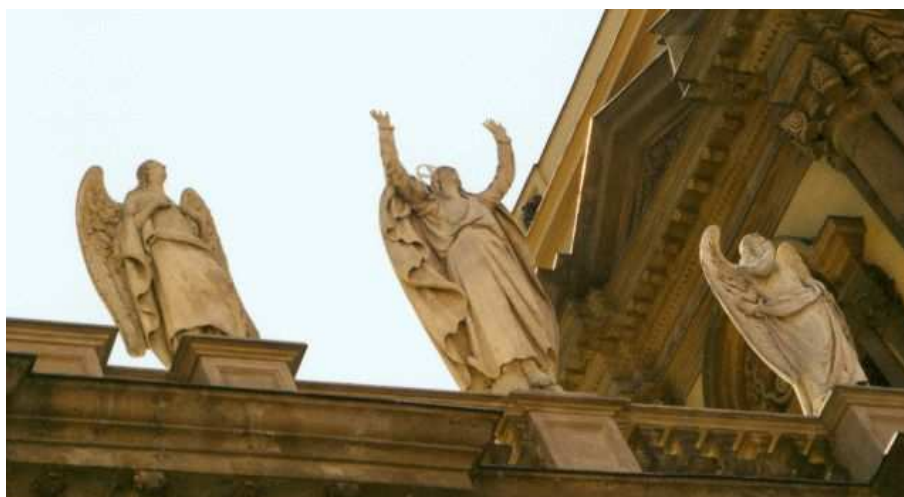
Obr. 7: Klenba náchodské kaple (Mikulov)

Kamenné hlavní průčelí je obráceno do náměstí. „Tvoří je předsazená dvojběžová kulisa s dvojicemi mohutných sloupů s kompozitními hlavicemi (vytesal Josef Mangold), flankujícími střední portál. Ve volutovém nástavci je vysoký reliéf Madony s dítětem, nad ním kartuše s aliančními znaky Valtera Xavera z Dietrichsteina a jeho druhé manželky Karly Maxmiliány Pruskové z Pruskova, které jsou položeny na bohatě řasené draperii s andílkou (viz Obr. 8). Autorem této části sochařské výzdoby je Mathias Roth.“¹⁴⁵ Niky v průčelí vyplňují sochy sv. Jáchyma a Zachariáše, jejich Autorem je Antonín Riga. Nad římsou se nachází balustráda se sochami žehnajícího Krista a dvojicí andělů z roku 1845 od Josefa Käsmana (viz Obr. 9). Barokní bání průčelí byly sesazeny a nahrazeny zděnými nástavci s pozlacenou makovicí a křížem.

¹⁴⁵ Samek, B.: Umělecké památky Moravy a Slezska, 2.sv. (J/N) Academia Praha, 1999, s.498

Obr. 8: Reliéf nad vstupním portálem (Mikulov)

Obr. 9: Josef Käsman – sochy žehnajícího Krista a dvou andělů (Mikulov)

Klenba hlavní lodi kostela sv. Anny se při požáru zřítíla a při pozdější rekonstrukci již nebyla obnovena. Boční oratoře byly sneseny, arkády bočních kaplí zazděny a do takto vzniklých chodeb byly umístěny rakve. Podstavce pod novou instalaci navrhl brněnský architekt Josef Winter (viz Obr. 10).

Obr. 10: Detail dřevěného podstavce pod novou instalací rakví (Mikulov)

Místo hlavní lodi vzniklo jakési nádvoří s parkovou úpravou, na kterém je umístěna socha představitele kostela Františka Josefa Dietrichsteina (1770 – 1854). Tento pomník¹⁴⁶ sem byl přemístěn z mikulovského zámku. Na hranolovém podstavci je umístěn reliéfní znak Dietrichsteinů a scény z pobytu Františka Josefa ve Valenciennes 1793 a Petrohradě 1798.¹⁴⁷

V hrobce bylo uloženo celkem 45 rakví s ostatky Dietrichsteinů, majorátních pánů, jejich manželek a dětí. Rakve jsou většinou měděné nebo mosazné, u šesti měděných známe autora. Byly vytvořeny v roce 1698 mikulovským kovotepcem Jiřím Knollem.

¹⁴⁶ Na mramorové figuře značka Em(anuel) Max fec(it) Prag 1859 - Samek, B.: Umělecké památky Moravy a Slezska, 2sv. (J/N), Academia Praha, 1999, s.497.

¹⁴⁷ Podrobnější popis hrobního kostela viz: Samek, B.: Umělecké památky Moravy a Slezska, 2.sv. (J/N), Academia Praha, 1999 s. 496 - 498

Posledním Dietrichsteinem, který byl uložen do hrobky, byl v roce 1920 kníže Hugo.¹⁴⁸

Obr. 11: Detail nohy rakve – andělíček (Mikulov)

¹⁴⁸ Hugo Alfons 2. kníže von Dietrichstein zu Nikolsburg hrabě Mensdorf – Pouilly (19.12.1858 Praha, †20.8.1920 Jáchymov), císařskokrálovský komoří, tajný rada a generálmajor v záloze, dědičný člen panské sněmovny, nositel řádu Zlatého rouna, majorátní pán na Mikulově, syn hraběte Alexandra Mensdorf – Pouilly a Alexandry rozené Dietrichsteinové, manželkou knížete Huga byl kněžna Olga Alexandrovna Dolgoruká (27.11.1873 Sankt Peterburg, † 3.1.1946 Innsbruck) palácová dáma (dcera Alexandra Sergejeviče a Olgy Petrovny hraběnky Šuvalovové).

Otec knížete Huga byl rytířem řádu Marie Terezie, polním maršálkem, v letech 1864 – 1866 ministrem zahraničí a místodržícím v Čechách

Vranov – Liechtensteinové¹⁴⁹

Poutní kostel Narození Panny Marie a paulánský klášter ve Vranově u Brna je českým unikátem. Kostel a později i klášter byl postaven v barokním stylu v letech třicetileté války, tedy v době, kdy se u nás baroko ještě plně nerozšířilo. Rozvoj mariánského kultu jednoznačně souvisí s řádem paulánů, kteří byli na Vranov povoláni roku 1633 .

Stavebníkem kostela i kláštera a tedy i rodové hrobky byl Maxmilián kníže z Liechtensteina (1578 – 1643), rakouský polní maršál a bratr českého místokrále Karla z Liechtensteina. Místo nebylo vybráno náhodně, neboť Maxmiliánova manželka pocházela z rodu pánů z Boskovic a Černé Hory, nepříliš od Vranova vzdálených

Výstavba nynějšího kostela Narození Panny Marie započala po roce 1620 podle plánů neznámého projektanta a trvala do roku 1624. kostel je jednolodní, na půdorysu rovnoramenného kříže. Zaklenut je valenou klenbou, se zúženým presbytářem, pravoúhle zakončeným, triumfální oblouk je naznačený. Po stranách presbytáře se nacházejí dvě oratoře. Za oltářem jsou dvě vysoká pravoúhlá okna.

Na oltáři je umístěna milostná socha Panny Marie Vranovské. Důkladný výzkum dokázal, že se jedná o řezbářskou práci francouzského mistra a je datována po roce 1450. Soška zobrazuje půvabnou ženu s mírně nakloněnou hlavou, naznačující vyslyšení orantů, s přirozeně sepjatýma rukama.¹⁵⁰

Presbytář odděluje od chrámové lodi zábradlí s balustrami a mříží nad mramorovým schodem. Na straně evangelijní je umístěn mramorový ambon s bohatou štukovou drapérií a figurální výzdobou, který vytvořil sochař a řezbář Ondřej Schweigel. Na protilehlé – epištolní straně ambonu je liechtensteinský epitaf:

¹⁴⁹ Většina mých informací o Vranově a liechtensteinské hrobce vychází z prací A. Bunty Krále. Při mé návštěvě Vranova v létě 2002 byla hrobka bohužel nepřístupná. vydlážděním prostoru před kostelem v 80. letech 20. století došlo k uzavření větracích kanálů, následkem čehož byla poškozena statika objektu. V létě 2002 byly prováděny práce, které měly objekt staticky zajistit, průzkum hrobky byl tedy nemožný. Za všechny poskytnuté informace srdečně děkuji P. Františku Holečkovi.

¹⁵⁰ Podrobněji o sošce Panny Marie Vranovské K. WILDENAUER: *Milostná socha vranovská a Panna Maria v rouchu s klasy*. In Poutní místo Vranov. [sborník], Brno 1996, s. 8-25

Siste gradum	Zastav krok
Quisquis pertransis et mirare	kdokoli procházíš a pomni
Ossa	že kosti
Serenissimorum Principum	nejjasnějších knížat
ac Ducum	a vévodů
de Liechtenstein	z Liechtensteinu
Hic non iacere	ne zde leží
sed sub Tutela Magnae	ale pod ochranou veliké
Thaumaturgae	divotvůrkyně
Molliter Quiscere	tiše odpočívají
Quibus Raquiem aeternam	jimž věčné odpočinutí
Precare	vypros

Pod epitafem je vepsán chronogram:

IN SERENISSIMOS PRINCIPES ATQVE DVCES

PAVLANE PIETATIS OPVS

Epitaf je tedy z roku 1777, objednali a zaplatili jej pauláni a jsou také autory celého textu.¹⁵¹

Pod kostelem byla vybudována hrobka podle projektu brněnského architekta Ondřeje Erny. Již v roce 1654 se objevily technické nedostatky – do hrobky zatékalo – a tak došlo k opravě, čímž byl pověřen syn výše zmiňovaného Jan Křtitel Erna. Vstup, situovaný pod jižní věží kostela, byl při úpravách zazděn a úplně se ztratil z povědomí. Objeven byl až v březnu roku 1982, kdy byl prováděn průzkum hrobky.

¹⁵¹ Epitaf cituje A. BUNNY KRÁL: *Kostel Narození Panny Marie s paulánským kláštelem*. In Poutní místo Vranov, [sborník] Brno 1996, s. 32

Na počátku 19. století přestala původní hrobka vyhovovat. Tehdejší vládnoucí kníže Jan Josef rozhodl o vybudování hrobky nové, které měla počítat s dlouhodobou perspektivou pohřbívání členů rodu. Zvítězil návrh osvědčeného liechtensteinského architekta Karla Engela z Vídně.

Celé podzemí kostela bylo prohloubeno, vchod do hrobky byl navržen samostatnou architekturou v podnoží kostela (viz Obr. 12). Část hrobky navázala na staré krypty pod kostelní lodí, původní hrobka paulánů byla zrušena.

S pracemi bylo započato 14.května 1819, hotové dílo převzal stavebník 28.srpna 1821. Stavební práce vedl zednický mistr Josef Biringer ze Ždánic. Při budování hrobky byly opraveny základy kostela, vyřešen od tok vody a zřízen větrací kanál.

Obr. 12: Průčelí kostela s vchodem do hrobky (Vranov) 1819-22

„Karel Engel, autor projektu, se v duchu tehdejšího klasicismu cele přiklonil k projevům řecké architektury.[...] Mohutný tympanon zdobí reliéfní erb panujících knížat Liechtensteinů, po obou stranách jsou jako strážci erbu dva

sedící andělé se sklopenou pochodní jako symbolem smrti. Halu (viz Obr. 13) před vstupem do hrobky uzavírá litinová mříž, jejíž pruty jsou kopí s hroty. Sklenutá předsíň má štukový kazetový strop.¹⁵²

Obr. 13: Vstupní hala (Vranov)

Po obou stranách haly jsou sochy andělů v nadživotní velikosti, kteří chrání nádoby, stylizované do tvaru uren. Na urnách jsou reliéfy - na jedné straně reliéf muže opouštějícího svět, na druhé umírající žena. U schodiště do hrobky stojí další dvě symbolické skupiny žen, opět v nadživotní velikosti, loučící se s pláčem s umírajícím a opět ho přijímající v posmrtném životě.

Autorem sochařské výzdoby je vídeňský sochař Josef Klieber. (Po dokončení práce ve Vranově se ujal sochařské výzdoby hrobky Haugwitzů v Náměšti nad Oslavou.) Ve své době byl Klieber velmi známým umělcem, jeho tvorba spojuje požadavky současného empirového slohu s antickou kompozicí. Klieber byl pravděpodobně také autorem výzdoby tympanonu, čemuž nasvědčuje jednoznačná podobnost tváří andělů. Pro samotný znak použil jistě kresby znalce heraldiky.

¹⁵² KRÁL, A. BUNNY: *Liechtensteinská hrobka na Vranově*. In Poutní místo Vranov, [sborník] Brno 1996, 50 - 57

Uprostřed zadní stěny schodiště jsou těžké litinové dveře, ke kterým stoupá čtrnáct pískovcových schodů. Dveře vedou do vlastního prostoru hrobky, který je řešen jako malý trojlodní kostelík. Tuto představu umocňuje umístění oltáře do závěru hlavní lodi. po obou stranách oltáře jsou nízké dveře, které vedou do starší části krypty.

„Po stránce architektonické má tedy hlavní prostor vzhled kostelíku završeného plochou křížovou klenbou na stlačených pasech. Střední část miniaturní lodi je nesena třemi dvojicemi sloupů s hlavicemi dórského typu spojeného s toskánským vitruviovským dříkem. Boční lodi jsou na výšku zmenšeny o zvýšené podlaží přístupné po malém schodišti. V bočních zdech jsou pak katakombovitě výklenky uzavřené deskami s legendou o pohřbených mrtvých. [...] Prostory jsou zde důmyslně osvětleny přímým světlem, které propouštějí půlkruhovitě sklenutá okna situovaná do podnoží kostelní lodi. Okna jsou z venčí chráněna železnou ručně kovanou mříží s monogramem „L“ a knížecím kloboukem. Oltář, ukončující hlavní loď, má mramorovou menzu, nad níž je půlkruhovitě sklenut litinový reliéf s krucifixem a adorujícími anděly. Tím byl nahrazen oltářní obraz, který by v prostředí hrobky brzy vzal za své. Navíc výzdoba nad oltářem, pojatá též jako mříž, umožňuje větrání staré hrobky.

Původní je rovněž interiérová výzdoba, včetně litinových svícňů na oltáři.. Kostelní lavice jsou empírové z černě mořeného dřeva na způsob palisandru a mají jako ozdobu řezbované, na stříbrno natřené mûry – smrtihlavy a obrácené pochodně, tedy symboly smrti ve smyslu účelu místa. Všechny litinové práce jsou výrobky železáren v Blansku. [...] Osvětlení je ampulové a lustrové.“¹⁵³

V hrobce bylo pohřbeno 50 členů rodu Liechtensteinů. Všechny rakve jsou uspořádány a řádně konzervovány. Rakve jsou z dubového dřeva, měděné, vysokou uměleckohistorickou hodnotu mají rakve cínové. V hrobce se nacházejí nabalzamovaná srdce některých členů rodu, případně jejich manželek, konzervovaná ve zvláštních nádobkách.

¹⁵³ A. BUNNY KRÁL: *Liechtensteinská hrobka na Vranově*. In Poutní místo Vranov. [sborník] Brno 1996, s. 54 -55

Na Vranově se zachovalo dvacet pohřebních štítů, které jsou nedílnou součástí pohřebního rituálu. Mají velký význam nejen z hlediska heraldického, ale i genealogického, jelikož uvádějí přesná data života jednotlivých členů rodu, ale i jejich hodnosti a dosažené společenské postavení.

V tzv. staré hrobce, které vznikla propojením nové hrobky se starou paulánskou, je pohřben Karel z Liechtensteina (1569-1627), který založil moc a slávu rodu v Čechách a na Moravě. Na počátku 17. století byl rod Liechtensteinů¹⁵⁴ protestantským rodem, ale pod vlivem kardinála Dietrichsteina konvertoval Karel ke katolicismu. Vykonával různé funkce ve správě Moravy a roku 1605 bránil zemi proti Bočkajovcům. V roce 1608 byl povýšen do knížecího stavu. Během stavovského povstání se postavil na císařovu stranu a po bitvě na Bílé hoře mu byla svěřena správa země. Výhodnými koupěmi konfiskovaných statků rozšířil své panství.

Na Vranově je pohřben i Karlův bratr Maxmilián, stavebník kostela a první hrobky. Bojoval na straně císařských vojsk na Bílé hoře, později v Uhrách proti Gabrielu Bethlenovi. Jeho vojenská kariéra vyvrcholila roku 1638, kdy byl jmenován velitelem pevnosti Ráb. zemřel roku 1643 v polním tažení u Rábu, jeho tělo bylo poté převezeno na Vranov.

Zatím poslední byla do hrobky uložena princezna Marie Benedikta, teta nynějšího panujícího knížete Jana Adama II., vévody z Opavy a Krnova, hraběte z Rietbergu, narozená 21. 3. 1913 v Mnichově a zesnulá 10. 1. 1992. Dne 21. 1. 1992 byly její ostatky uloženy do rodové hrobky na Vranově.

Hrobku dal v 80. letech 20. století opravit P. Oldřich Mífek, včetně restaurování všech rakví, heraldických pohřebních štítů a architektonických doplňků.¹⁵⁵

¹⁵⁴ P. MAŠEK: *Modrá krev: Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. 2. rozšířené vydání. Praha: Mladá Fronta 1999, s. 159-161

¹⁵⁵ A. BUNNY KRÁL: *Liechtensteinská hrobka na Vranově*. In sborník *Poutní místo Vranov*. Brno 1996, s. 57

Třeboň – Domanín – Schwarzenberkové

Třeboňská větev Schwarzenberků si v letech 1874 – 1877 nechala postavit nedaleko Třeboně v Domaníně také vlastní rodovou hrobku. Byla zbudována ve stylu neogotiky J.Sedláčkem podle plánů J. Schmidta a F. Deworetzkého. Stavbu tvoří osmiboká centrální kaple, s věží a předloženým dvouramenným schodištěm v průčelí.¹⁵⁶

Obr. 14: Schwarzenberská hrobka v Domaníně u Třeboně

Schwarzenberkové byli původně pohřbíváni ve Vídni, v Třeboni byla jejich místem posledního odpočinku krypta v kostele sv. Jiljí, ta ale nevyhovovala pro nedostatek místa. Proto byla postavena hrobka nová, kde spočinulo 26 příslušníků rodu Schwarzenberků.

¹⁵⁶ Poche, E.: Umělecké památky Čech, ČSAV, Academia Praha, 1982, sv. 4, s. 103

Před 25 lety byly všechny už tak dvojité rakve uloženy do třetího laminátového obalu, aby byly ochráněny před všemi nepříznivými vlivy.

Jakékoli srovnání s rakvemi Clam-Gallasů tedy není možné.

Nové Hrady – Buquoyové

Při pohledu na domanínskou hrobku Schwarzenberků se nabízí srovnání s další stavbou v Jižních Čechách, která má stejné určení. Je to hrobka Buquoyů v Nových Hradech. Ve stylu pseudogotickém ji postavil v letech 1890 – 1892 J. Schulz. V tympanonu portálu je mozaika podle M. Švabinského.¹⁵⁷

Obr. 15: Buguoyská hrobka v Nových Hradech

Tato hrobka je bohužel nepřístupná, průzkum a srovnání rakví, nemohlo být provedeno.

¹⁵⁷ Poche, E.: Umělecké památky Čech, ČSAV, Academia Praha, 1982, sv. 2, s. 490

Nové Dvory – Chotkové

Chotkovská hrobka v Nových Dvorech u Kutné Hory je empírová stavba, která byla postavena podle plánů J. F. Jöndela. Tvoří ji kubus se dvěma vestavěnými dóřskými sloupy po stranách portálu; vnitřek sklenut kupolí. V interiéru se nachází současný litinový kříž a svícny¹⁵⁸

Obr. 16: Hrobka Chotků na hřbitově v Nových Dvorech u Kutné Hory

Hrobka je nepřístupná, bližší popis interiéru se mi v literatuře nepodařilo nalézt.

¹⁵⁸ Poche, E.: Umělecké památky Čech, ČSAV, Academia Praha, 1982, sv. 2, s. 488

4. POHŘEB PŘÍSLUŠNÍKA RODU CLAM-GALLASŮ

„Dojde-li čas své náplně, tu Morana přichází ke člověku buď jako smrt kmotřička, která hebkou rukou odebere od něho všechny starosti slzavého údolí a pohlažením zatlačí oko, jindy ale se přiřzene v podobě upíra daviče, hrajícího si s obětí, než z něj vypudí duši, jako kočka s myší. Však poslední vzdech není zároveň posledním projevem nebožtíkovy existence. Dokud ho nepřijala zející jáma hrobu, je se mu podvoliti souhrnu zvyklostí, nazvaných tuto ceremonielem smrti, obvyklým v každé době a u celého lidstva.“¹⁵⁹

Tak jako se vyvíjel člověk, vyvíjel se i jeho náhled na svět a na život. Stejně tak se vyvíjelo i pojetí smrti..¹⁶⁰ V 19. století došlo k velké změně chápání posmrtného života, ale hlavně záhrobí. Lidé najednou nejevili takový strach z vlastní smrtelnosti, ale děsila je představa fyzického odloučení od svých nejbližších. Záhrobí se tak stalo světem, kde se odloučení lidé zase setkávali, v podstatě se svět záhrobí příliš nelišil od světa vezdejšího. Představa pekla přestala být dávno něčím děsivým, skoro přestala existovat vůbec, udržela se ale mezi lidmi představa očistce, který znamenal období očištění, které mohli soucítící truchlící zkrátit.

Stále ale setrvává časná příprava na smrt, zvláště ve šlechtických kruzích. Jsou sepisovány poslední vůle, ale nejen proto, aby byli zaopatřeni sirotci a plačící vdovy, ale takto se umírající mohl vyjádřit k tomu, jak a kde má spočinout jeho tělo – smrtelná schránka nesmrtelné duše.

Obřady, spojené s pompou funebris, se od pradávna řídí jistými pravidly, která zůstávají v podstatě stejná. Pohřeb má stále charakter kolektivní festivity a musí odpovídat společenské prestiži zemřelého.

Tělo zemřelého bylo většinou vystaveno v slavnostně vyzdobené místnosti, kam se rodina a smuteční hosté chodili rozloučit s nebožtíkem.

¹⁵⁹ A. NOVOTNÝ: *Bludištěm minulosti*. Praha, Aventinum 1947, s. 113

¹⁶⁰ P. ARIÉS: *Dějiny smrti*. I., II., Praha, Argo 2000.

Samotný smuteční obřad mohl trvat i několik dní. Zvláště bylo-li nutno tělo převážet.

I smuteční průvod – kondukt – měl pevně stanovený scénář, podle kterého se vše řídilo.

Z místa panství zemřelého vyprovázeli zpěváci (např. kněží.). Přední část průvodu obklopovali smutečně jednotně oděné osoby, například řeholníci, vojáci nebo vybraní poddaní s hořícími svícemi, nebo pochodněmi v rukou.¹⁶¹ Poté následovali úředníci, hudebníci, dále šlechtici, kteří nesli odznaky důstojenství a společenské prestiže zesnulého. (Např. praporce s erby, pozlacené funerální klenoty, řády, kterými byl zamřelý vyznamenán za svého života, atd.) Za nimi byla na márách krytých přikrovem s bílým nebo stříbrným přikrovem nesena rakev. Máry byly obklopeny šlechtici v černých pláštích, kteří nesli v jedné ruce pohřební štíty (rundely) a v druhé hořící svíce. za rakví už kráčeli příbuzní, nejprve muži, potom ženy.

Když dorazil kondukt do kostela, kde se měl konat liturgický obřad, rakev byla vystavena na připravený katafalk. U něj potom probíhala liturgie, která končila uložení nebožtíka do hrobu, případně hrobky. Pokud se obřad nekonal v místě pohřbu, byla rakev naložena na smutečně ozdobený vůz a kondukt v užším složení za doprovodu čestné stráže pokračoval.

Se stejným schématem ukládání zemřelých do hrobu se setkáváme i v rodě Clam-Gallasů. Je zachován popis pohřbu několika členů rodu, asi nejpodrobnější je popis pohřbu Kristiána Kryštofa Clam –Gallase.¹⁶²

Večer 26. srpna 1838 bylo tělo Kristiána Kryštofa Clam-Gallase převezeno z Plané do Frýdlantu. Na hranici panství očekávali nebožtíka frýdlantští úředníci a duchovenstvo. Poté co bylo nebožtíkovi požehnáno, byl v průvodu duchovenstva a školní mládeže provezen několika obcemi panství. V Dětrichově rakev očekávali frýdlantští ostrořelci a doprovodili ji až do Frýdlantu.

¹⁶¹ Hořící svíce nebo pochodeň je symbolem věčného života, naopak pohaslá svíce a obrácená pochodeň jsou symboly smrti.

¹⁶² Ressel, A: Geschichte des Friedländer Bezirkes, Friedland i. B., s. 170 - 172

Smuteční průvod vedl děkan P. Franz Solomon. U děkanského kostela vyzvedlo šest písařů rakev z vozu, odneslo ji do kostela a položilo na připravený katafalk. Po ukončení církevních ceremonií bylo tělo zesnulého při plném osvětlení katafalku střeženo hraběcími písaři, myslivci a frýdlantskými ostro střelci.

Ráno následujícího dne (28.8. 1838) bylo tělo převezeno do Hejnic.

Pohřbu se mimo jiné účastnil hrabě Eduard Clam-Gallas (toho času c.k. komoří, podplukovník osmého pluku kyrysarů), hrabě Mitrovsky a Coloredo-Mansfeld, tehdejší c.k. guberniální rada, a Jan Nepomuk David Hrabě Huber Nostic, hraběcí hospodářský rada a veškeré úřednictvo z Frýdlantu, Liberce, Grabštejna a Lemberka, a mnoho dalších hostů.

V čele průvodu šla kapela spolku ostro střelců, měšťanstvo Frýdlantu, dále 32 černě oděných měšťanů se svícemi, havíři se svítilnami, učitelé se svými žáky, pěvecký sbor a veškeré duchovenstvo. (Dokonce i nekatoličtí kněží.) Pak následoval smuteční vůz obklopený úřednictvem. Bezprostředně za ním kráčeli vysoce postavení truchlící, všichni s hořícími svícemi. Průvod uzavírala další kapela (střídavě jedna nebo druhá hrála smuteční pochody).

Smuteční hosté nastoupili do vozů, které byly v počtu 103 připraveny na prostranství u hostince „U hraběte z Frýdlantu“, a odjeli do Hejnic, kde byl celý smuteční obřad ukončen.

V Hejnicích byla rakev za zvuku zvonů odnesena do kostela a postavena na velkolepý katafalk, který byl ozdoben hraběcím znakem a obklopen 180 svícemi a dvanácti pyramidami.

Smuteční kázání přednesl tehdejší frýdlantský katecheta a pozdější děkan Josef Lichtner.¹⁶³ Poté následovaly další ceremonie a nakonec vlastní uložení zesnulého do rodinné hrobky.

¹⁶³ Toto kázání bylo otištěno v časopise Friedlandia 1853, S.191 fg. Časopis obsahuje i popis samotného obřadu. Smuteční řeč cituje i J. Schubert ve svém díle Schützengeschichte von Grottau (S. 144.fg.) Jeden z výtisků smuteční řeči je uložen i v SOA Litoměřice, pob. Děčín, HS C-G, karton č. 606

Velmi podobně jsou popisovány pohřby ostatních členů rodu. V popise pohřbu Kristiána Filipa Clam-Gallase se objevuje zmínka o tom, že v průvodu byla rakev obklopena 8 truchlícími dívkami, které byly oděné v bílém šatu, byly ověněny květinami a v jedné ruce nesly hořící svíce, v druhé potom štíty, na kterých byly namalovány symboly Filipovy činnosti.

K pohřbu Eduarda Clam-Gallase se zachoval plánec vystavení ostatků v kostele Navštívení Panny Marie v Hejnicích.¹⁶⁴

Pohřeb posledního mužského člena rodu Clam-Gallasů se konal v roce 1930. František Clam-Gallas zemřel 20. ledna 1930. 23. ledna bylo jeho tělo vystaveno v kapli na frýdlantském zámku, kde stáli čestnou stráž lesníci z Františkova panství. U vchodu do kaple byla umístěna kondolenční kniha, kam se všichni příchozí truchlící zapisovali. Popis konduktu odpovídá načrtnutému scénáři. Znak rodu Clam-Gallasů byl ale nesen před rakví opačně, na znamení toho, že rod vymírá po meči.

Poslední, kdo byl pohřben do hejnické krypty, byla Marie Clam-Gallasová v roce 1938. Fotografie z jejího pohřbu jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích.¹⁶⁵ Tamtéž je také uloženo úmrtní oznámení, podrobný popis pohřbu se mi bohužel nepodařilo najít.

¹⁶⁴ Příloha č. 8. plánec vystavení ostatků Eduarda Clam-Gallase je uložen v SOA Litoměřice, pob. Děčín, HS C-G, karton č. 610. na rubové straně je tužkou dopsáno "Plan zur Ausstellung in der haindorfer Kirche, aus Anlaß der Beisetzung der Leiche wailand Seiner Excellenz des Hochgeborenen Herrn Eduard Grafen Clam-Gallas. Tamtéž je uložen opis poslední vůle a úmrtní oznámení (Příloha č. 9)

¹⁶⁵ SOA Litoměřice, pob. Děčín, HS C-G, karton č. 669. Příloha č. 10 a 11

5. POPIS INTERIÉRU A VYBAVENÍ KRYPTY CLAM-GALLASŮ

Rodová hrobka pod kostelem „Navštívení Panny Marie je tvořena třemi různě velkými klenutými prostory, které na sebe volně navazují. Průchody mezi jednotlivými místnostmi jsou půlkruhově zaklenuty a jsou poměrně široké. První část hrobky, do které se vchází po schodišti z chodby vedoucí z gotické kaple východního křídla kostela, je určena ostatkům členů rodu Gallasů,¹⁶⁶ v druhé části leží pochováni členové rodu Clam-Gallasů a jejich příbuzní. Třetí část snad původně sloužila k ukládání ostatků zemřelých františkánů, ale v současné době v ní žádné rakve uloženy nejsou.¹⁶⁷

V clam-gallasovské části hrobky je na 5 zděných, omítnutých a obílených profilovaných podstavcích uloženo 21 rakví. Podstavce byly pravděpodobně během doby upravovány, neboť některé části vzdálenějšího podstavce v pravé části místnosti jsou betonové, neomítnuté.

Rakve, které byly do hrobky uloženy nejdříve, v časové shodě s posledními rakvemi uloženými v první místnosti, jsou velmi podobné nebo dokonce stejné a odpovídají rakvím v první části hrobky. Tento fakt se dá vysvětlit tím, že při budování nového vchodu do hrobky v letech 1842-1843 byly poničené nebo ztrouchnivělé rakve nahrazeny novými.¹⁶⁸ Šest rakví je kovových, jedna z nich je zinková, ale ve velmi špatném stavu. Nedojde-li v nejbližší době ke konzervaci, bude úplně zničena.¹⁶⁹

V místnosti se nacházejí dva stojany se skříňkami, které obsahují papírové cedulky s identifikačními údaji. Stojany jsou pravděpodobně zhotoveny

¹⁶⁶ H. PEŠÍKOVÁ: *Vznik a využití hrobky Gallasů v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Hejnicích* [Diplomová práce]. Liberec 2002. 116 s..Technická univerzita v Liberci. Pedagogická fakulta, Katedra dějepisu Vedoucí diplomové práce:Mgr. Milan Svoboda.

¹⁶⁷ SOA Litoměřice, pob. Děčín, fond Mapy a plány Velkostatku Frýdlant, inv. č. 10 113 – půdorys hrobky, není vyznačena třetí místnost, chybí spouštěcí zařízení. Příloha č.12 Tamtéž řez kostelem i s hrobkou ze 4. 3. 1899, spouštěcí zařízení vyznačeno. Příloha č.13 Současný stav – plánky (autoři K. Pešík, M. Plíšek) Příloha č. 14 a15

¹⁶⁸ J. HELBIG: *Geschichte der Kirche und des Klosters in Haindorf*. Friedland i. B. 1924, s. 79

¹⁶⁹ Plánek rozmístění rakví – Příloha č.16

z původních velkých svíců, identifikační údaje na nich jsou nevěrohodné, v některých případech nesprávné.

Při opravách hrobky v roce 1810 byly rakve opatřeny plechovými tabulkami, které ale zub času velmi poškodil. Některé chybějí, některé jsou jen volně položeny u rakví, jiné jsou k rakvím poměrně nešetrně přibity. Obecně jsou ale údaje na nich téměř nečitelné.

Součástí první místnosti hrobky je spouštěcí zařízení, pomocí kterého byli rakve posledních členů rodu spouštěni do hrobky. Otvor¹⁷⁰ nad zařízením kryje několikadílná masivní mramorová deska s mosazným znakem Clam-Gallasů..¹⁷¹.

¹⁷⁰ Snad původní vchod.

¹⁷¹ Znak, který byl připevněn na mramorovou desku, kryjící vchod do hrobky, nechal v roce 1810 zhotovit Kristián Kryštof Clam-Gallas. Jedná-li se o stejný znak, který můžeme vidět na desce dnes, se ještě nepodařilo s jistotou prokázat.(viz. Obr. 2).

6. POPIS RAKVÍ ČLENŮ RODU CLAM-GALLASŮ A JEJICH PŘÍBUZNÝCH

František Clam-Gallas

26. července 1854 – 20. ledna 1930

rakev číslo 1

Popis rakve

Rakev je celokovová, výrazně profilovaná. Je zdobena rostlinnými motivy. Na víku leží krucifix, ramena kříže zakončuje trojlístek, nejsou nijak výrazně zdobena. Uprostřed kříže je vidět svatozář a nad ní písmena INRI. Rakev stojí na nožkách ve tvaru lvích tlap. Na čele víka v nohách rakve je umístěna tabulka s nápisem.

Nápis na rakvi

Franz Graf Clam Gallas

der letzte seines Stammes

geb. 26 Juli 1854

gest. 20. Jänner 1930

Rozměry rakve

Délka:	203 cm
Šířka:	54 cm
Výška:	73 cm

Obr. 17: Rakve Františka Clam–Gallase – č. 1 (vpravo) a jeho manželky Marie č. 2

Marie Clam-Gallasová, roz Hoyosová

12. srpna 1858 – 05. ledna 1938

manželka Františka Clam-Gallase

rakev číslo 2

Popis rakve

Rakev je celokovová, výrazně profilovaná, bohatě zdobená rostlinnými motivy, břechťanem a akantovými rozvilinami. Rakev spočívá na podstavci, který taktéž bohatě zdobí střídání palmet a lotosových květů¹⁷². Na víku leží krucifix, kříž je zdoben a podložen paprsky svatozáře, ramena kříže jsou zakončena trojlístky. Na čele víka v nohách rakve je připevněn štítek s vyrytým nápisem.

¹⁷² Střídání palmet a lotosových květů bývá označováno jako anthemion. viz HEROUT, Jaroslav: *Slabikář návštěvníků památek*. 3. přepracované vydání. Tvorba Pardubice 1994. s. 220 – 221.

Nápis na rakvi

Marie Grafin Clam-Gallas

geborene Grafin Hoyos

geboren 12. August 1858

gestorben 5. Jänner 1838

Rozměry rakve

Délka:	217 cm
Šířka:	73 cm
Výška:	81 cm

Obr. 18: Detail rakve Marie Clam-Gallas

Obr. 19: Rakev Josefiny Františky Gabriely č. 3 (dětská rakev vpravo vepředu), neurčená dětská rakev č. 4, rakev Klotildy, roz. Dietrichsteinové č. 5 (uprostřed) a Eduarda Clam-Gallase č. 6 (vlevo)

Josefína Františka Gabriela, hraběnka Clam-Gallasová

narodila se a zemřela 9.června 1853

dcera hraběte Eduarda Clam-Gallase a Klotildy Dietrichsteinové,

rakev číslo 3

Popis rakve

Rakev je kovová jednoduchých tvarů, bez ozdob. Je jemně profilovaná, stojí na hranolovém podstavci. Víko, jehož součástí je štítek s vyrytým nápisem, je částečně prosklené.

Nápis na rakvi

Josephine Franziska

Gabriela Grafin

Clam-Gallas

geb.u.gest. am 9. Juni 1853

Rozměry rakve

Délka:	89 cm	
Šířka:	v hlavě:	44 cm
	v nohách:	38,5 cm
Výška:	v hlavě:	40 cm
	v nohách	35 cm

Neurčená dětská rakev¹⁷³

rakev číslo 4

Popis rakve

Rakev je zinková, ve velmi špatném stavu, jemně profilovaná, zdobená rostlinnými motivy. Na obou delších stranách víka jsou dvě zkřížené brečťanové ratolesti, které jsou volně převázány stuhou. Rohy zdobí palmety. Na vrchní vyklenuté ploše leží krucifix, ramena kříže jsou zakončena trojlístkem. Nožky rakve jsou jemně žlábkované. Na čelní straně víka v nohách rakve jsou patrné otvory po hřebících. Pravděpodobně se zde nacházela tabulka s nápisem, která se bohužel nedochovala.

Rozměry rakve

Délka:	132,5 cm
---------------	----------

¹⁷³ Podle papírových cedulek, které byly do hrobky umístěny při rekonstrukci na počátku 20. století, by mělo být v rakvi číslo 4 uloženo tělo Marie princezny Auerspergové, dcery Vincenta Auersperga a jeho manželky Aloisie, roz. Clam-Gallasové, narozené 2. července 1806, zemřela 17. června 1810, 22. června 1810 byla pohřbena do rodové hrobky v Hejnicích. O tři měsíce později ji ve smrti následovala i její mladší sestra Aloisie (Louisa) – nar. 18.11. 1807, † 10.10. 1810, která byla taktéž pochována v hejnické hrobce (13.10 1810). Kvůli malému časovému odstupu i stejnému místu úmrtí je možno se domnívat, že by obě princezny Auerspergové byly uloženy do stejných, nebo alespoň částečně podobných rakví. Rok 1810 je zároveň rokem, kdy byl do hrobky v Hejnicích uložen Jullius ze St. Julienu, který leží v první „gallasovské“ části hrobky. Jeho rakev typově odpovídá neurčeným dětským rakvím č. 12 a 18. Proto se domnívám, že papírová tabulka určující rakev č. 4 je nedůvěryhodná.

Šířka:	v hlavě:	54 cm
	v nohách:	40 cm
Výška:	v hlavě:	60 cm
	v nohách	50 cm

Obr. 20: Zinková rakev (č. 4) – blíže neurčená – dětská

Klotilda Clam-Gallasová, rozená Dietrichsteinová

26. června 1858 – 31. října 1899

manželka Eduarda Clam-Gallase

rakev číslo 5

Popis rakve

Rakev je kovová, výrazně profilovaná. Spodní část víka je zdobena řadou palmet, rohové palmetry jsou o něco větší. Nad palmetami se vine girlanda květů s lístky. Stejně jako spodní část víka je zdobena i spodní část rakve. Vrchní část víka je zaklenuta do mírného oblouku, po obvodě je zdobena perlovcem, nahoře leží krucifix. Ramena kříže jsou zakončena trojlístkem. V čele víka v nohách je

přinýtovaná kovová tabulka s vyrytým nápisem. Nad tabulkou je vyraženo číslo 16122177.¹⁷⁴ V každém rohu víka je ve výši tabulky stuha svázaná do mašle, jejíž konce volně zdobí strany rakve. Na delších stranách jsou na bocích rakve železná kovaná madla. Rakev stojí na nožkách ve tvaru lvích tlap.

Nápis na rakvi

Clotilde Gräfin Clam

Gallas

geborene Gräfin Dietrichstein

geboren am 26. Juni 1828

gestorben 31. Oktober 1899

Rozměry rakve

Délka:	200 cm	
Šířka:	v hlavě:	71 cm
	v nohách:	53 cm
Výška:	v hlavě:	80 cm
	v nohách	62 cm

¹⁷⁴ Není známo, jedná-li se o výrobní číslo. Nepodařilo se zjistit, jaký význam toto číslo má.

Obr. 21: Detail rakve č. 5 – Klotilda Clam-Gallasová

Eduard Clam-Gallas

14. března 1805 – 17. března 1891

nositel Řádu zlatého rouna

polní maršál a tajný rada

rakev číslo 6

Popis rakve

Rakev je kovová, hranatá, poměrně dost členitá. Na kratších stranách rakve jsou prázdné kartuše zdobené palmetami. Na delších stranách jsou vždy po dvou lví hlavy, které mají v tlamách železné kruhy – madla. Lví hlavy spočívají na zkřížených vavřínových ratolestech. Nad nimi je po celém obvodu rakve ornament, který vypadá jako antické dórské kladí s triglyfy, zakončenými jednoduchou římsou. Mezi triglyfy (v metopách) jsou reliéfní vystouplé kytky. V rozích víka jsou palmety, z nich vybíhají vavřínové ratolesti, které zdobí celý obvod víka. Na víku jsou složeny zbraně, které připomínají Eduardovu slavnou vojenskou kariéru – na řaseném plášti leží zkřížená kopí, meče, na nich štít a nad ním přilba s hřebenem (viz Obr. 22). V nohách na víku je připevněna kovová tabulka s vyrytým nápisem. Rakev nesou na rozepjatých křídlech čtyři orlice (viz Obr. 23).

Nápis na rakvi

Eduard Graf Clam Gallas

geboren am 14. März 1805

gestorben am 17. März 1891

Rozměry rakve

Délka:	210 cm
Šířka:	70,5 cm
Výška:	71 cm

Obr. 22: Detail rakve č. 6 – Eduard Clam-Gallas

Obr. 23: Detail rakve č. 6 – Eduard Clam-Gallas

Neurčená dětská rakev

Tato rakev je nejmodernější, svým vzhledem se vymyká srovnání s ostatními a proto se domnívám, že by v ní mohlo být uloženo tělo **Christiane princezny Auerspergové**, která se narodila 27. 6. 1933, zemřela 16.11.1936 a byla pochována 19.11.1936.¹⁷⁵ Jedná se o dceru Eduarda prince Auersperga a Sofie Clam-Gallasové.

rakovina číslo 7

Popis rakve

Rakovina je dřevěná, lakovaná, jednoduchého tvaru bez ozdob. Na rovné desce víka je připevněn krucifix. Kříž je prostý, bez ozdob, je vyroben ze dřeva

¹⁷⁵ SOA Litoměřice, pobočka Děčín, HS Clam – Gallas, karton č. 675, inv.č. 2426 – Kostel Hejnice 1934 – 36: seznam pochovaných v hrobce Clam – Gallasů, pod číslem 30 uvedeno jméno Christiane Auerspergová.

tmavšího než celá rakev. Korpus má zlatavou barvu. Na bočnicích jsou čtyři kovová madla, která jsou ukončena orlími hlavami. Jsou natřeny stejnou barvou jako Ukřižovaný. V čelech na obou stranách rakve je klíčová dírka, zdobená ze dvou stran trojlístkem.(viz Obr. 25) Klíček k rakvi se nachází na zámku Frýdlant. Rakev stojí na čtyřech nožkách ve tvaru koulí o průměru cca. 4 cm.

Rozměry rakve

Délka:	74 cm	
Šířka:	v hlavě:	32 cm
	v nohách:	26 cm
Výška:	v hlavě:	37 cm
	v hlavě:	32 cm

Obr. 24: Rakve č. 7,8,9,10 (číslováno zprava doleva)

Obr. 25: Detail rakve č. 7.

Obr. 26: Pohled do levé části hrobky – rakve č. 9 – 21

Vilém Clam–Gallas

26. června 1802 – 8.srpna 1822

syn Kristiána Kryštofa Clam-Gallase a Josefíny Clary-Aldringenové

rakev číslo 8

Popis rakve

Rakev je dřevěná, jednoduše modelovaná. Spodní hrana rakve i víka je olemována černou dřevěnou lištou, vrchní deska víka je rovněž natřena černou barvou. Na ní je malý jednoduchý dřevěný kříž světlé barvy a další ozdoba, která ale k rakvi evidentně nepatří a byla na rakev přibita dodatečně.¹⁷⁶ Nad křížem je připevněn štítek s vyrytým nápisem. Rakev je částečně poškozená, v nohách chybí dvě nožky. Zbývající dvě nožky mají tvar lvích tlap.

Nápis na rakvi

Hochgeborner

Herr Herr Wilhelm Graf

von

Clam Gallas

Geborn am 26 Juný 1802

und Gestorben am 8^t=August 1822

Rozměry rakve

Délka:	196 cm	
Šířka:	v hlavě:	70 cm

¹⁷⁶ Mohlo se tak stát při opravách, které byly v hrobce provedeny v roce 1810. A. RESSEL: *Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familie Gallas und Clam-Gallas*. MVHJ 23. 1929.č. 3-4, s.169. uvádí: „Im Dezember 1810 wurde die Heindorfer Familiengruft hergestellt, alle Särge mit Namentafeln von Blech versehen.“ Nemluví už o rozsahu oprav, není zde uveden ani jejich výčet. HELBIG: *Colektaneen: Beiträge zur Geschichte der Stadt Friedland und des Friedländer Bezirkes in Böhmen*.I. sv. – píše o „vylepšování“ rakví, což ale není rozvedeno bližšími informacemi.

	v nohách:	50 cm
Výška:	v hlavě:	76 cm
	v nohách:	48 cm

Obr. 27: Detail plechové tabulky s nápisem na rakvi č. 8

Adelheid Mitrowská von Mitrowitz Nemischel, rozená Clam-Gallasová

14. března 1805 – 7.února 1836

dcera Kristiána Kryštofa Clam-Gallase a Josefíny rozené Clary-Aldringenové

rakev číslo 9

Popis rakve

Rakev je dřevěná, natřená černou barvou. Jednoduché profilování je tvořeno pouze dvěma lištami nad sebou na spodním okraji truhly. Vrchní plochu víka tvoří mírně přečnívající deska, bez ozdob. Na každé straně víka je jedno kovové oblé madlo. Po dvou madlech vidíme na delších stranách rakve, v obou čelech jsou po jednom. V čele rakve v nohách pod madlem je umístěna plechová

tabulka ve tvaru anglického štítu s vyrytým nápisem. Rakev stojí na čtyřech nožkách ve tvaru lvích tlap.

Nápis na rakvi

Adelheid

Gräfin Mitrovski von Mitrowitz

Nemischel, gebohrne Gräfin

Clam Gallas.

gebore: am 14. März 1805.

gestor: am 7. Februar 1836.

im 31. Lebensjahre.

Rozměry rakve

Délka:	198 cm	
Šířka:	v hlavě:	67 cm
	v nohách:	47,5 cm
Výška:	v hlavě:	70 cm
	v nohách:	53 cm

Obr. 28: Detail rakve č. 10 - znak Kristiána Kryštofa Clam-Gallase

Kristián Kryštof Clam–Gallas

1.září 1771 – 21.srpna 1838

syn Kristiána Filipa Clam-Gallase a Karolíny Josefy, rozené Šporkové

rakov číslo 10

Popis rakve

Rakov je dřevěná, lakovaná, jednoduše tvarovaná. Spodní hrana rakve je natřena černou barvou, stejně jako hrana vrchní desky víka. Na ní leží dřevěný kříž, jehož ramena jsou zakončena trojlístkem. Vodorovné rameno dřevěného kříže by mělo pokračovat i na bočnicích víka, ale tyto části s trojlístkem na konci chybí.¹⁷⁷ Na dřevěném kříži je připevněn kovový krucifix. Nad Ježíšovou hlavou jsou v pásce vepsána písmena INRI. Svislé rameno kříže je ve spodní části ukončeno lebkou se zkříženými hnáty, která leží na vavřínovém věnci. V nohách rakve je na vrchní straně víka připevněna plechová tabulka ve tvaru štítu s nápisem. Nad ní je knížecí korunka. Na svislé straně víka v nohách rakve je

¹⁷⁷ Jedna z nich byla omylem přibita na rakov č. 8

umístěn znak Kristiána Kryštofa Clam-Gallase.¹⁷⁸ (viz Obr. 28) Štít nesou dvě těly obrácené k sobě ale hlavami od sebe odvrácené orlice, nad znakem je hraběcí korunka s devíti viditelnými perlami, za štítem je kříž a pod štítem jsou zavěšeny řády, které Kristián Kryštof za svůj život obdržel.¹⁷⁹ Pod znakem na spodní části rakve je železné madlo, stejné je i na protějším čele rakve. Na každé dlouhé straně rakve jsou taková madla tři. Na všech jsou patrné známky koroze. Na obou postranicích rakve, nad prostředním madlem, se opakuje motiv lebky se zkříženými hnáty a vavřínovým věncem, který byl popsán výše. Znak i ornament s lebkou jsou patrně vyrobeny z kovu s příměsí mědi, neboť se na povrchu objevují zelenavé skvrny - následky oxidace. Rakev stojí na šesti nožkách ve tvaru cibule o průměru 7,5 cm a výšce 7 cm.

Nápis na rakvi

Christian Christoph Graf von Clam Gallas

S^r k: k: öst: Maj: wirklicher geheimer Rath und Keemmerer

Oberstlandmarschall des Königreichs Böhmen

Grosskreutz des Kais: öst: Leopoldi und des Kög: sechsi „

“schen Civilverdienst=Ordens, Ritter des toskanischen

St: Stephan Ordens, Preesidenten der Gesselschaft

patriotischer Kunstfreunde, Mitglied mehrerer

wissenschaftlicher und Wohltheetiger Vereine, Herr

der Herrschaften Friedland, Reichenberg etc: etc:

Geboren am 1^t September 1771 und gestorben

am 21^t August 1838 zu Plan pilsner

Kreises

¹⁷⁸ Popis znaku viz výše – kapitola Rodina Clam-Gallasů.

¹⁷⁹ Velkokříž řádu Leopoldova, královský saský řád (Zivilverdienstorden) a toskánský řád sv. Štěpána

Rozměry rakve

Délka:	185 cm	
Šířka:	v hlavě:	69 cm
	v nohách:	53 cm
Výška:	v hlavě:	70 cm
	v nohách:	55 cm

Wilhelmine Szapary, rozená Clary-Aldringenová

12.ledna 1776 – 2.srpna 1838

sestra Josefíny Clam-Gallasové

manželky Kristiána Kryštofa Clam-Gallase.

rakev číslo 11

Popis rakve

Rakev se typově velmi podobá rakvi č. 10.¹⁸⁰ Na jejím víku na dřevěném kříži je položen druhý, kovový s ukřižovaným Ježíšem, nad jeho hlavou jsou opět v pásce vepsána písmena INRI. Tentokrát svislé spodní rameno není ukončeno lebkou, ale hraběcí korunkou s devíti perlami. Tabulka s nápisem (opět ve tvaru štítu) není tentokrát na vrchní ploše víka, ale na čele v nohách rakve. Štítek přesahuje víko, je jedním nýtem připevněn k rakvi, takže zároveň funguje jako jakási pečeť. Je připevněn celkem osmi nýty. Na rakvi je celkem šest železných madel, dvě v čelech a po dvou na každé bočnici, na všech jsou patrné známky koroze. Rakev stojí na čtyřech nožkách ve tvaru cibulí o průměru 6 cm a výšce 5 cm.

¹⁸⁰ Wilhelmina Szapary zemřela 2. srpna 1838, tedy 19 dní před Kristiánem Kryštofem, také v Plané u Mariánských Lázní, kde byli oba na návštěvě u rodiny Nosticů (byli s rodinou Nosticů spřízněni). Není se tedy čemu divit, že jsou si rakve podobné, s velkou pravděpodobností jsou dílem jednoho člověka.

Nápis:

Wilhelmine Excelenzgreefin von Szapary

geborene Greefin von Clary Aldringen

Sternkreutzordens=Dame

Geboren am 12^t Januar 1776, und gestorben

zu Plan pilsner Kreises am 2^t August 1838.

Rozměry rakve

Délka:	174 cm	
Šířka:	v hlavě:	62 cm
	v nohách:	46 cm
Výška:	v hlavě:	56 cm
	v nohách:	47,5 cm

Neurčená rakev

rakev číslo 12

Popis rakve

Rakev je dřevěná velmi jednoduchého truhlového tvaru. Hrana dna rakve, vrchní desky a spodní hrany víka jsou olemovány černou lištou. Na vrchní desce víka je dřevěný, černou barvou natřený kříž. Kříž je zcela prostý, bez ozdob. Vodorovná ramena kříže přesahují vrchní vodorovnou plochu rakve a pokračují na bočních zkosených stranách víka. Rakev stojí na čtyřech nožkách ve tvaru hranolu se čtvercovou základnou o straně 7,5 cm, rovněž natřených na černo.

Tomuto popisu odpovídají rakve č. 15, 16, 20.

Rozměry rakve

Délka:	176 cm
---------------	--------

Šířka:	v hlavě:	58 cm
	v nohách:	39 cm
Výška:	v hlavě:	67 cm
	v nohách:	46 cm

Obr. 29: Detail rakve č. 13

Josefína Clam-Gallasová, rozená Clary-Aldringenová

9.července 1777 – 12.prosince 1828

manželka Kristiána Kryštofa

rakev číslo 13

Popis rakve

Rakev je dřevěná, jemně profilovaná. Hrana dna rakve a spodní hrana víka jsou olemovány černě natřenou lištou. Na dlouhých stranách rakve jsou oválná železná zkorodovaná madla, po dvou na každé straně. Na vrchní, mírně vypouklé desce víka je malý krucifix z kovu. (viz Obr. 29) Kříž je prostý, bez ozdob, ramena jsou pravouhle ukončena, pod nohama Ukřižovaného leží doprava

natočená lebka se zkříženými hnáty. Krucifix je k rakvi připevněn čtyřmi hřeby. Na čele v hlavě rakve je umístěna plechová tabulka vyrytým nápisem. Rakev stojí na čtyřech¹⁸¹ nohách ve tvaru rýhované koule o průměru cca. 10 cm.

Nápis na rakvi

Ihro

Exceleenz die Hochgeborene Frau

Frau Josepha Gräfin Clam v: Gallas

Geborne Gräfin Clarÿ v: Aldringen, Dame

du Palais Iⁿ=Majestät der Kaiserin

von Oesterreich und Sternkreutz=

=ordens Dame

geboren am 9ⁿ July 1777

gestorben am 12ⁿ Detzember

1828 Abends 7 Uhr

in Reichenberg

Rozměry rakve

Délka:	190 cm	
Šířka:	v hlavě:	68 cm
	v nohách:	52 cm
Výška:	v hlavě:	62 cm
	v nohách:	59 cm

¹⁸¹ Rakev momentálně stojí pouze na dvou nohách. Druhé dvě jsou položeny vedle. Protože by se kvůli zaklenutí prostoru všechny tři rakve nevešly vedle sebe na zděný podstavec, byly dvě nohy v hlavě rakve sesazeny.

Neurčená dětská rakev

rakev číslo 14

Popis rakve

Rakev je dřevěná, precizně profilovaná, jednoduchého tvaru, bez významných ozdob. Jediným zdobným prvkem je černý dřevěný kříž na horní desce víka, jehož ramena jsou tvořena rovnoramennými lichoběžníky. Hrana dna rakve je olemována černou lištou. Rakev stojí na čtyřech nožkách ve tvaru koule o průměru cca 6,5 cm.

Tomuto popisu odpovídají i rakve č. 18, 19, 21.

Rozměry rakve

Délka:	94 cm	
Šířka:	v hlavě:	46 cm
	v nohách:	34 cm
Výška:	v hlavě:	54 cm
	v nohách:	45 cm

Karolína¹⁸² Clam-Gallasová, rozená Šporková

15. srpna 1752 – 18. září 1799

manželka Kristiána Filipa Clam-Gallase

rakev číslo 15

Popis rakve

viz popis rakve č. 12

¹⁸² Určení rakve není spolehlivé. Vycházím z plechové tabulky, která byla k rakvi přidělena patrně při opravách v roce 1810. Nápis byl proveden na bílém podkladě černou barvou. Tabulka je ve velmi špatném stavu, barva je na mnoha místech odprýskaná, nápis na ní je téměř nečitelný, navíc její důvěryhodnost je značně sporná.

Rozměry rakve

Délka:	174 cm	
Šířka:	v hlavě:	56 cm
	v nohách:	38 cm
Výška:	v hlavě:	63 cm
	v nohách:	45 cm

Neurčená rakev

rakev číslo 16

Popis rakve

viz popis rakve č. 12.

Rozměry rakve

Délka:	174 cm	
Šířka:	v hlavě:	57 cm
	v nohách:	39 cm
Výška:	v hlavě:	63 cm
	v nohách:	46 cm

Obr. 30: Rakve č. 15, 16, 17

Bedřich Clam-Gallas

25.října 1775 – 3.listopadu 1832

rytíř maltézského řádu

rakev číslo 17

Popis rakve

Rakev je dřevěná, precizně profilovaná, jednoduchého tvaru, bez ozdob. Na horní ploché desce víka je pěti hřeby upevněný krucifix. Nad Ježíšovou hlavou je odlitek praporku, v něm jsou ve dvou řádcích vepsána písmena. (V prvním řádku IN, pod těmito dvěma písmeny RI.) Nad křížem je kovová tabulka ve tvaru obdélníku s vykrojenými rohy, na které je vyražen nápis. Na rakvi je celkem šest oválných kovových madel, na čelech po jednom, na dlouhých stranách rakve po dvou. Nad každým madlem je lebka se zkříženými hnáty a vavřínovým věncem. Rakev je nesena čtyřmi nožkami ve tvaru lvích hlav.

Nápis na rakvi

Friedrich Graf von Clam-Gallas

Dero kais: kög:ost: Majesteet

wirklichen Keemerers

Obristleutenant in der Armee

Ritter des Maltheser Ordens

und Grundherrn der Herrschaften

Brodetz, Lusthenitz etc: etc:

geborn den 25: Oktobr 1775

gestorben den 3. Novb 1832

Rozměry rakve

Délka:	191 cm	
Šířka:	v hlavě:	64 cm
	v nohách:	37,5 cm
Výška:	v hlavě:	75 cm
	v nohách:	51 cm

Neurčená dětská rakev

rakev číslo 18

Popis rakve

Viz popis rakve č. 14.

Rozměry rakve

Délka:	113 cm	
Šířka:	v hlavě:	64 cm
	v nohách:	37,5 cm
Výška:	v hlavě:	75 cm
	v nohách:	51 cm

Neurčená rakev

rakev číslo 19

Popis rakve

Viz popis rakve č. 14

Rozměry rakve

Délka:	213,5 cm	
Šířka:	v hlavě:	83 cm
	v nohách:	63 cm
Výška:	v hlavě:	93 cm
	v nohách:	73 cm

Marie Margareta Aloisie Clamová¹⁸³, rozena Colonna Vels

11. 6. 1714 – 1.6. 1782, (5. června 1782 pochována v Hejnicích)

manželka Jana Kryštofa hraběte Clama

rakev číslo 20

Popis rakve

Viz popis rakve č. 12.

Rozměry rakve

Délka:	177 cm	
Šířka:	v hlavě:	59 cm
	v nohách:	41 cm
Výška:	v hlavě:	63 cm
	v nohách:	47 cm

¹⁸³ Identifikační údaje nejsou zcela jednoznačné a důvěryhodné, vycházíme z plechových tabulek, které byly k rakvím dodány dodatečně (pravděpodobně při opravách v roce 1810), tabulka byla volně položena u rakve. Mohlo tedy velmi snadno dojít k záměně.

Obr. 31: Kovová tabulka (z rakve č. 21)

Kristián Filip Clam-Gallas¹⁸⁴

29. dubna 1748 – 8. února 1805

císařsko-královský komoří

rytíř toskánského řádu svatého Štěpána

rakev číslo 21

Popis rakve

Viz popis rakve č. 14

Na rakvi byla volně položena kovová tabulka ve tvaru anglického štítu s vyrytým nápisem. Štítek má tři otvory pro hřeby. (viz Obr. 31)

¹⁸⁴ I u této rakve jsou identifikační údaje nejisté. Kovová tabulka ve tvaru štítu byla na rakvi volně položena, tudíž je možné, že mohlo dojít k záměně. Na žádné z neidentifikovaných rakví nebyly nalezeny otvory po hřebcích.

Nápis na rakvi

Christian Philipp Graf

Clam v Gallas, K: K:

Kämmerer, und des Tos „

„kanischen St: Stephans

Ordens Ritter, gebohren

den 29ten April 748. ge =

storben den 8ten Febr 805

an einer falschen

Lungenentzündung.

Rozměry rakve

Délka:	220 cm,	
Šířka:	v hlavě:	80 cm
	v nohách:	60 cm
Výška:	v hlavě:	79 cm
	v nohách:	65 cm

Měli by zde být pohřbeni

- a) Jan Kryštof hrabě Clam 1702 - 1778
- b) Antonia baronka Strbensky (Scribensky) von Hrzistie, 1. dubna 1783
pochována v Hejnicích
- c) její manžel Karel Leopold hrabě Clam, zemřel 1784
- d) Marie, princezna Auerspergová, dcera Vincenta Auersperga a jeho
manželky Aloisie rozené Clam-Gallasové, narozena 2. července 1806,
zemřela 17. června 1810, 22. června byla pohřbena v Hejnicích.¹⁸⁵
- e) Aloisie (Louisa) princezna Auerspergová, další dítě Vincenta Auersperga a
jeho manželky Aloisie, rozené Clam-Gallasové. Louisa se narodila roku
1807 a zemřela někdy v říjnu roku 1810. 13. října byla pochována
v Hejnicích.
- f) Princezny Auerspergové zemřely tři měsíce po sobě v roce 1810. Je
možno vycházet z domněnky, že jejich tělesné ostatky byly uloženy do
schránek, které jsou si podobné nebo dokonce stejné. V tomto případě by
se jednalo o rakev č. 14 a 18.

Jak je patrné ze zmínek u Resslera,¹⁸⁶ rakev Marie (Mathildy) měla být opatřena štítkem s nápisem: „Mathilde Prinzessin von Auersperg, geb. den 2. Juni 1806, gest. 17. Juni 1810, Tochter des hochgeb. H.H. Vinzenz Reichsfürsten v. Auersperg, k. k. Kämmerer, Ritter des hohen Maltheser- Ordens, und der hochgeb. Frau Aloisia Fürstin v. Auersperg , geb. Gräfin v. Clam-Gallas, Palastdame Ihrer Majestät der Kaiserin Königin Maria Ludovica.“ Štítek se ale nedochoval, navíc ani jedna z rakví č. 14 a 18 nenese otvory po hřebících, jimiž by byla tabulka s nápisem k rakvi připevněna. Jediná rakev, které evidentně chybí štítek, je rakev č. 4. Domněnka, že obě princezny byly uloženy do rakví č. 14 a 18 je tedy nepodložená žádným z archivních dokumentů a nepodařilo se ji

¹⁸⁵ A. RESSEL: Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familie Gallas und Clam-Galla. MVHJ 23, 1929, č. 3 – 4, s. 169 – 170 – uvádí jméno Mathilda, stejně tak J. HELBIG: Collectaneen: Beiträge zur Geschichte der Stadt Freidland und des Friedländer Bezirkes in Böhmen. sv. I.

¹⁸⁶ A. RESSEL: Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familie Gallas und Clam-Gallas. MVHJ 23, 1929, č. 3-4, s. 168.

potvrdit. Stejně tak nepodložena je ale i hypotéza, že Marie (Mathilda) by mohla být uložena v rakvi č. 4.

Dále se nepodařilo zjistit, čí ostatky jsou uloženy ve třetí dětské rakvi. Žádný z dostupných soupisů¹⁸⁷ pochovaných neuvádí další jméno, které by přicházelo v úvahu.

¹⁸⁷ A. RESSEL: Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familie Gallas und Clam-Gallas. MVHJl. 23. 1929, č. 3-4, s. 169 – 170; J. HELBIG: Beiträge zur Geschichte der Stadt Friedland. Friedland i. B.: 1874. III sv. s. 80. 82; dále TÝŽ: Geschichte der Kirche und des Klosters in Haindorf. Friedland i. B.: 1894, s. 80-82; dále seznam pochovaných v SOA Litoměřice, pob. Děčín, HS C-G, karta č. 675, inv. č. 2426 – poznámky ke kostelu v Hejnicích z let 1934 - 1936

7. ZÁVĚR

V průběhu mé práce se mi podařilo zobrazit stavebně historický vývoj kostela Navštívení panny Marie a františkánského kláštera v Hejnicích, stejně tak proměny rodové hrobky Clam-Gallasů zde umístěné. Vysvětlila jsem genealogické souvislosti mezi majiteli frýdlantského panství a jednotlivými pochovanými v kryptě. Jedinečný je kulturně historický popis interiéru krypty, jejího vybavení i samotných rakví. Vytvořila jsem náčrt prostoru a dokumentovala stav k roku 2002. Pokusila jsem se nastínit srovnání způsobu pohřbívání v jiných aristokratických rodech na území Čech a Moravy.

Srovnání jednotlivých hrobek nebylo bez problémů, mnoho z nich je dosud nezpracovaných, navíc se jedná o téma poměrně široké. Tady se otevírají možnosti pro další badatelský počín.

Během mé práce zůstala také řada otázek nevyjasněných či otevřených. Nepodařilo se mi s úplnou jistotou identifikovat všechny pohřbené a vytvořit jejich úplný soupis. S tím souvisí nejasnosti v určení schránek jednotlivých pochovaných z důvodů špatné a neodborné manipulace, neodborně a nedbale provedených restaurátorských zásahů v 19. století, nedostatku pramenných materiálů a nejasností vzniklých ve starších historických studiích

Také část fondů uložených v archivech ČR mi zůstala nepřístupná, protože dosud nebyly zpracovány.

Přes problémy, se kterými jsem se musela potýkat, jsem zmapovala současný stav. Myslím, že tato práce nebyla marná, protože rakve i další interiér hrobky postupně chátrají a mění se nejen zásahy lidí, ale i přirozeným stárnutím. Je možné, že v budoucnosti nebude možné provést ani tak spornou identifikaci, kterou jsem nastínila. K dosažení dalších výsledků by bylo třeba důkladného antropologického průzkumu ostatků.

8. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

8.1 Prameny nevydané

Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín

Fond: Historická sbírka Clam-Gallas (Rodinný archiv)

(vybrané položky z inventáře archivu, vztahující se k dané tematice)

Kostel a klášter Hejnice

Karton	Inv.č.	Signatura	Popis	Časové vymezení
193	720		Stavba kostela – účty, smlouvy, sumáře	1721-1725
194			„	1726-1728
			„	1697-1727
195			„	1729-1732
196		XVI/14	„	1761-1787, 1810
			Stavební plán	1899, 1900
			Záležitosti kostela, inventáře účty	1629-1725
			Zprávy o stavbě kostela	1626-1725, 1831
	721		Rodinná hrobka	1735-1783
197	722	VIII/18	Kostel a klášter	1589-1925
198			„ (+foto)	1498-1855
	725	VIII/19	Kostelní účty	1655-1761
	724		Kaple	1693

Matyáš Gallas

Karton	Inv.č.	Signatura	Popis	Časové vymezení
589	2218		Opis závěti	1646
	2219		Rozrod Matyáše Gallase	b. d.

František Ferdinand Gallas

Karton	Inv.č.	Signatura	Popis	Časové vymezení
589	2225		Seznam osobních věcí po jeho smrti	1697
	2226		Opis závěti Johanny Emerentiany Gallasové rozené z Gaschina	1735

Poručenská správa nad dětmi po zemřelém Matyáši Gallasovi

Karton	Inv.č.	Signatura	Popis	Časové vymezení
393	1398	XIX/1	Testament Matyáše Gallase	3. 8. 1646
	1399		Převzetí a vedení poručenské správy Dorotheou Gallasovou a v. Michnou z Weizenhofenu	1647-1651
394	1400	XIX/2	Poručenství Dorothey provdané z Liechtensteina	1651-1652
398		XIX/6	„ , spory o poručnictví, zplnoletnění F. F. Gallase	1656
417	1460		Úmrtí Johanny Emerentiany Gallasové	1736
418	1475		Úmrtí Jana Václava Gallase	25. 7. 1719
	1476		Rozrod hr. Collona z Felsu	b. d.
Karton	Inv.č.	Signatura	Popis	Časové vymezení

Karton	Inv.č.	Signatura	Popis	Časové vymezení
	1489		Úmrtní list Filipa Gallase (+21. 5. 1757)	1778
	1492	XIX/28	Marie Anna Gallasová sjednává sv. mši v kostele v Hejnicích pro zemřelého F. J. Gallase	1758
	1494		Náklady na pohřeb Marie Anny Gallasové	1759
422	1506	XX/4	Deník Jana Václava Gallase	1707-1709
443	1559		Písemnosti a účty týkající se úmrtí Rudolfa Gallase	1699
	1562		Úmrtí Marie Anny	1704
	1570		Kateřina Gallasová – náklady na pohřbení	1732
467	1594	XXI/24	Pozůstalost Františka Karla Gallase	1721
469	1601	XXI/26	Genealogický materiál (rodokmeny, dějiny rodu s barevným vyobrazením erbu, popis erbu) Rody Clam, Gallas, Colonna z Felsu, di Castelvero, Bořita z Martinic	b. d.

Inventář Historická sbírka Clam–Gallas, druhá nesignovaná část

Kart.č.	Inv.č.	Popis	Časové vymezení
606	2264	Smuteční řeč při uložení Kristiána Kryštofa do rodinné hrobky v Hejnicích	1838
606	2265	Portrét (rytina) Kristiána Kryštofa	b.d.
Kart.č.	Inv.č.	Popis	Časové vymezení

609	2283	Opis poslední vůle Eduarda Clam-Gallas	1878,1881
609	2282	Životopis Eduarda Clam-Gallas (vlastní sepsání je na Frýdlantě)	b.d.
610	2303	Úmrtní oznámení	1891
610	2304	Plán vystavení Eduardových ostatků v kostele v Hejnicích	1891

Klotilda Clam-Gallasová, roz. Dietrichsteinová

Kart.č.	Inv.č.	Popis	Časové vymezení
617	2307	Údaje o narození Klotyldy pro „Genealogisches Taschenbuch“	1867
617	2309	Úmrtní oznámení	1899

František Clam-Gallas

Kart.č.	Inv.č.	Popis	Časové vymezení
621	2321	Korespondence, týkající se správy majetku, stavební činnosti:	
622		Genealogie	1727 – 1929
627	2334	Úmrtní oznámení, novinové články v souvislosti s úmrtím, jeho životopis, foto pohřbu, popis posledních dnů (strojopis podle deníku zdravotní sestry)	1930

Marie Clam-Gallasová, roz. Hoyos

Kart.č.	Inv.č.	Popis	Časové vymezení
628	2336	Deníky – 14 sv. – něm., fr., angl.	1871-1883
	2338	Rodokmen (vývod)	
645	2346 a	Úmrtní oznámení, novinové výstřižky s čl. ozn.úmrtí Marie C-G	1938

Jan Kryštof Clam

Kart.č.	Inv.č.	Popis	Časové vymezení
594	2230	Dědické záležitosti, kvitance	1742-1767

Pozůstalost Josefa Bergla (frýdlantský archivář)

Kart.č.	Inv.č.	Popis	Časové vymezení
675	2426	Záležitosti a popis kostela v Hejnicích včetně C-G hrobky	1934-1936

Tisky a rukopisy

Kart.č.	Inv.č.	Popis	Časové vymezení
690	2475	N.Theodor Binder v.Biedersfeld: Die Excellenz- Gräfliche Familie C-G und der Krieg 1914–1917/ rkp.	1917
693		Sbírka úmrtních oznámení	1832-1844
696	2874	Sbírka novin a n. výstřížků – různé – Goethe, Valdštejn, C-G	1872-1943

Sbírka dobových pohlednic

Kart.č.	Inv.č.	Popis	Časové vymezení
698	2930	Clam (Rakousko)	
700	2978	Fotografie – Clamové, František C-G	

Velkostatek Frýdlant

Kart.č.	Inv.č.	Popis	Časové vymezení
727	3084	Kostel Hejnice – stav jmění Dějiny kostela v Hejnicích – rkp. J.Bergla a novinový článek Adolfa Stärze	1816-1837 1921,1924
2179	8402	Hejnice – knihy kostelních účtů	
2194	8419	Hejnice – knihy kostelních účtů	

Wilhelmine Szapary, roz. Clary-Aldringenová († 2.8.1838)

Kart.č.	Inv.č.	Sig.	Popis	Časové vymezení
461	1580	XXI/18	Pozůstalostní spisy (korespondence, účty, sbírka svatebních a úmrtních oznámení,...	b.d.,1813-1840

Clamové

Karton	Inv.č.	Signatura	Popis	Časové vymezení
467	1588	XXI/24	Jan Kryštof Testament Náklady na pohřeb	1771 1778
	1591		Karel Leopold Clam Křestní list Povolení k sňatku s Antonií ze Skrbenské Náklady na pohřeb Antonie Vyúčtování po smrti Karla Leopolda	1757 1779 1783 1784
	1593		Extabulace Kristiána Kryštofa Clam-Gallase	1805, 1807

Karton	Inv.č.	Signatura	Popis	Časové vymezení
1595			Karolina C-G, roz. Šporková – náklady na pohřeb	1783-1802
1601	XXI/ 26	469	Genealogický materiál (rodokmeny, dějiny rodu s barevným vyobrazením erbu, popis erbu Rody Clam, Gallas, Colonna z Felsu, di Castelfero, Bořita z Martinic	b.d.
	XXI/ 27	470	Křestní, úmrtní, oddací a domovní listy C-G a spřízněné rody	

Fond: Mapy a plány fondu Velkostatek Frýdlant

Inv.č.	Popis
10 105	Areál kostela Navštívení P. Marie a františkánského kostela včetně zahrad – půdorysy (Anton Otto), kolo., 1810, 1ks
10 106	Půdorys I. patra kostela a kláštera (A. Otto), kolor, b. d., 1ks
10 107	Plán kláštera 1:200, kolor., 1904, 1ks
10 108	Poutnické stánky v areálu, b. d. 1ks
10 109	Kostel Navštívení P. Marie 1:200, kolor., 1900, 4ks
10 110	Krov, kolor., b. d., 1ks
10 111	Výstavba záchodků a žumpy, 1:100, kolor., 1901, 1ks
10 112	Schéma obsazování lavic, b. d., 3ks
10 113	Gallasovská hrobky – půdorys 1:50, b. d., 1ks

Státní ústřední archiv Praha

Fond: Řád františkánů

Karton	Inv.č.	Popis	Datace
128	2662	Založení konventu, fundace F. F. Gallase, opisy listin, potvrzení biskupem, smlouva patronů s řádem	1698, 1708, 1691, 1699
	2664	Restaurování kostela: zpráva	30. 6. 1908 (1904)
	2667	Inventář kostela a kláštera, majetku pro litoměřickou konzistoř	
130	2677	Plán kostela	
	425 kniha 33	ARCHIVUM CONVENTUS HEINDORFFENSIS. Ex antiquo Archivo ab anno 1690...	1750

Fond: Archiv pražského arcibiskupství

Karton	Inv.č.	Popis	Datace
	3047 4996	Liberec	
	1318 1360 1397	Frýdlant	
	3036	Hejnice	
	3470	Historica- františkánský klášter v Hejnicích	1691-1778
1098	3036	Plány kostela v Hejnicích	1721

8.2 Periodika

Friedländer Heimatbrief

1851 – 1916 (SOkA Lbc, sign. B13935 / PB 175)

Friedländer Wochenblatt

1866 – 1912 (SOkA Lbc, sign. C 12940 / PC 26)

Friedländer Zeitung

1895 – 1945 (SOkA Lbc, sign. C 14395 / PC 27)

Helbig, Julius: Friedlandia. I-IV.

Zeitschrift, 1853n.

Květy

KVK, sign. PB1024:

1 – 6 (1879 – 1884)

8 – 28 (1888 – 1906)

29 – 35 (1907 – 1913)

38 (1914)

KVK, sign. PB1144:

2 (1835)

4 (1837)

13 (1846)

1477/2 (1867)

Mittheilungen der K. K. Central-Comission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischendenkmale. (MKKCCEEKHD) Band XXI – XXVII, Wien 1895-1901.

Mittheilungen der K. K. Central-Comission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischendenkmale. (MKKCCEEKHD) Dritter Folge, Band 1-9, Wien 1902-1910.

8.3 Literatura obecná

Adámek, J. - Fröhlich, J.: Krypty kostela Povýšení svatého kříže v Písku. In: Sborník společnosti přátel starožitností 4. Praha 1996. s. 167-180.

Allgemeine Deutsche Biographie.

Dunacker&Humblot, München u. Leipzig, díl VIII., 1878, s. 319-320; XV., 1882, s. 666-676; XLVII., 1896, 487n.; LXI. Generalregister, 1912.

Ariés, P.: Dějiny smrti I, II. Praha 2000.

Bahlcke, J. - Eberhard, W. - Polívka, M.: Lexikon historických míst Čech, Moravy a Slezska. Praha, Argo 2001. (Hejnice – s. 121)

Baier, Benjamin: Lebensbilder aus der Heimat, s. 160 n.

Beková, Martina: Krypta pod kostelem sv. Prokopa ve Vamberku. In: Orlické hory a Podorlicko, 1994, sv. 7, s. 109 – 120.

Bělina, P. a kol.: Dějiny evropské civilizace II. Paseka, Praha, Litomyšl 1995. s. 19-32.

Beránek, K.: Soupis archivních rukopisů a jiných archiválií v univerzitní a strahovské knihovně v Praze. In: SAP 21, 1971, č. 1., s. 548-550.

BI Handlexikon in 2 Bänden, VEB Bibliografisches Institut Leipzig, 1983, s. 717

Blažíček, O. J., Kropáček, J.: Slovník pojmů z dějin umění. Odeon, Praha 1991.

Bonaventura, Wilhelm – Minařík, Klement: Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě. Otisk z časopisu „Serafínské květy.“ Třebíč 1909-1910.

Borůvka, Vlastimil: Seznam pohřbených v hraběcí hrobce kostela sv. Trojice v Rychnově nad Kněžnou. Orlické hory a Podorlicko, 1994, sv. 7, s. 189 - 195

Bravermanová, M. - Lutovský, M.: Hroby, hrobky a pohřebiště českých knížat a králů. Praha, Libri 2001.

Buben, Milan: Encyklopedie heraldiky; Libri, Praha 1997, 460

Burdová, P., a kol.: Tereziánský katastr český. Svazek 3. Dominikál.; Praha, Archivní správa Ministerstva vnitra 1970, s. 68.

Čarek, J.: Palác Clam-Gallasovský. Praha 1941.

Čarek, J.: Z dějin staroměstských domů. In: PSH XI, 1978, s. 5-19

Čechy , (ed. A. Jirásek), nakl. J. Otto, 1882 - 1908

Dějiny českého výtvarného umění II/1-2. Praha 1989.

Dobisiková, M. a kol.: Palaeopathology and Historical Personality of General Johann Sporck (1595-1679).

In: International Journal of Osteoarcheology 9, 1992. s. 297 – 301

Doskočil, K.: Berní rula 2. Popis Čech r. 1654. Praha, SPN 1953, s. 121.

Elbel, M.: Bohemia Franciscana. Františkánský řád a jeho působení v českých zemích 17. a 18. století. Verbum, Olomouc 2001.

Sborník Fenomén smrti v české kultuře 19. století. KLP, Praha 2001.

Fouilloux, D. a kol.: Slovník biblické kultury. EWA Edition, Praha 1992.

Ginhart, Karl: Die Keisergruft bei den PP. Kapuzinern in Wien. Logos Verlag Wien 1925, 50 s.

Hás, Jiří – Tovačovský, Jaroslav: Genealogie Nosticů z Nostic. In. Heraldika a genealogie 35, 2002, č. 1 – 2, s. 3 – 34.

Hlaváček, I. – Kašpar, J. – Nový, R.: Vademecum pomocných věd historických. H+H, Praha 1997.

Hlinomaz, M.: K pohřbům barokních velmožů. In: Opera historica 5. PFJU, České Budějovice 1996, s. 531-534.

Hojda, Z.(ed.): Kultura baroka v Čechách a na Moravě. Sborník praví Historického ústavu ČSAV 6. Praha, Historický ústav ČSAV 1992, 167 s.

Horyna, M.: Tomáš Haffenecker a stavba poutního kostela v Hejnicích. Umění XXIX, Praha 1981, s. 437 – 447. (SOkA Lbc, sign. B 11176)

Houška, P. A.: České františkánství. Praha 1996, 36 s.

Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I-VII.; Praha 1981-1988.

Chalupa, A., a kol.: Tereziánský katastr český. Svazek 1. Rustikál. Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1964, s. 79-80.

Ilg, A.: Leben und Werke Joh. Bernh. Fischer's von Erlach des Vaters. Wien 1895. 819 s.

Jůzl, M. a kol.: Dějiny umělecké kultury II. SPN, Praha 1996. s. 40-89.

Kahuda, Jan: Panovnické konfirmace privilegií českých klášterů v 18. století. In: Paginae Historiae 9, Praha 2001. s. 30 – 68.

Kaulich, I. R.: Rakev a hrob. Brno, Obřanská tiskárna 1925. 93s.

Kellner, F.: Ornament a jeho vývoj. Volný výtah z přednášek. Praha 1910. s. 388-389.

Kneschke, E. H.: Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexikon. Leipzig 1930.

Kolář, M. – Sedláček, A.: Českomoravská heraldika I. Praha 1902, s. 128-135.

Koldinská, M.: Každodennost renesančního aristokrata. In: Tvar roč. 8, 1997, č. 3-9, (vždy na poslední straně).

Kořínek, M.: Zpráva o antropologickém výzkumu populace 18. století v Praze na Malé Straně. Antropologické oddělení Národního muzea v Praze, 29. listopadu 1973. (nepublikovaný strojopis uložený v Národním muzeu v Praze)

Košnař, J.: Poutnická místa a památné svatyně v Čechách. Praha 1903.

Král, Arnošt Bunny: Kostel Narození Panny Marie s paulánským klášterem. In: Poutní místo Vranov (sborník), Farní úřad Vranov u Brna, 1996, s. 27 – 37.

Král, Arnošt Bunny: Liechtensteinská hrobka na Vranově. In: Poutní místo Vranov (sborník), Farní úřad Vranov u Brna, 1996, s. 50 – 57.

Král, P.: Obřady mezi životem a smrtí. Pohřby raně novověkých aristokratů. In: Borsanyi, L.: International conference of PhD students, Miskolc 1997, s. 122-132.

Král, P.: Pohřební slavnosti jako prostředek a místo komunikace raně novověké společnosti. In: Opera historica 8, PFJU, České Budějovice 2000, s. 315-332.

Král, P.: Ronšperské setkání. Švamberský pohřeb jako místo politické komunikace předbělohorské šlechtické společnosti. In: Jihočeský sborník historický LXVIII, 1999, s. 291-307.

Král, P.: Sterben und Tod in frühneuzeitlichen Quellen in den böhmischen Ländern (1500-1650). In: Frühneuzeit-Info 10, 1999, Heft 1-2, s. 266-275.

Krámská, B.: Panna Maria ve výtvarném umění. Liberec, Severočeské muzeum 1997. (brožura, nestránkováno)

Kropáček, Jiří: Severní Čechy. Krajina, historie, umělecké památky. Panorama, Praha 1981, s. 64-68.

Kuča, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I-IV. Praha 1991-1998.

Kutnar, F. – Marek, J.: Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. NLN, Praha 1997, 1065 s.

Macek, J.: Česká středověká šlechta. Praha, Argo 1997.

Malá československá encyklopedie Academia,
Praha, 1984 – 1987, sv. I. – VI.

Mauzoleum Františky a Dionýza Andrassovcou.; Košice,
Východoslovenské múzeum 1936 (1938). 7 s.

Němec, Jan: Pohřeb hraběte Františka Antonína Thun – Hohensteina
v dobové publicistice.
In: Dějiny vlastivědné zprávy, roč. XII, č. 1/2002, s. 42 – 46.

Neumann, Josef: Beschreibung der bisher bekannten böhmischen
Privatmünzen und Medaillen. Prag 1852. VI+838 s.+85 Tab. (předmluva Josefa
Neumanna datována 1870!) [NK. ORST, sign. 23 B 175]

Ohler, N.: Náboženské poutě ve středověku a novověku. Vyšehrad, Praha
2002.

Ottův slovník naučný. 9. díl, Praha 1895, s. 855 – 857; 11. díl, Praha
1897, s. 35.

Perníčka, J.: Otevření hrobky moravských a českých Kouniců ve
Slavkově u Brna.
In: Vlastivědný věstník moravský 34, 2/1982, s. 143-152.

Petráň, Josef a kol.: Dějiny hmotné kultury II/1-II/2. Karolinum, Praha
1995, s. 148n.

Poche, E. a kol.: Umělecké památky Čech I. Academia, Praha 1977, s.
370-371.

Poche, E. - Preiss, P.: Pražské paláce. Praha 1973.

Pouzar, V.: Almanach českých šlechtických rodů. Praha, Martin 1999, s.
59 - 65.

Samek, Bohumil: Umělecké památky Moravy a Slezska II. (J/N).
Academia Praha 1999, 780 s.

Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého I-XV. Praha 1882-1927.

Senft, E.: Geschichte der Herrschaft und Stadt Planá I., II., 1932 – 37

Skutil, Jan: Rod Liechtensteinů. In: Poutní místo Vranov (sborník), Farní úřad Vranov u Brna, 1996, s. 43 - 49

Sládek, M. (ed.): Malý jest člověk. Praha 1995.

Sturm, Herebert: Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder. Band I, A – H , R. Oldenbourg Verlag München Wien, 1979.

Svátek, J.: Organizace řeholních institucí v českých zemích a péče o jejich archivy. In: SAP 20, 1970, č. 2, s. 548-550.

Svoboda, Jiří: Vlčí zuby v erbu. In: Vlastivědný sborník Kralupska, 3. roč., č. 1/1996, s. 64 – 80.

Svoboda, M.: Pohřební kázání – jeden z pramenů poznání aristokratické společnosti. In: Časové úvahy. Liberec 11, TU 2001, s. 35-53.

Tomeš, Josef: Český biografický slovník XX. století. Paseka, Praha 1999, II.sv. (K – P)

Universum – všeobecná encyklopedie.
Odeon, Praha 2000 – 2001, sv. I. – X.

Válka, J.: Barokní slavnosti. In: Kultura baroka v Čechách a na Moravě (ed. Z. Hojda). Praha 1992, s. 53-63.

Vlček, P. a kol.: Encyklopedie českých klášterů. LIBRI, Praha 1997.

Vlnas, Vít (ed.): Sláva barokní Čechie. Paseka, Národní galerie v Praze 2001, s. 392.

Vzorník vysokoražených ozdob na rakve a pohřebních potřeb fy. F. Ledvinková, Pražská tovární výroba pohřebních potřeb. Praha, F. Ledvinková 1941, 32 s.

Weidl, G.: Geschichte der Stadt Plan, Planá 1883

Wilhelm, B. – Minařík, K.: Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě. Třebíč 1909-1911. Otisk z čas. „Serafínské květy“.

Wurzbach, C.: Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich. Wien 1856-1890, díl II., 1857, s. 376-381.

Zíbrt, Č.: Nápisý ze staročeských štambuchů a památníků až do doby probuzenské. Praha 1907, 134 s. (SVK, sign. 8657 L)

8.4 Literatura regionální, studie, články a staré tisky

Anděl, R.: Demografické poměry na lenních statcích Frýdlantska v první polovině 17. století. In: Historická demografie 5, 1971, s. 66-75.

Anděl, R.: Frýdlantská lenní šlechta a odraz její existence v uměleckohistorických památkách. In: Sborník Severočeského muzea, Historia 8, Liberec 1987, s. 23-44.

Anděl, R.: Hospodářská situace drobných šlechtických statků na česko-lužickém pomezí v 17. století. In: Sborník Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem, řada historická 1971, s. 61-134.

Anděl, R.: Lenní statek Ves na Frýdlantsku v první polovině 17. století. In: Sborník Severočeského muzea Historia 5, 1967, s. 107-121.

Anděl, R.: Poddaný lid na drobných šlechtických statcích Frýdlantska v 17. století. In: Český lid 1971, s. 168-173.

Anděl, R.: Příspěvek k problematice životní a kulturní úrovně drobné šlechty na Frýdlantsku v 17. století. In: Z minulosti Děčína a Českolipska III, 1977, s. 101-117.

Anděl, R.: Šperky a sklo v majetku lenní šlechty na Frýdlantsku. In: ARS VITRARIA 2. Jablonec nad Nisou 1968, s. 134-138.

Bennesch, Josef: Die Geschichte des Haindorfer Lehengutes. Friedland 1924.

Bennesch, Josef: Gedenkschrift zum Heimatsfeste des Stadtgemeinde Haindorf in Isergebirge. Haindorf 1926

Bennesch, Josef: Haindorf. b. m. vyd., b.d. vyd

Bennesch, Josef: Ortsgeschichte von Haindorf. Haindorf 1924.
(SVK, sign. A15393 , SOkA Lbc, sign. A 1965,

Bergl, J.: Franz Clam-Gallas.MVHJI 1930, s. 4-11.

Bergl, J.: Christian Christoph Graf von Clam-Gallas. Ein Gedenkblatt – Deutsche Rundschau, 2. Juli 1927.

Beschreibung d. Exzellenz Graf Clam-Gallas. b. m. vyd., b.d. vyd.

Gedenkschrif. -Friedland 1906

Gierach, E. – Schubert, J.: Heimatkunde des Bezirkes Friedland in Böhmen. Friedland 1924.

Gierach, E. - Schwarz, E.: Sudetendeutsches Ortsnamenbuch. Heft 3, Reichenberg 1935, s. 28-29.

Hallwich, Hermann: Friedland vor fünfhundert Jahren. In: Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen. Prag 1905, s. 43, 66, 357n.

Hallwich, Hermann: Reichenberg und Umgebung. Reichenberg 1874

Helbig, Julius: Beiträge z. Geschichte d. Stadt Friedland I – IV. Friedland 1892 – 1896.

Helbig, Julius: Collektaneen. Beiträge zur Geschichte der Stadt Friedland und des Friedländer Bezirkes in Böhmen. I-IV.s. d

Helbig, Julius: Geschichte der Gegenreformation und der gleichzeitigen Kriegsereignisse in der Herrschaft Friedland. In: MVGDB, roč. XXX, č. X, Prag 1901, s. 287-312, 453-474.

Helbig, Julius: Geschichte der Kirche und des Klosters in Haindorf. Friedland 1894, 132 s.

Helbig, Julius: Geschichte der Schützen Gesellschaft. b. m. vyd., b.d. vyd.

Hickmann, H.: Eduard Graf Clam-Gallas. Reichenberger Kalender 1892, s. 55-58. RZ und Deutsche Volkszeitung, 18. März 1891.

Hübner, Ludwig: Die Grafen Clam-Gallas in ihren Beziehungen zur Stadt Reichenberg. Nach heimischen Geschichtsquellen. Deutsche Volkszeitung, Reichenberg, 24. März 1891.

Jahnel, J.: Der letzte Gallas. Nach Urkunden im Turmknopfe der Dekanalkirche. RZ, 25. März 1880, s. 3.

Jahnel, J.: Reichenberg unter der Vormundschaft des Christian Philipp Grafen von Clam-Gallas. RZ, 27, 28. März 1880, s. 3.

Kaufmannová, Heda: Haindorf. Listy z rodinné kroniky. nakl. Albis International, Ústí n.L. 2002, 69 s.

Kellner, F: Ornament a jeho vývoj. Volný výtah z přednášek. Praha 1910, 388 – 389.

Kilián, J.: Gallasové na Frýdlantsku a Liberecku v 17. a 18. století. DP, obhájená na KAD, PF TUL 2000, 208 s.

König, A.: Auf der Haindorfer Wallfahrt. RZ, 18. Januar 1925.

Koubek, František: Hejnice. 750 let. Liberec 1961.

Koubek, F.: Hejnice – Lázně Libverda. Liberec 1967.

Kraus, Julius: Friedländer Gedenktage aus den Jahren 1241 – 1914. Friedland 1914.

Letovisko a poutní místo Hejnice. b. m. vyd., b. d. vyd

Lug, V.: Schriften über Reichenberg und den Reichenberger Kreis. Reichenberg 1942.

Metzger, O. H.: Die Glocken im Friedländischen. Eine Wanderung durch deutsche Türme und Glockenstuben. Friedland in Böhmen 1912.

Mueller – Ruedersdorf, Wilhelm: Liebwerda, Haindorf, Weisbach. Reichenberg, Kraus, po 1919, Heft 24, 30s.

Müller, R.: Wallfahrtskirche in Haindorf. In: MKKCCEEKHD, NF, 26. Jg., Wien 1900.

Nemethy: Das Schloß Friedland in Böhmen und die Monumente in der Friedl. Stadtkirche. Prag 1818..

Oppitz, P. E.: Fruchtbarer und schattreicher Lindenbaum. Prag 1732.

Reichenberg. b. m. vyd., b. r. vyd.

Ressel, Antonín: Beiträge zur Geschichte der gräflichen Familien Gallas und Clam-Gallas. In: MVHJI, r. 21, 1927, 15-111; r. 23, 1928, 84-94, 159-70.

Ressel, A.: Beiträge zur Geschichte der Orte des Friedländer Bezirkes. Neustadt 1910. 3. Heft, s. 191n.

Ressel, Antonín: Die Geschichte des Friedländer Bezirkes. Friedland 1902.

Rohn, J. C.: Chronic vormalis Böhmischer Cron-Lehen, nunmehr ins Allodium gezogener zweyer Städten Friedland und Reichenberg. Altstadt Prag 1763.

Rudl, J.: Der himmlische Gnadenbaum in Frucht des Heils, durch die Fürbitte der seligsten Jungfrau Maria. Prag 1843.

Schaller, Jaroslaus: Topographie von Böhmen. Prag 1784, 4. díl, Bunzlauer Kreis, s. 298.

Scheybal, J.: Kirche und Kloster Haindorf. Haindorf 1933

Smíšková, Helena: Historická sbírka (rodinný archiv Clam-Gallasů). In: AČ 44, 1944, č. 3, s. 137-141.

Smíšková, Helena: Historická sbírka (Rodinný archiv) Clam-Gallasů. (1238) 1529-1947. Inventář. Děčín 1996.

Svoboda, Milan: Vějíř z Kutné Hory. (Clam- Gallasové a jejich přátelé kolem roku 1860). In: Fontes Nissae: 2001/ II , TU Liberec, 2001, s.146 – 156

Stavebně historický průzkum – Hejnice – Františkánský klášter, zpracoval ing. P. Macek, PhDr. P. Zahradník (dějiny objektu), Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů, Praha, 1990, 72 s.

Stavebně historický průzkum – Hejnice – kostel Navštívení Panny Marie, zpracoval M.Horyna, O. Macek, SÚRPMO, Praha, 1982

Stölze, Christoph: Johann Frh. Von Liebig. In: Bose, Karl: Lebensbilder zur Geschichte der böhmischen Länder, Band 2, R. Oldenburg Verlag München, Wien 1976, s. 131

Sudetendeutsche Familienforschung. Prag, 1931-32, s. 70-73; s. 167-168.

Turnwald, W.: Das Gittertor der gräfl. Clam-Gallas'schen Gruftkapelle in der Wallfahrtskirche zu Haindorf. In: MVHJI 1940-1941, Bd. 2. s. 65-66.

9. PŘÍLOHY

9.1 Seznam příloh

1. Rozrod rodu a) Clamů, b) Gallasů, c) Clam-Gallasů d) Clam-Martiniců. A. Ressel: Beiträge zur Geschichte der Gräflichen Familie Gallas und Clam-Gallas. In: MVHJI 23, 1929, č. 2-3

2. Plánek nerealizované krypty pod kostelem Navštívení Panny Marie v Hejnicích, volně vložený do stavebních plánů; SÚA, APA, 28.3.1721, karton č. 1098

3. Stavební plány kostela Navštívení Panny Marie v Hejnicích, autorem pravděpodobně T. Haffenecker. SÚA, APA, 28.3.1721, karton č. 1098 Kopie fotografií – půdorys kostela

4. Stavební plány kostela Navštívení Panny Marie v Hejnicích, autorem pravděpodobně T. Haffenecker. SÚA, APA, 28.3.1721, karton č. 1098 Kopie fotografií – podélný řez kostela,

5. Plánky kostela, Otto Lichteneckner (1. 3. 1900, kopie – zmenšeno na 93,1%, SOA Litoměřice, pob. Děčín, fond Mapy a plány Velkostatku Frýdlant, inv. č. 10 109). – půdorys

6. Plánky kostela, Otto Lichteneckner (1. 3. 1900, kopie, SOA Litoměřice, pob. Děčín, fond Mapy a plány Velkostatku Frýdlant, inv. č. 10 109). –řez kostelem

7. Náčrt clam-gallasovské hrobky (1. 4. 1783, kopie, SOA Litoměřice, pob. Děčín, fond HS C-G, karton č. 196, inv. č. 721, sign. XVI/14).

8. Plánek vystavení ostatků Eduarda Clam-Gallase v kostele Navštívení Panny Marie v Hejnicích (1891, kopie – zmenšeno na 86,8%, SOA Litoměřice, pob. Děčín, HS C-G, karton č. 610)

9. Úmrtní oznámení Eduarda Calm-Gallase (1891, SOA Litoměřice, pob. Děčín, HS C-G, karton č. 610)

10. Foto z pohřbu Marie Clam-Gallasové, (1938, SOA Litoměřice, pob. Děčín, HS C-G, karton č. 669)

11. Úmrtní oznámení Marie Clam-Gallasové, (1938, SOA Litoměřice, pob. Děčín, HS C-G, karton č. 669)

12. Plánek hrobky – pouze první dvě místnosti, 4. 3. 1899, kopie, SOA Litoměřice, pob. Děčín, fond HS C-G, karton č. 196, sign. XVI/14).

13. Clam-Gallasovská hrobka – umístění pod kostelem (4. 3. 1899, kopie, zmenšeno na 78,1%, SOA Litoměřice, pob. Děčín, fond HS C-G, karton č. 196, sign. XVI/14).

14. Plán tří místností hrobky (stav k 11. 2. 2002, zhotovil Kamil Pešík)

15. Plánek druhé místnosti hrobky – rozmístění podstavců (stav ke konci roku 2002, zhotovil Martin Plíšek)

16. Plánek druhé místnosti hrobky (stav ke konci roku 2002, zhotovil Martin Plíšek)

17. CD s elektronickou podobou DP a všemi fotografiemi

9.2 Seznam obrázků

(Fotografie, 2000-2002, autoři: Mgr. Milan Svoboda, Mgr. Helena Pešíková, Daniela Plíšková,

Obr. 1: Tzv. Valdštejnův polní oltář.....	39
Obr. 2: Znak na mramorové desce kryjící spouštěcí zařízení do hrobky	48
Obr. 3: Vstupní průčelí dietrichsteinské hrobky v Mikulově.....	55
Obr. 4: Závěr původního presbytáře kostela sv. Anny (dnes hrobní kaple Dietrichsteinů)	56
Obr. 5: Oltář v hrobní kapli Dietrichsteinů	57
Obr. 6: Reliéf ze 30. let 16. století z oltáře v hrobní kapli Dietrichsteinů.....	58
Obr. 7: Klenba náchodské kaple (Mikulov)	59
Obr. 8: Reliéf nad vstupním portálem (Mikulov).....	60
Obr. 9: Josef Käsmann – sochy žehnajícího Krista a dvou andělů (Mikulov).....	60
Obr. 10: Detail dřevěného podstavce pod novou instalaci rakví (Mikulov)	61
Obr. 11: Detail nohy rakve – andělíček (Mikulov)	62
Obr. 12: Průčelí kostela s vchodem do hrobky (Vranov) 1819-22	65
Obr. 13: Vstupní hala (Vranov).....	66
Obr. 14: Schwarzenberská hrobka v Domaníně u Třeboně.....	69
Obr. 15: Buguoyská hrobka v Nových Hradech	70
Obr. 16: Hrobka Chotků na hřbitově v Nových Dvorech u Kutné Hory	71
Obr. 17: Rakve Františka Clam–Gallase – č. 1 (vpravo) a jeho manželky Marie č. 2.....	79
Obr. 18: Detail rakve Marie Clam-Gallas	80
Obr. 19: Rakev Josefiny Františky Gabriely č. 3 (dětská rakev vpravo vepředu), neurčená dětská rakev č. 4, rakev Klotildy, roz. Dietrichsteinové č. 5 (uprostřed) a Eduarda Clam-Gallase č. 6 (vlevo).....	81
Obr. 20: Zinková rakev (č. 4) – blíže neurčená – dětská.....	83
Obr. 21: Detail rakve č. 5 – Klotilda Clam-Gallasová	85
Obr. 22: Detail rakve č. 6 – Eduard Clam-Gallas	86
Obr. 23: Detail rakve č. 6 – Eduard Clam-Gallas	87
Obr. 24: Rakve č. 7,8,9,10 (číslováno zprava doleva)	88
Obr. 25: Detail rakve č. 7.	89

Obr. 26: Pohled do levé části hrobky – rakve č. 9 – 21.....	89
Obr. 27: Detail plechové tabulky s nápisem na rakvi č. 8.....	91
Obr. 28: Detail rakve č. 10 - znak Kristiána Kryštofa Clam-Gallase.....	93
Obr. 29: Detail rakve č. 13	97
Obr. 30: Rakve č. 15, 16, 17.....	101
Obr. 31: Kovová tabulka (z rakve č. 21)	105

10. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

APA – fond Archivu pražského arcibiskupství, uložen v SÚA Praha

ČAV – Česká akademie věd

ČČH – Český časopis historický

ČSAV – Československá akademie věd

ČSPS – Časopis společnosti přátel starožitností

DP – diplomová práce

HS C-G – Historická sbírka (rodinný archiv) Clam-Gallasů, uložen v SOA Litoměřice, pobočka Děčín.

inv. č. – inventární číslo

Jbc – Jablonec nad Nisou

karton č. – karton číslo

KAD – Katedra dějepisu, TUL

KSM – knihovna Severočeského muzea

Lbc - Liberec

Ltm - Litoměřice

MVGDB – Mitteilungen des Vereines für die Geschichte der Deutschen in Böhmen

MVHJI – Mitteilungen des Vereines für Heimatkunde des Jeschken-Isergaues, Reichenberg

NK – Národní knihovna ČR, Praha

pob. – pobočka

příl. - příloha

PSH – Pražský sborník historický

RA – rodinný archiv

RZ – Reichenberger Zeitung

ŘF – fond Řádu františkánů, uložený v SÚA Praha

sign. - signatura

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

SÚA – Státní ústřední archiv, Praha

TUL – Technická univerzita v Liberci

UJEP – Univerzita Jana Evangelisty Purkyně

SVK – Státní vědecká knihovna Liberec

UPM – Uměleckoprůmyslové muzeum

